

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

1-4 YAŞ ARASINDAKİ TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN VE DOWN SENDROMLU ÇOCUKLARIN PRAGMATİK DİL BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Aybüke ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2022

1-4 YAŞ ARASINDAKİ TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN VE DOWN SENDROMLU
ÇOCUKLARIN PRAGMATİK DİL
BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Aybüke ŞAHİN

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2022

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı yapmam için beni yüreklendiren, değerli katkılarıyla çalışmayı zenginleştiren dingin, titiz ve profesyonel bakış açısıyla örnek aldığım tez danışmanım ve hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Zencir Şen’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürime katılmayı kabul eden lisans hayatımda ve mesleki hayatımda bir telefon kadar uzağımda olan içtenliği ve samimiyeti ile yaklaşan Dr. Aşena Karamete’ye sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum.

Her umutsuzluğumda yardımına koşan motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan sevgili arkadaşım ve meslektaşım Damlanur Demirhan’a teşekkürlerimi iletiyorum.

Yüksek lisans ve tez dönemim boyunca beni motive eden, eleştiri ve katkılarıyla yanımda olan, bu çalışmanın her aşamasında katkıları olan sorunları beraber aştığım canım arkadaşım Zehra ABACI’ya sonsuz teşekkürler.

Çalışma boyunca fikirlerini paylaştığım, eleştiri, önerileri, katkılarıyla bana yol gösteren çalışmanın oluşmasında büyük katkıları olan Ersin Toprak’a teşekkürlerimi sunarım.

Edindiğim bilgilerin temelini atan bu günlere umutla bakabilmeme sağlayan umutsuzluğa her kapıldığımda yeniden yaşamımın ilk günün de olduğu gibi elimi tutup ayağa kaldıran desteğiyle hep yanımda olan Babam MEB müfettişi Abdurrahman ŞAHİN’e sonsuz hürmet ve teşekkürlerimi iletirim.

Bana olan güveniyle hep yanımda olan sevgisiyle şefkatli yaklaşımıyla yanımda olan Annem Selma ŞAHİN’e teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

ŞAHİN AYBÜKE. 1-4 yaş Arasındaki Tipik Gelişim Gösteren ve Down Sendromlu Çocukların Pragmatik Dil Becerilerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi Nevşehir, 2022.

Bu araştırmada erken çocuklukta dilin pragmatik profilinin değerlendirilmesine yönelik çalışılmıştır, tipik gelişim ve Down sendromlu çocukların profilleri karşılaştırılmıştır.

Nitel araştırma desenindeki bu çalışmaya, 30 Down sendromlu ve 30 tipik gelişim gösteren 1-4 yaş arası çocuğun ebeveyni katılmıştır. Araştırmanın verileri Tezel tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Okul Öncesi Çocuklarda Günlük İletişim Becerilerinin Pragmatik Profili” çocuk ve aile bilgilerinin kısaca yer aldığı profilin standart kayıt formu ve Tezel (2015) tarafından hazırlanan anne baba ve aile yapısı hakkında bilgi edinmeye yönelik Aile Bilgi Formu kullanılmıştır. Yüzdelik dağılımların belirlenmesinde frekans analizi kullanılmıştır. Tipik gelişim gösteren ve Down sendromlu çocukların davranışlarının yüzdelik dağılımlarının arasında anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-Kare (χ^2) analizi uygulanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, Down sendromlu çocukların pragmatik dil yetersizlikleri, tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha fazladır. İletişimi başlatma ve cevap vermede tipik gelişim gösteren çocuklar, iletişimde sözel ifadeler ve kelimeleri daha çok kullanırken, Down sendromlu çocuklarda ağlama, hırçınlık, kızgınlık ve öfke davranışları belirgindir. Başlatılan bir etkileşimi sürdürmede tipik gelişim gösteren çocuklar konuşmaya ses ve sözcüklerle katılma davranışını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda gösterir. Etkileşimli sohbetlere ilişkin değerlendirmelerde de tipik gelişim gösteren çocuklar önderliği alma ve devam etmek isteme davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken Down sendromlu çocuklar ise çabucak ilgisini kaybetme ve ebeveynleri tarafından yönlendirilme zorunluluğu durumlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yaşamaktadır. Down sendromlu çocuklar ebeveynler, bakıcı veya öğretmen, aile dostları ve diğer çocuklarla konuşmaktan tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda hoşlanmaktadır. Çocukların iletişim

kurmaya açık olduğu zamanların yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Down sendromlu çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocuklar pragmatik profilleri arasında benzerlik ve farklılıklar vardır.

Anahtar Sözcükler: Pragmatik Beceri, Down Sendromu, Dil Becerileri

ABSTRACT

ŞAHİN Aybüke. Investigation of Pragmatic Language Skills of 1-4 Years Old Children with Down Syndrome and Typical Development, Master's Thesis, Nevşehir, 2022.

In this study, the pragmatic profile of language in early childhood was studied, and the profiles of children with typical development and Down syndrome were compared.

Parents of 30 children (1-4 years old) with Down syndrome and 30 typically developing children participated in this qualitative study. The Standard Registration Form from the "Pragmatic Profile of Daily Communication Skills in Preschool Children", which was adapted into Turkish by Tezel and briefly includes child and family information, and the Family Information Form prepared by Tezel (2015) to obtain information about the parents and family structure were used as data collection tools. Frequency analysis was used to determine the percentage distributions. Chi-square (χ^2) analysis was applied to determine whether there was a significant difference between the percentage distributions of the behaviors of children with typical development and Down Syndrome.

As a result of this study, it was determined that pragmatic language deficiencies of children with Down syndrome were more common than children with typical development. In terms of initiating communication and responding to communication, it was determined that children with typical development used verbal expressions and words more during communication while children with Down syndrome had distinctive crying, irritability, anger, and rage behaviors. In terms of sustaining an initiated interaction, it was determined that children with typical development demonstrated the behavior of participating in communication with sounds and words at a higher rate than children with Down syndrome. In terms of the evaluations of interactive conversations, it was determined that children with typical development exhibited the behaviors of taking the lead and wanting to continue at a higher rate than children with Down syndrome while children with Down syndrome experienced a rapid loss of interest and the need to be directed by their parents at a higher rate than children with tipik development. Children with Down syndrome were found to be more likely to enjoy talking to parents, caregivers or teachers, family friends, and other children than children with typical development. It was also determined that the

percentage distribution of the times when children were open to communication did not differ statistically significantly according to their developmental status. There were similarities and differences between the pragmatic profiles of children with Down syndrome and typically developing children.

Keywords

Pragmatic Skill, Down Syndrome, Language Skills

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Error! Bookmark not defined.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	Error! Bookmark not defined.
ETİK BEYAN	Error! Bookmark not defined.
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
TABLOLAR DİZİNİ	xv
BÖLÜM 1. KONUYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE ALAN YAZIN	5
1.1. DİL KONUŞMA VE İLETİŞİM	5
1.1.1. Dil Gelişimi ile İlgili Yaklaşımlar	7
1.1.1.1. Davranışçı Kuram	9
1.1.1.2. Psikolingustik Kuram	10
1.1.1.3. Bilişsel Kuram	11
1.1.1.4. Pragmatik Yaklaşım	12
1.1.2. Dilin Bileşenleri	12
1.1.2.1. Sesbilgisi (Fonoloji)	12
1.1.2.2. Morfoloji	13
1.1.2.3. Sentaks	14
1.1.2.4. Semantik	15
1.1.2.5. Pragmatik	16
1.1.3. Dil ve Konuşma Gelişimi	17
1.1.3.1. Konuşma Öncesi Dönem	18
1.1.3.2. Konuşma Dönemi	22
1.1.3.3. Dil Gelişiminde Alıcı ve İfade Edici Dil	27
1.2. PRAGMATİK DİL	27
1.2.1. Pragmatik Dilin Gelişimi	28
1.3. DOWN SENDROMU	29

1.3.1. Down Sendromunun Klinik Tanısı.....	30
1.3.2. Down Sendromunun Türleri.....	31
1.3.3. Down Sendromlu Bireylerde Motor Gelişim	32
1.3.4. Down Sendromlu Bireylerde Bilişsel Gelişim	33
1.3.5. Down Sendromu Olan Bireylerde Sosyal ve Duygusal Gelişim	33
1.3.6. Down Sendromlu Çocuklarda Dil Gelişimi	34
1.3.6.1. Down Sendromlu Çocuklarda Fonolojik Gelişim	34
1.3.6.2. Down Sendromlu Çocuklarda Sentaks Gelişimi.....	34
1.3.6.3. Down Sendromlu Çocuklarda Semantik Gelişim	35
1.3.6.4. Down Sendromlu Çocuklarda Morfolojik Gelişim	35
1.3.6.5. Down Sendromlu Çocuklarda Pragmatik Gelişim	35
BÖLÜM 2. YÖNTEM	36
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	36
2.2. ÇALIŞMA GRUBU	36
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	36
2.4. VERİ TOPLAMA İŞLEMİ.....	37
2.5. VERİLERİN ANALİZİ.....	37
BÖLÜM 3. BULGULAR	39
3.1. ÇOCUKLARIN AİLELERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	39
3.2. ÇOCUKLARIN İLETİŞİME CEVAP VERMELERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	63
3.3. ÇOCUKLARIN ETKİLEŞİMSEL SOHBETLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	75
3.4. ÇOCUKLARIN İÇERİK (DURUMSAL) ÇEŞİTLİLİKLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	85
BÖLÜM 4. TARTIŞMA.....	98
4.1. ÇOCUKLARIN İLETİŞİMSEL FONKSİYONLARINA YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI	98
4.2. ÇOCUKLARIN İLETİŞİME CEVAP VERMELERİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI	99
4.3. ÇOCUKLARIN ETKİLEŞİMSEL SOHBETLERİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI	101
4.4. ÇOCUKLARIN İÇERİK (DURUMSAL) ÇEŞİTLİLİKLERİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	102
BÖLÜM 5. SONUÇ VE ÖNERİLER	106
5.1. SONUÇ	106
5.2. ÖNERİLER.....	109
5.2.1. Ailelere Yönelik Öneriler	109
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	110

KAYNAKÇA.....	111
EK 1: ORJİNALLİK RAPORU	Error! Bookmark not defined.
EK 2: ETİK KURUL İZİN FORMU.....	Error! Bookmark not defined.

KISALTMALAR DİZİNİ

DS: Down Sendromu

TGG: Tipik Gelişim gösteren

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Okul Öncesi Dönem Çocukların Günlük İletişim Dilinin Pragmatik Profilinde Alt Alanlar	38
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Çocukların Ebeveynlerine Eğitim Durumları, Meslekleri, Aile Yapıları, Ebeveyn Birliktelik Durumları, Kardeş Durumlarına İlişkin Bilgilerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları	39
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Çocukların Ebeveynlerinin Yaşlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	40
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Genellikle Dikkatinizi Çekmek İçin Neler Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	41
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz ve Çocuğunuz Bir Caddede veya Parkta Yürürken Çocuğunuz İlginç Bir Şey Gördüğünde Muhtemelen Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	42
Tablo 6. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Mutfakta Oturduğunuzda ve Çocuğunuz Erişemediği Ancak Yemek İsteddiği Bir Şeyi Gördüğünde Bunu size Nasıl İfade Eder?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	43
Tablo 7. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kucağa Alınmak İstediginde Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	44
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Sizin Yardıma İhtiyaç Duyduğunda, Örneğin Arabayla Oynarken Tekeler Bir Yere Takıldığında veya Çocuk Arabasından Çıkmak İçin Kayışlarının Açılmasını İstediginde Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	46
Tablo 9. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kucağınızda Aşağı Yukarı Zıplattığınızda, Bunu Tekrar Yapmanızı İsterse Bunu Size Nasıl İfade Eder?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	47
Tablo 10. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuz Evde Yeni Bir Şey Fark Ettiyse Bunu Size Nasıl Sunar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	48
Tablo 11. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Masada Yemeğinizi Yerken Siz Çocuğun Yemek İstemediği Bazı Yiyecekler Verdiğinizde Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	50
Tablo 12. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Tanıdık Biri Evinize Geldiğinde Çocuğunuz Genellikle Nasıl Tepki Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	51
Tablo 13. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Birisi Giderken Çocuğunuz Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	53

Tablo 14. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeyden Hoşlandığında Bunu Nasıl Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	54
Tablo 15. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeye İncindiğinde veya Üzüldüğünde Bunu Size Nasıl Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	55
Tablo 16. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuza Yardım Etmek İstediginizde, Örneğin Giyinirken Bu İş Yardımsız Yapmak İsterse Size Bunu Nasıl İfade Eder?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	56
Tablo 17. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Tanıdığı Bir Şeyi Anlatmaya Çalıştığında Onu Nasıl İsimlendirir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	57
Tablo 18. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz Bir Şeyleri Ortadan Kaldırırken Çocuğunuz İlgisini Çeken Bir Şey Görmüşse Nasıl Bir Yorum Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	59
Tablo 19. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeyin Olmasını Beklediği Yerde Olmadığını Fark Ettiğinde Ne Gibi Bir Yorum Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	60
Tablo 20. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz Yanında Değilken Bir Şey Olmuşsa, Bir Şey Kırılmış veya Birisi Yaralanmışsa Çocuğunuz Sizi Nasıl Bilgilendirir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	61
Tablo 21. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuzun Dikkatini Çekmek İsterseniz Bunu Nasıl Yaparsınız?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	63
Tablo 22. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Onun Yanına Oturduğunuzda ve Onunla Konuştuğunuzda Genellikle Size Nasıl Cevap Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	64
Tablo 23. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bakmasını İstediginiz Bir Şeyi İşaret Ettiğinizde, Genellikle Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	65
Tablo 24. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzla Konuştuğunuzda, Kendisiyle Konuştuğunuzun Farkında Olduğunu Nasıl Anlarsınız?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	66
Tablo 25. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şey Yapmasını İstediginizde ‘Git Ayakkabını Al’ Gibi, Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	67
Tablo 26. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Bilgi Sorduğunuzda, Örneğin ‘Ne Yapıyorsun?’ Nasıl Cevap Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	68

Tablo 27. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Sevdiği Hareketlerin Eşlik Ettiği Tekerlemelere Nasıl Tepki Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	70
Tablo 28. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Ne Tür Şeyler Güldürür?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	71
Tablo 29. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuza Hayır Demek Zorunda Kalırsanız Genellikle Nasıl Tepki Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	73
Tablo 30. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuza Beklemesi İçin ‘1 Dakika’ Derseniz Çocuğunuz Nasıl Tepki Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	74
Tablo 31. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz ve Çocuğunuz Oynarken veya Birbirinizle Etkileşim Halindeyken Nasıl Katılır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	75
Tablo 32. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Sizinle Bir Sohbet veya Oyun Başlatacağı Zaman Bunu Nasıl Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	76
Tablo 33. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Bir Sohbet veya Oyun Başlatıldığında Nasıl Devam Eder?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	77
Tablo 34. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz ve Çocuğunuz Arasındaki Sohbet Zorlaştığında, Genellikle Bunun Nedeni Nedir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	78
Tablo 35. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuz Size Bir Şey Anlatmaya Çalışır ve Siz Anlamazsanız, Bununla İlgili Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	79
Tablo 36. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuz Kendisine Söylenen Bir Şeyi Anlamazsa Bunu Nasıl Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	81
Tablo 37. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Aranızdaki Bir Etkileşim Genellikle Nasıl Sona Erer?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	82
Tablo 38. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kulak Misafiri Olduğu Konuşmalarda Nasıl Tepki Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	83
Tablo 39. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Başkalarının Sohbetine Katılmayı Denemek İsteddiği Zaman Bunu Nasıl Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	84

Tablo 40. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzun Diğerlerine Kıyasla Daha Fazla Konuşmak ve Birlikte Olmaktan Hoşlandığı Kişiler Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	85
Tablo 41. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzun Daha Konuşkan, İletişime Açık Olduğu Yer – Durumlar Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	87
Tablo 42. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Günün Hangi Zamanlarında Daha Çok İletişim Kurar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	88
Tablo 43. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Neler Hakkında Konuşmaktan Hoşlanır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	89
Tablo 44. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzun Tanrı, Ölüm, Dünya Nasıl Oldu vb. Soyut Kavramlarla İlgili Sorular Sorduğu Zamanlar Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	90
Tablo 45. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kitaplara Nasıl Tepki Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	92
Tablo 46. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Oyun Oynarken Ne Gibi Konuşmalar Yapar veya Ne Çeşit Sesler Çıkarır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	93
Tablo 47. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Başka Çocuklarla Birlikteyken Onlara Nasıl Katılır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	95
Tablo 48. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kibar Olmak Gerektiğini veya Sosyal Kural / Geleneklere Uygun Davranması Gerektiğinin ne Kadar Farkındadır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	96

GİRİŞ

Dil ve iletişim, çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinde önemli etkileri olan alanlardır (Acarlar, 2006). Dil, ses, işaret ve sözcükler gibi temel birimlerden oluşan, iletişimi depolama aracı olarak kullanılan bir sistemdir. Dil bir anlama aracıdır ve esasen insanlar arasındaki iletişimi sağlar. Ancak dil yalnızca iletişimin bir aracı değil, iletişimin kendisi haline gelerek, evreni insanlara açar (Çakır, 2003).

Tüm kültürlerdeki çocuklar ilk kelimeleri ortalama 12-18 ay civarında söyler. Dört yaşına geldiklerinde, çoğu iyi organize edilmiş cümleler kullanır, hatta bazen kendilerini şaşırtıcı derecede karmaşık cümlelerle ifade ederler (Çakır, 2003).

Yeni doğan bebekler ağlarken ve sızlanırken bile konuşma için gerekli bazı alıştırmalar yapmış olur. Kısa ve derin soluk alışları, uzun soluk verişleri konuşmanın temelini oluşturur. 2 aylık bebeklerde görülen cıvıldaama benzeri seslerde dilin ilk yapı taşları olarak adlandırılabilir. 6-9 aylık bebekler hecelemeye başlar. Bunlar tek heceli fonem olarak adlandırılan anlamsız sözcüklerdir. 9 aylıktan sonraki fonemler bebeğin ana diline ait özellikler taşır. Bebek bu dönemde kişiler arası iletişimi sağlamak için anlamlı belirli sesler çıkarır. 12 aylık bebekler ise çıkardığı sesleri tekrar eder. 12.ayda ilk anlamlı sözcüklerini üretmeye başlar. İlk anlamlı sözcükler belirli bir anlam içeren, seslerin kullanılmasıyla oluşur. 12-18 aylıkta genellikle konuşmaya hazır oluş görülür. Bu evreye öğretilebilir evre denir. 24 aylık bebekler iki sözcüğü yan yana getirebilir.30 aylık bebeklerde ise 200 ya da daha fazla sözcük kullanır. 3 yaşındaki çocuklarda cümleler gramatik hale gelmiştir.3 yaşındaki çocuklar 300 civarında kelime bilir. Uzun cümleler kurabilir. Piaget'e göre 3-6 yaşındaki çocukların konuşmaları 'ben merkezci'dir.4 yaşındaki çocuk dilbilgisi kurallarına uygun cümleler kurar. Yetişkinler tarafından rahatlıkla anlaşılır (Yavuzer, 1998).

Down sendromlu çocukların dil becerileri incelendiğinde: Bazı araştırmacılara göre Down sendromlu çocukların dil gelişimi yavaş olduğunu belirtirken, bazıları Down

sendromlu çocukların konuşma yeteneğinin sadece anlama ile sınırlı olmadığını, sendromun bazı özellikleri olduğunu öne sürmüşlerdir (Aydın, 2014). Down sendromlu çocuklarda konuşma bozukluklarının temel nedenleri şu şekilde özetlenmiştir. Oral kavitenin darlığından dolayı dilleri göreceli olarak büyüktür. Bu bozukluk seslerin anlaşılabilirliğini etkilemektedir (Doman, 1999).

Pragmatik dil becerileri, bağlama uygun dili kullanma yeteneği olarak tanımlanır. Konu başlatma, konuyu sürdürme, sıra alma, bağlama uygun konuşma, araya girme, ses tonu kullanma, göz teması, yüz ifadeleri, fiziksel mesafe gibi beceriler pragmatik dil becerileri olarak tanımlanmaktadır. (1) Rondal ve arkadaşlarına göre dil sadece bir soru değil yapısal yönleri hâkim olmak (sözcüksel, sözdizimsel, vb.) aynı zamanda iletişim gerektiren bir durumda uygun bir kullanım anlamına gelir. Pragmatik bozukluk bu nedenle dil ve bağlam arasında bir uyumsuzluk anlamına gelir. (2) Pragmatik zorluklar, sınırlı iletişim yeteneği nedeniyle herhangi bir gelişimsel dil bozukluğunun ikincil bir özelliği olarak ortaya çıkabilir (Prutting ve Kittchner, 1987).

Pragmatik beceriler, bir çocuğun bir sohbete başarılı bir şekilde katılmasını sağlar. Sohbetlere başarıyla katılan çocuklar hem akademik hem de dil gelişimlerini zenginleştirme fırsatına sahip olurlar. Dili farklı bağlamlarda kullanamayan çocuklar, akranlarıyla sosyal etkileşimlerden dışlanabilir veya sınıf etkinlikleri sırasında öğretmenlerden yardım istemekte zorluk çekebilirler. Bu gibi durumlarda arkadaşlıklar ve dil öğrenme yeteneği olumsuz etkilenebilir (Asal, 2021).

Bu araştırmanın genel amacı; 1-4 yaş arasındaki Down sendromlu çocukların ve tipik gelişim gösteren çocukların günlük iletişim becerilerinin pragmatik profillerini belirlemektir. Çocuğu en iyi tanıyan kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda, günlük yaşamdaki iletişimsel fonksiyonları, iletişime cevap verme tepkileri, etkileşim ve sohbet şekilleri ile iletişimsel içeriği betimlemek hedeflenmektedir. Ayrıca Down sendromlu çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocuklar arasında pragmatik dil gelişimi açısından fark

olup olmadığının, varsa farkların hangi alanlarda olduğunun saptanması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Down sendromlu çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocuklar arasında pragmatik dil gelişimi açısından fark var mıdır?
2. 1 -4 yaş arasındaki Down sendromlu çocukların ve tipik gelişim gösteren çocukların günlük iletişim becerilerinin pragmatik profilleri nelerdir?

Türkiye’de Down sendromlu çocukların pragmatik dil becerilerine yönelik araştırmalar oldukça sınırlıdır. Dilin pragmatik gelişimi erken çocukluktan okul yıllarına kadar olan dönemi kapsamassından dolayı, çocuğa uzun vadede müdahale etme şansını artırır. Pragmatik dil becerisindeki yetersizlik yaşayan çocuklar erken yaşta belirlendikten sonra müdahale ailelerin eğitilmesi, yönlendirilmesi ve böylece erken dönemde yapılan eğitim programıyla öğretme ve öğrenme deneyimleri sağlanabilir.

Araştırmanın verileri toparlanırken Tezel tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Okul Öncesi çocuklarda Günlük iletişim Becerilerinin Pragmatik Profili” çocuk ve aile bilgilerinin kısaca yer aldığı profilin standart kayıt formu ve Tezel (2015) tarafından hazırlanan anne baba ve aile yapısı hakkında bilgi edinmeye yönelik aile bilgi formu kullanılmıştır. Form çocuklarını gündelik yaşamda gözlemleyen ebeveynlerden kapsamlı bilgi almaya yönelik informal bir değerlendirme aracıdır. İnfomal değerlendirme araçları önemlidir çünkü dilin çeşitli yönlerine, doğal bağlamlarda dil kullanımının anlaşılmasına ve işlevsel kullanımına yönelik formal değerlendirme araçlarıyla elde edilemeyen iç görüler sağlamak için birincil kaynaktırlar. Erken çocukluk döneminde çocuklarının iletişim tarzlarını en iyi anlayan ailelerle yapılan yapılandırılmış ancak esnek görüşmeler yoluyla elde edilen bilgiler, çocukların pragmatik dilinin gelişimine erken ve derin bir bakış açısı sağlayacaktır (Tezel, 2015).

Bu çalışmada, katılımcıların kullanılan görüşme formuna dürüst ve doğru cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

- Araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Bahçelievler bölgesindeki kreşler ve rehabilitasyon merkezlerindeki 1-4 yaş arası çocuklara yapılacak değerlendirme ile sınırlıdır.
- Konuşma dili hakkında toplanan verilerin ayrıntılı değerlendirmesi, konuşma dilinin pragmatik yönü ile sınırlıdır.

Pragmatik Dil: Hem dil yapısının bağlama bağlı yönlerini hem de dilsel yapıyla hiçbir ilgisi olmayan veya çok az ilgisi olan dil kullanımı ve anlama ilkelerini kapsar (Prutting ve Kittchner, 1987).

Pragmatik Dil Bozukluğu: Yüzeysel olarak tipik dil gelişimi, olağandışı dil yapıları, konuşmada pragmatik ipuçlarını kullanma zorluğu, sıra almada zorluk ve anlamada karmaşık zorluklar olarak tanımlanmaktadır (Botting ve Conti-Ramsden, 1999).

Down Sendromu: Down sendromu veya trizomi 21, yaklaşık her 800 ila 1000 canlı doğumdan birinde görülen en yaygın kalıtsal sendromdur. Sendrom ilk olarak 1866'da J.L.H. Down tarafından fenotipik olarak belirlendi ve Lejeune ve arkadaşları 1959'da Down Sendromu vakalarının 21. kromozom trizomisinden sonucundan kaynaklandığını söyledi (Mürsel ve ark. 2019).

Konuşma: Kabul edilebilir seslerin diğer kişinin zihninde anlam yaratmasına ve bunları mesajlara çevirmesine izin veren fiziksel ve zihinsel bir süreçtir (Kaya ve ark. 2017).

İletişim: Karşıdaki kişiye ileti sunma, iletileri anlamlandırma ve iletilere tepkide bulunmadır(Kaya ve ark. 2017).

BÖLÜM 1. KONUYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE ALAN YAZIN

1.1. DİL KONUŞMA VE İLETİŞİM

Dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma aracıdır. İletişim ise temeli dilin kullanılmasıdır. İnsan yaşamı ile başlayan ve insanın evrimi ile devam eden bir süreçtir. Bir insanın kendini ifade etmesi, duygu ve düşüncelerini iletmesi, tutum ve değerleri ifade etmesi, bilgiyi algılaması ve aktarması, kültür biriktirmesi yani toplumsal hayatta var olması dilin uygun kullanılması ile mümkündür (Etlan ve Acarlar, 2021).

Konuşma, birleşik işaretlerin ve seslerin diğer kişinin zihninde anlam yaratmasına ve bunları mesajlara çevirmesine izin veren fiziksel ve zihinsel bir süreçtir. Zihnin bastırıldığı ve konuşma kalıbını oluşturan düşünce ve duyguların oluşumudur. Konuşma, fiziksel anlamda birçok organın birlikte çalışmasından ortaya çıkan karmaşık bir beceridir (Çongur, 1995).

Konuşma, dil aracılığıyla gerçekleşen iletişimsel bir olaydır. İnsanlar; ses kullanarak düşünce ve arzularını ifade edecek dillerin oluşmasına öncülük etmiş ve aralarındaki tutarlılığı sağlamanın bir aracı olarak zamanla dil dediğimiz kendi kuralları ile bir sosyal sistem oluşturmuştur. Dil, bir bakıma tonal bir olgu olmasına rağmen, bir dil becerisi olarak üretimi sadece seslerle değil, belirli işaretlerle de gerçekleştirilir (Çongur, 1995).

Konuşmayı sağlayan sesleri tanıyabilmek için konuşmanın gerçekleşmesini sağlayan çeşitli organların yapısını ve işleyişini bilmek gerekir. Konuşma sadece fiziksel bir fenomen değil, aynı zamanda işitme ile de ilgilidir. Bu nedenle sesin nasıl yayıldığı da konuşma açısından bir endişe konusudur. Konuşabilmek için öncelikle işitme organlarının düzgün çalışması gerekir. Bir kişinin fiziksel olarak konuşabilmesi için duyabilmesi gerekir. İnsan konuşmasının sesini işiterek geliştirir. Ses taklidi, dilden ve konuşmadan sesler çıkarılarak gerçekleştirilir. Kişide işitme kaybı varsa konuşma da etkilenir (Çiyilmete, 2010).

Şüphesiz, konuşmanın gerçekleşmesini sağlayan ağızdır. Diyafram, akciğerler, soluk borusu, gırtlak, ses telleri, nazo farenks, dil, küçük dil, dişler ve burun sayesinde ses oluşumu gerçekleşir. Ayrıca sinir akışına ve iyi beyin fonksiyonuna da ihtiyaç vardır. Bunlardan bir veya birkaçında yapısal ve işlevsel bozuklukların bulunması konuşma akıcılığını olumsuz etkiler. Gerçek şu ki konuşma birçok faktörün bir kombinasyonunu gerektiren karmaşık bir beceridir. Bu koordinasyon olmadan bir dil bozukluğu oluşur. Konuşmada, birlikte çalışan organlar üç kısımda tanımlanır. Bunlar; sublarinks, laringeal ve supralaringeal mekanizmalardır. (Topbaş, 2010).

Çeşitli organlarımızın ortak çalışmasıyla mümkün olan konuşma süreci, dilbilime göre en az iki kişi arasında gerçekleşir. Beyin ve konuşmayı üreten organlar arasındaki bağlantı, konuştuğumuz dile ait bilinen ses ve düşünce kümesinin, dilden sesleri çıkaran ses aygıtımız tarafından üretilmesine olanak tanır. Bizimle konuşan kişi, işitme aracılığımızla beyindeki kelimeleri analiz ederek ne söylendiğini anlar; söylediklerini inceleriz (Aksan, 1995).

Konuşma, ifadeye dayalı bir dil becerisidir. Hikâye anlatıcılığının gerçekleşmesi için önce yoruma sahip olmak, belirli bir dilsel mekanizmaya sahip olmak, anadil gramerine sahip olmak, fikirlerin inşasına izin veren bilgi ve kelime dağarcığı gibi şeylere sahip olmak gerekir. Bunlar aracılığıyla bir anlatım aracı olan sözlü anlatı ortaya çıkar. Bu görüşe göre aslında her kelime ve zihinde oluşan konuşma organları aracılığıyla ifadesini bulan bir beceridir. Konuşma, zihinde inşa edilen bir sürecin son aşamasıdır (Yalçın, 2002).

Konuşmanın etkili ve iyi çalışması için zihinsel süreçlerin düzgün çalışması gerekir. Ana dili edinme sürecinde, o dilin grameri akılda tam oturmadığında dili kullanmada sorunlar ortaya çıkmaktadır. Konuşmada, uygun kompozisyon ile belirli bir sisteme göre zihinsel organizasyon ve bilgi aktarımı vardır. Özellikle, bir dilin anlamsal ve söz dizimsel yapısı zihinsel bir durumu temsil eder (Yalçın, 2002).

1.1.1. Dil Gelişimi ile İlgili Yaklaşımlar

Konuşma temel olarak serebral korteksin iki alanı tarafından kontrol edilir. Broca ve Wernicke'nin konuşmayı anlama ve konuşulan dil alanları, beyin lokalizasyonunun iki merkezidir. Broca bölgesi, beyin sesle ilgili artikülasyonunun merkezidir ve konuşma seslerini kontrol eder. Wernicke alanı ise konuşma seslerinin tanınması ve ayırt edilmesi ile ilgilidir. Wernicke alanı duyuşsal, Broca alanı ise motor alandır. Öte yandan, dilin gelişimini tamamen biyolojik bir araç olarak açıklamak imkânsızdır. Dil, donanım hem de kazanım ile ilgilenen bir alandır (Sausa, 2000).

Dil gelişimi; kuralına göre kelime, sayı ve simgelerin edinilmesi, saklanması ve dil kullanımının geliştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Dilin kendine ait kuralı ve bu kurallar çerçevesinde bir gelişim sistemi vardır. Dil, çocuğun öğrenmesinde önemli bir rol oynar. Dil gelişiminde, dil kullanımında bir ses ve deneyim gereklidir. Çocukların dili yetişkinlerin konuşmalarını taklit ederek öğrendikleri ileri sürülmektedir. Çocukların dil gelişimi, iletişim kurma, başkalarının dikkatini çekme ve onların arzularını, duygularını ve düşüncelerini iletme ihtiyacına dayanır. Çocukların dil gelişimini bilmek, gelişimlerdeki sorunları anlamak için önemlidir (Aral ve ark. 2000).

Dil gelişimi; çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Dil gelişimi sırasında; çocuğun sözlü anlatımına katkıda bulunmak ve çocuğun kendini ifade etmesine yardımcı olmak için bir takım yapılandırılmış etkinlikler hazırlanabilir. Çocuğun dil gelişimini destekleyecek etkinliklerin özenle seçilmesi hem okulda uygulanan eğitim programını desteklemek hem de anne-baba ile çocukların birlikte vakit geçirmelerini sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır (Erden ve Akman, 1997).

Çocukların dil edinimi farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından farklı açılardan ele alınmış ve her disiplin kendi bakış açısıyla dil edinimini açıklamaya çalışmıştır. Bu konudaki ilk görüşe göre; dil gelişimini tamamen gözlemlenebilir, çocuklarda dil edinimini ise alışkanlık oluşumu olarak gören davranışçı bir yaklaşımdır. İkinci bir görüş olarak; Gelişimin basit biyolojik olgunlaşmanın sonucu olduğuna inanan ve önceden belirlenmiş

bir biyolojik programı takip eden doğuştan gelen bir teoridir. Üçüncüsü, büyüme; Genetik ve çevresel faktörlerin etkileşiminden ortaya çıktığını savunan etkileşim teorisi öne sürülmektedir (Bochner ve Jones, 2005).

Konuşma, zihindeki bilgileri kullanarak başkalarıyla iletişim kurmaya geçişi olduğundan, bu süreçteki ilk adım olan bilgiyi depolamak daha önemli hale gelir. Bilgi zihinde düzenli olarak depolandığında, anlatı sırasında düzenli sunum ve ifade ortaya çıkar. Bu görüşe göre, bilgi uzun süreli bellekte saklanırsa, ilişkilendirme, sıralama, örnekleme ve alternatifler kullanıldığında bilgi daha kolay saklanır. Konuşurken de kolayca ortaya çıkıyor. Zihindeki dağınık bilgi, konuşma kusurlarına neden olur. Bu; Konuşmada ne söyleneceğini hatırlamak için uzun aralar verir, sesi uzatır, "iii", "eeee", "oooo" gibi ikincil sesler kullanır, yani İfadeleri orijinal yerine benzer bilgiler kullanmak gibi doldurur konuşma kusurları yapar (Yalçın, 2002).

Kullanılan yöresel kelimelerin duygu ve düşüncelerin aktarımında sorunlara yol açabileceği açıktır. Dinleyicilerin anlamını bilmedikleri kelimelerle yapılan bir konuşmayı algılaması zor olacaktır. Özellikle iletişimin ilk aşamalarında kullanılan yerel dili konuşanların da etiketlenmesini sağlayacak. Negatif olarak etiketlenen dinleyici de yeterli etkiyi yaratamayabilir. Konuşmada hava, zihindeki bir titreşim olarak anlaşılabilir. Konuşanlar ve dinleyiciler arasında üzerinde anlaşmaya varılan dilsel işaretin varlığı da anlamın oluşması için gereklidir. Ortak dil sembollerinin yokluğunda, üretilen ses gürültüden ayırt edilemez olacaktır. Bu semboller gelenekseldir. Her dilin sembolleri o toplum ve yakın çevre tarafından kullanılan sembollerdir. Çevredekilerin kullanmadığı ve anlamadığı işaretler anlamını açıklayamadığında iletişim yoktur. Bunun sonucunda dil bozuklukları ortaya çıkar (Aksan, 1995).

Dil, belirli dönemlerde veya zaman içinde edinilmiş kural kümesidir. Çocuk, çevre ile iletişim yoluyla dili algılama, taklit etme veya modelleme süreçleri yoluyla edinir. Dillerin nasıl geliştiğine dair farklı görüşler aşağıda listelenmiştir (Öztürk ve Dağbakan, 2007).

1.1.1.1. Davranışçı Kuram

Davranışçı yaklaşıma göre dil, öğrenilen diğer davranışlardan biri olarak kabul edilir. Davranışçı dile ve anlama yönelik en temel yaklaşımı Quine tarafından savunulmuştur. Ona göre her birimiz konuştuğumuz dili, etrafımızdakilerin konuşma davranışlarını gözlemleyerek öğreniriz. Dilsel kurallarımız, insan dili öğreniminde gözlemlenebilir davranışlar ve dış koşullara uyum ile yakından ilgili olmalıdır (Çelik, 2017).

Bu görüşe göre, dil insan davranışdır ve zihinsel süreçlerle açıklanamaz. Dil gelişiminin ana süreci basit bir uyaran-tepki-pekiştirme ilişkisine dayanır. Dil, belirli uyaranlara verilen bir tepkidir. Bir çocuk, çevresinde konuşulan dile tepki verdiğinde ve karşılıklı bir tepkiyle pekiştirildiğinde, davranış haline gelir. Bu görüşe göre çocuklar çevrelerinde gördüklerini ve duyduklarını taklit ederler ve dili ceza ve pekiştirme yoluyla öğrenirler. Yetişkinler, bebeklerin çıkardığı seslere tepki vererek dil gelişimine rehberlik eder (Brown, 2007). Pekiştirmeye ek olarak, bebeğin sıklıkla duyduğu sesleri taklit etmesi de dil ediniminde önemli bir rol oynar (Öztürk ve Dağbakan, 2007).

İletişimimiz için araçlar olan ve esas olarak bilgi, duygu ve düşünceleri iletmeye hizmet eden bir ses, işaret ve kelimeler sistemidir. Hepimizin bildiği gibi dil sadece sözlü anlatım değildir; Ayrıca jestler, yüz ifadeleri ve beden dili gibi ifadeleri de içerir. Bebekler, kültürel ortamlarında kullanacakları dil henüz tam olarak gelişmeden ağlayarak veya gülerek memnuniyetlerini ve rahatsızlıklarını ifade edebilirler (Yalçın, 2002).

Taklit ve tekrarın dil ediniminin temeli olduğuna inanan davranışçılar, çocuğun çevrelerinden duydukları sesleri taklit ederek dili kullanmaya başladıklarını göstermektedir ve sonunda onu kullanabilmektedirler. Bu teoriye göre dil edinimi tamamen çevresel faktörlere dayanmaktadır. Bu teori, çocuğun dil ediniminde konuşmacıyı taklit ettiğini ve yetişkinin çocuğun sesini pekiştireçlerle desteklediğini vurgular. Davranışçıların öncülerinden Watson ve Skinner, dil edinimini çalışma koşuluyla açıklamışlar ve ebeveynlerin, çocuğunun gelişigüzel çıkardığı sesleri tekrarlamaları sonucunda çocukların olumlu yanıt aldıklarını öne sürmüşlerdir. Ana dilin sesleriyle

karşılaştırıldığında, bu tekrarı zaman içinde rutinler gerçekleştirerek öğrenme olur (Bochner ve Jones, 2005).

Dil gelişimi, üç düzeyde gerçekleşir. Süreç fonem düzeyinde başlar. Fonemleri konuşma sesleri olarak tanımlayabiliriz. Başka bir deyişle, fonemler harflere karşılık gelen seslerdir. Ancak bunlar harf değildir ve telaffuz farklılıkları nedeniyle her dilin kendi sesbirimi vardır. Dil gelişiminin ikinci seviyesi morfoloji ve kelime bilgisidir. Biriyle iletişim kurduğumuzda, algıladığımız ilk şey ses değil, kelimedir. Biçimbirimleri "anlamı olan en küçük dil birimi" olarak tanımlayabiliriz, çünkü sadece kelimeler değil, kelimelerin anlamını değiştiren birçok ek de iletişimize katkıda bulunur. Üçüncü ve son düzey, cümle birimi düzeyi veya sözdizimi düzeyidir. Dilin günlük hayatımızda kullanımı, ifadelerin ve cümlelerin ne ölçüde kullanıldığıdır. Bu aşama yaşam boyunca gelişmeye devam eder. Skinner'a göre konuşma, diğer davranışlar gibi koşullanma yoluyla öğrenilir. Bu teoriye bir örnek, su ve su kavramını annesinin her su içtiğinde "su" demesiyle eşleştirerek klasik koşullanma sağlayan bir bebektir. Ardından bebeğin eşleşmelerini gülümseme gibi pekiştirici hareketlerle destekleyerek kelimeler konuşma diline çevrilir (Karacan, 2000).

1.1.1.2. Psikolingustik Kuram

Chomsky ve Lenneberg bu teorinin bilindik savunucularıdır. Bu teori, insanların doğuştan gelen bir dil öğrenme yeteneği ile doğduğunu ve "insanın, dili konuşmak üzere doğumdan önce programlandığını" iddia eder. Yani her ortamda, her durumda, konuşacak insanlar olduğu sürece bebek konuşmayı öğrenecektir(Çakır, 2003).

İnsanların dili edinmesini, kullanmasını ve anlamasını sağlayan psikolojik ve nörobiyolojik faktörleri inceler. Erken psikolojik çalışmalar, insan beyninin nasıl çalıştığına dair tutarlı verilerin olmaması nedeniyle çoğunlukla felsefi çabalardır. Modern araştırmalar ise beynin dili nasıl işlediğini incelemek için biyoloji, sinirbilim, bilişsel bilim ve bilgi teorisini kullanır (Özbay, 2009).

Chomsky'ye göre dilin iki tür yapısı vardır: derin ve yüzeysel. Derin yapı, bir cümlelerin yazılı veya sözlü biçimindeki soyut anlamı ile ilgilenir ve anlamı, amacı, konuşmacının söylemek istediğini içerir. Yüzey yapısı ise cümlelerin gramer özellikleri ile ilgilidir ve konuşulan kelimeleri içerir (Kocasavaş, 2010).

1.1.1.3. Bilişsel Kuram

Bilişsel bakış açısını temsil eden araştırmacılara göre dil gelişimi çocukların algı, kavrama, dikkat, hayal gücü, hafıza ve akıl yürütme gibi zihinsel gelişimlerine bağlı olarak gelişir(Çakır, 2003).Bu görüşün altında yatan varsayım, kalıtım, olgunlaşma ve çevrenin dil ediniminde etkileşime girdiğini vurgular. Diğer bir deyişle, “çocuklar konuşmayı öğrenmeye hazır olarak doğarlar ve çevre onlara konuşmayı öğretir” şeklinde açıklanabilir (Çakır, 2003).

Dil gelişimi ile bilişsel gelişimin aynı yönde ilerlediği bir teoridir. İnsan zekâsının ve bilişsel gelişimin ilerlemesiyle, nesneleri belirtmek için dilsel bir etiket kullanıldığını öne sürer. Bilişsel kurama göre kelimelerin anlamlarını bilmek bile çocukların bilişsel gelişimleri için uygun yerlerde kullanmaktır (Uygun, 2006).

Bilişsel teoride, bir öğrencinin içsel süreçleri bir bilgisayara benzetilebilir. Anlamlı bilgiyi yapılandırmaya, hafızadaki ön bilgilerle yeni bilgileri organize etmeye ve bilgiyi geri almaya odaklanır. Davranışçılar, davranışı değiştirmek için geribildirim kullanırken, bilişsel bilim adamı, onu “yönlendirmek” ve “zihinsel bağlantıları doğrulamak” için kullanır. Epistemologlar, öğretimin etkili olması için, bilginin nasıl aktarıldığını, geri çağırıldığını ve nasıl elde edildiğini ve nasıl elde edildiğini tartışmanın gerekli olduğunu öne sürer. Öğrencilere bu problemle ilgili stratejilerin nasıl öğretileceğine odaklanmak, yapı ve çalışma ortamını geliştirmek. Bu bağlamda öğretim, bilişsel teoriye göre etkili öğretim için ipucu aşağıda detaylandırılmıştır (Uygun, 2006).

Tam öğrenme yöntemi davranışı, öğrenci katılımı, bilişsel alanların sınıflandırılması, her biri için uygun savunuculuk, tanımlanmış anlamlarla bilişsel stratejilerin

kullanılmasıdır. Hedefleri net bir şekilde tanımlamak, öğrenme nesnelerini daha küçük birime bölmek ve aynı talimatı öğrencilere vermektir. Tüm öğrenciler, geri bildirim ve tekrarı vurgular, iyi bakıldığı için bilişsel teorinin izlerini taşır. Anlamalı öğrenme, keşfederek öğrenme, Gagne'nin öğretim modeli, öğrencilerin zihinsel süreçlerini göz ardı etmez, öğretim strateji ve teknikleri bu zihinsel süreç etrafında tasarlanır (Doğan, 2008).

1.1.1.4. Pragmatik Yaklaşım

Pragmatik yaklaşıma göre çocuklar dili sosyalleşmede ve başkalarının davranışlarına rehberlik etmek için öğrendiklerine dikkat çeker. Bu tür sosyal etkileşimlerde çocuklar dilin hangi durumlarda ve nasıl kullanılacağını anlamaya başlar. Jerame Bruner, bebeğin sosyal çevresinin dil öğrenmede çok etkili olduğunu söylemektedir (İpek ve Bilgin, 2007).

Bu yaklaşımın temelinde;

- Dil, çocuğun konuşmaya ihtiyacı olduğunda edinilir.
- Bir çocuk, iletişim yoluyla çevresini etkileyebileceğine inandığında dili en çok kullanır.
- Yetişkinler, dil öğrenimi için katalizör görevi görür ve dil, çocuklar ve yetişkinler arasındaki sosyal etkileşimler ortamında öğrenilir
- .-Çocuk bu süreçte aktif olarak katılır ve dil öğrenimi iletişimin bir işlevidir(Çakır, 2003).

1.1.2. Dilin Bileşenleri

1.1.2.1. Sesbilgisi (Fonoloji)

Fonoloji ise bir dilin ses sistemindeki seslerin işlevlerine odaklanarak zihinsel dilbilgisi kurallarıyla ilgilenir. Fonolojideki temel soru, belirli bir dilin ses sisteminde bir sesin anlamı ayırma işlevi görüp görmediği, bir dildeki iki ses arasındaki farkın anlamı ayırıp ayırmadığıdır. Fonolojinin çalışma alanları; sesler, harfler, seslerin anlam özellikleri, fonemler, ünlüler, ünsüzler, fonetik söz dizimi, ünlü ve ünsüzlerin kuralları, sesler arasındaki etkileşim, ses değişimleri, ses olaylarıdır (Demircan, 2015). En sık görülen dil ve konuşma sorunları sesletim ve sesbilgisi bozukluklarıdır (Topbaş, 2006).

Sesletim yeterliliği, bireyin konuşmaya dâhil olan organların sürekli ve uyumlu hareketleriyle belirli bir dilin seslerini doğru telaffuz etme yeteneğidir. Konuşma bozuklukları, konuşma seslerinin konumu, biçimi, hızı, zamanlaması ve basıncının yanlış üretilmesinden kaynaklanan sorunlardır (Topbaş ve ark. 2016).

Fonem, bir dilde anlam değiştirebilen en küçük sese verilen isimdir. Fonemler aslında ses kategorileridir. Çok benzer seslerden oluşurlar, ancak sesteki küçük farklılıklarla ayırt edilirler. (Yıldırım ve Ege, 2015).

O dilin seslerini ve ses yapısını anlamaktır. Türkçedeki fonetik konuların zenginliği ve çeşitliliği, eğitimde bilimsel bir sınıflandırmayı gerektirmektedir. İşitsel bilgi konusunun en önemli bileşenini oluşturan işitsel olayların sınıflandırması yapılmadan aktarılması, tüm bilgilerin birbiriyle karıştırılmasına neden olabilir. Şimdiye kadar, genel dil bilgisi kitaplarında ve Türkçe ders kitaplarında, sesler çoğunlukla kez yüzeysel bilgilerle işlenmekte ve ses gerçekleri, eşzamanlı farklılıklarına bakılmaksızın rastgele sunulmaktadır (Yıldırım ve Ege, 2015).

1.1.2.2. Morfoloji

Dilin morfoloji bileşeni, dilin en önemli birimlerini ve bu birimlerle ilişkilendirme kurallarını inceler. Cümleler birkaç biçimbirimden oluşur. Biçimbirimler bağımlı ve bağımsız biçimbirimler olarak ikiye ayrılır. Bağımsız biçimbirimler “git, köpek, ev” gibi dilin en küçük anlamlı birimlerini ifade etmektedir. Bağımlı biçimbirimler cümle içinde tek başına kullanılmaz, bir biçimbirime eklenerek kullanılır. Örneğin: köpek-ler, köpek bağımsız biçimbirim, -ler ise bağımlı biçimbirimdir (Girgin ve Büyükköse, 2019).

Bu dilsel bileşenlerle ilgili sorunları olan çocuklar, dilde ekleri öğrenmekte ve kullanmakta zorlanırlar. Bir morfem, bir kelimenin yapısı veya organizasyonu ile ilgilidir ve bir morfem, kelimenin minimum (en küçük) anlamlı birimidir. Biçimbirimler daha küçük parçaya bölünemez. Çünkü anlam kaybına yol açar. Örneğin; “at” kelimesini “a” ve “t” olarak ayıramayız (Levey, 2019). Biçimbirimler bağımlı ve bağımsız olarak ikiye

bölünmüştür. Bağımsız biçimbirimler tek başına kullanılabilir. Bazen tek bir kelime bazen de bir kelimenin parçası olabilir. Bağımlı biçimbirim, tek başına kullanılamayan son ekler veya gramer belirteçleridir. Bağımsız biçimbirimlere veya onlar gibi bağımlı biçimbirimlere bağlıdır. Örneğin, "kitaplar" kelimesi, bağımsız biçimbirim "kitap" ile bağımlı biçimbirim "lar" 'nin birleşiminden oluşur. Aynı şekilde geldiler sözcüğü de biçimbirim "gel" ile bağımlı "di" ve "ler" biçimbirimlerinin birleşmesinden oluşmaktadır (Temel ve ark 2018).

1.1.2.3. Sentaks

Dilbilgisinin bir dildeki kelimeleri bir cümle oluşturmak için birleştirme kurallarını, bu gruplarının cümlelerdeki ve kelimelerinin işlevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen dilbilgisi bölümü, onların sırası ve onların cümle yapıları söz dizimi olarak adlandırılır (Aktan, 2016).

Her yaştan insan için bir çocuğun anladığı kelime sayısı kullanılan fazla kelimedir. Anlama ve konuşma, sözlü iletişimin birbirine bağlı özellikleridir. Konuşulan dili anlama yeteneği, konuşmanın anlamsal ve söz dizimsel içeriğinden anlam türetme yeteneğidir. Düzeyindeki semantik kelimeleri ve bunların ilişkilerini kurma becerisini ifade eder. Dildeki yapısal konuşma kalıplarını ve cümlelerin gramerini yöneten kuraldır. Bir bakıma sözcüklerdeki söz dizimi kurallarını içerir. Bunlar kelimenin sırası, kelimelerin cümle içindeki organizasyonu, kelimeler arasındaki ilişkiler, cümle türleri, kelime veya cümle gruplarının cümle türlerine göre sıralaması gibi kurallardır. Her dilin kendine özgü kelime sırası kuralları vardır. Örneğin; Türkçe 'özne-nesne-yüklem' ve İngilizce 'özne-yüklem-nesne' gibi karakter dizisinden cümle oluşturulmuştur (Aksoy ve Baran, 2017).

Sözdizimsel anlama, kelimelerin sırasını, yan yana gelmelerini ve anlamlarındaki farkı anlama yeteneğidir (örneğin, "Bir köpek çocuk istiyor" ve sevgi sözcükleri ayırt edebilir. "Köpeği bir çocuk arıyor" gibi cümleler." Kelime kombinasyonları veya iki kelimedenden oluşan cümleler iletişimseldir, ancak genellikle sözdizimi kurallarına uymazlar. 18 aylıktan itibaren göre bildiği nesneler için kullanılan tek kelimeleri ya da adlandırmaları

anlayabilirse de çocuğun iki kelimenin ifade ettiği anlamı kavraması 2. yılı bulur. Bu dil gelişim sırası değişmese de bu gelişimin hızı fizyolojik ve genetik özellikler, cinsiyet, algısal, bilişsel ve nörolojik gelişim, sosyal çevre ve etkileşimler, aile ve çocuklar arasındaki sözlü iletişimin derecesi gibi faktörlerden etkilenebilir(Paul, Baker ve Cantwell, 1996). Sosyo-ekonomik durum ve sosyokültürel özellikler, cinsiyet, sosyal çevre ve sözlü iletişim düzeyi gibi faktörlerdir (Paul, Baker ve Cantwell, 1996).

Gelişimsel, biyolojik, nörolojik, psikososyal, psikolojik ve bilişsel gelişim birlikte gerçekleşir ve birbirini yakından etkiler. Dil gelişimi, doğumdan itibaren hızla başlayan bu koordineli öğrenme ve gelişim sürecinin önemli bir parçasıdır. (Paul, Baker ve Cantwell, 1996).

1.1.2.4. Semantik

Semantik, herhangi bir dilde kelimelerin ve cümlelerin anlam doğasını belirlemeli ve aralarındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Dildeki kelime ve cümlelerin belirsizliğini tahmin etmektedir. Bir dilde kelimeler ve cümleler arasındaki sistematik ilişkileri saptayıp açıklayabilmektedir. (Kocaman, 1992).

Semantik dil bilimin temel sorunlarından biri, kelimelerin anlamlarının niteliğinin incelenmesidir. Yani kelimelerin anlamlarını bilmek ve bunları uygun cümleler kurmak için kullanmaktır. Bazı kelimeler doğası gereği ayrıktır: bir kişi aynı anda diğersini yaparken birini yapamaz. Diğers birimler ile örtüşüyor (yürüme, koşma) kelimeye özgü anlamsal özellikler oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile seçim limiti, kelime kombinasyonlarında birleştirilemeyecek kelimelerin limitini içerir. Cümledeki kelimelerin söz dizimi, cümlelerin bileşenleri arasındaki ilişki ile ilgili bozukluklara karşılık gelir. Bu alanda rahatsızlıkları olan çocukların konuşmaları genellikle kısa ve belirsizdir. (Kocaman, 1992).

Dilin anlamının incelenmesidir. Bir mesajın anlamını veya bilgiyi ileten kelimeler veya kelimeler arasındaki ilişkiler. Bir dilin kelime hazinesi içeriğini ortaya çıkarır. Kelime bilgisi, anlamsal bir çalışmanın konusudur. Kelime hazinesi, anlamsal işlevli kelime ve dil

bilgisel işlevli kelimeler olmak üzere iki genel kategoride test edilmiştir” (Bayhanve Artan, 2005).

Semantik, anlamın kelimeler, cümleler ve konuşma yoluyla nasıl iletildiğini açıklar. Kelime gelişimi, çocukların çevredeki tanıdık varlıklar, eylemler ve nesneler için kelimeler oluşturduğu yaklaşık 12 ayda başlar. Bu, çocukların kelime dağarcığı gelişimi ile çevresel deneyimleri arasında bir bağlantı olduğunu düşündürür (Levey, 2019).

1.1.2.5. Pragmatik

Pragmatik, iletişimsel bir niyet; söylem, sosyokültürel bağlam ve dinleyicinin özelliklerine ilişkin kurallar ayarlanarak etkili ve uygun bir şekilde aktarmasıdır. Bir çocuk, önceki bilgi ve deneyimlerini dil ile bütünleştirmek, onları anlamak ve dilde net olmayan durumları çözmek için pragmatik bağlamı kullanabilmelidir (Aktaş ve Tekinarslan, 2021).

Pragmatik anlayışı temsil eden Bruner (1975), Babes (1976), ebeveynlerin ve bakıcıların dil gelişimindeki önemini inceleyen araştırmacılarıdır. Bu yaklaşıma göre; dil, çocuğun konuşmaya ihtiyacı olduğunda edinilir. Çocuk, iletişim yoluyla çevresini etkileyebileceğine inandığında dili kullanır. Yetişkinler, dil öğreniminde katalizör görevi görür ve dil, çocuk ve yetişkin arasındaki sosyal etkileşimsel ortamda öğrenilir. Çocuk bu sürece aktif olarak katılır ve dil öğrenimi iletişimin bir işlevidir (Çakır, 2003).

Karşılıklı olarak anlamlı iletişim kurabilme, bir olayı anlatabilme ve bir şeyi anlayabilme yeteneği olarak açıklanabilir. Başka bir deyişle, sosyal bağlamlarda uygun ve etkili iletişim kurma çabalarına dayanan dilsel bileşendir. Edim Bilgisi için kelimeleri ve cümleleri doğru kullanmayı bilmek yeterli değildir, ancak bu bilgiyi belirli durumlara uygulayabilmeyi de gerektirir (Aksoy ve Baran, 2017).

Pragmatik, etkileşimlerde dilin kullanımını, kullanılan dili farklı dinleyicilere ve durumlara uyarlamayı ve başarılı iletişim için belirli kurallara uymayı içerir (Levey, 2019). Pragmatik dil, sosyal etkileşimler ve sosyal işlevsellik için önemli olan birçok sözlü ve

sözsüz beceriyi içerir. Dilin pragmatik bileşeni, dili sosyal iletişim için kullanma kurallarını içerir. Pragmatik ile ilgili iletişim becerileri 3 alanda incelenir(Etlan ve Acarlar, 2021).

1. Dilin işlevleri: İnsanların iletişim kurma amaçlarıyla ilgilidir. Dil; selamlama, bilgi verme, sorma, açıklama gibi farklı amaçlar için kullanılmaktadır(Etlan ve Acarlar, 2021).

2. Bağlam: Farklı bağlamlarda neyi ve nasıl söyleyeceğini bilgisine sahip olunmalıdır. Dil kullanımı hedef kitlenin özelliklerine göre (örneğin, çocuklarla konuşmak yetişkinle konuşmaktan farklıdır), çevrenin ve insanların (örneğin sınıfta konuşmak evdekinden farklıdır) ihtiyaçlarına göre değişir(Etlan ve Acarlar, 2021).

3.Karşılıklı konuşma kuralları (Sohbet ve anlatı/öyküleme):Sırayla sohbet etme, aynı konu üzerinde sohbet başlatma ve devam ettirme, hataları düzeltme gibi sohbet sırasında uyulması gereken kuralların yanı sıra anlatım becerilerini de içerir (Etlan ve Acarlar, 2021).

1.1.3. Dil ve Konuşma Gelişimi

Dil, bilgiyi iletmek için sınırsız kombinasyonlu gönüllü sembollerin kullanıldığı karmaşık bir iletişim sistemidir. Dil, duygusal ve sosyal iletişimin en önemli birimlerinden biridir (Öztürk ve Dağbakan, 2007). İletişim, en geniş anlamıyla, sözlü ve sözsüz boyutlarıyla insanlar arasındaki her türlü etkileşim veya mesaj alışverişidir. Sosyal yaşam boyunca insanlar iç dünyalarının yanı sıra dış dünyalarının gerçekliğini de paylaşma ve aktarma ihtiyacı hissederler. Mesaj alışverişi, belirtilen amaç için farklı şekillerde gerçekleşebilir. Buna bilgi, duygu, düşünce ve haber alışverişi dâhildir. Bu alışveriş, dilekleri ifade etmek, sevgiyi göstermek ve başkalarını etkilemek gibi günlük hayatımızın birçok anında ele alınabilir. Bireyler de bu hedeflere ulaşmak için farklı yolu kullanabilirler. Bu konuşma, yazma, resim ve müzik yoluyla yapılabilir (Topbaş ve Kopkallı, 1994).

Yenidoğanlar, dil edinmeleri için donatan güçlü bir doğuştan gelen öğrenme mekanizmasına sahiptirler. Bebekler, onları insan etkileşimi ve dil öğrenme görevlerine hazırlayan doğuştan gelen bir algısal yeteneğe sahiptir, bebekler konuşulan dile maruz kaldıklarında dil gelişimi ilerler (Levey, 2019). Dil edinimi kendiliğinden bir süreçtir,

ancak anlık bir süreç değildir. Çocuk dili farklı aşamalardan geçerek öğrenir. 0-36 aylık çocuğun dil gelişimi, “konuşma öncesi aşama” ve “konuşma aşaması” olmak üzere iki kategoride gruplandırılabilir. 36-72 aydan itibaren çocukların dil gelişimine “gramer kuralına göre konuşma dönemi” adı verilir (Aksoy ve Baran, 2017).

Alicı dil, ifade edici dilden önce gelir. "Örneğin; annenin 8 aylık bebeğe Havhav nerede? Dedğinde bebek köpeği gösterebilir. Çocuk tüm bu sözleri kendi sözleriyle ifade edemese de “lambaya dokunmayın”, gibi birçok yönergeyi anlar. Alicı dil, çocuğun yalnızca bir kelimenin anlamını tanımasını (anlamasını) gerektirirken, ifade edici dil hem kelimenin hem de kavramın ezberlenmesini veya aktif olarak hafızadan alınmasını gerektirir. İfade edici dil daha zor bir iştir. Bebeğin sözel çıktılar ile kelimeleri ifade edememesi, bebeklerin kelimeyi anlamadığı anlamına gelmez. Bir çocuğun dil gelişimini değerlendirirken her iki süreci de göz önünde bulundurmak gerekir (Bayhan ve Artan, 2005).

Dil edinimi ve kullanımında sorun yaşayan çocukların zihinsel yetenekleri, sosyal yaşamları ve duygusal durumları ile ilgili sorunlar olabilir. Yeni yürümeye başlayan çocuklar yeniyi içselleştirdikçe ve yeni kavramlar öğrendikçe, sözlü olarak ifade ederler ve ifade becerileri geliştikçe daha fazla kavramı özümserler. Çocuklar dilin kullanımı yoluyla içinde yaşadıkları toplumun değerlerini, kültürünü, çevresini ve benliğini öğrenme fırsatı bulurlar. Ancak çocuğun dili kullanamaması, çocuğun kendisini, düşünce ve duygularını anne-babasına veya bakıcısına ifade edememesi ve dolayısıyla çocuğun ihtiyaçlarının zamanında karşılanamaması anlamına gelmektedir Bu da çocuklarda ifade edici dil geliştirmenin önemini göstermektedir (Aksoy ve Baran, 2017).

1.1.3.1. Konuşma Öncesi Dönem

Yaşamın ilk yılına prelinguistik dönem denir. Prelinguistik dönem, bebeklerin ilk kelimelerini söylemeden önce sesler ve yüz ifadeleri kullanarak iletişim kurdukları dönemdir ve bu aşamanın ilk kelimenin çıkışıyla ilgili olduğu düşünülmektedir (Karacan, 2000).

Bu dönem sırasıyla ağlama, agulama ve cıvıldaama evrelerini içerir. Arama, yutma, emme gibi refleksif davranışlar bu aşamada ortaya çıkar. Bu, konuşma ve ses oluşturmak için ağız ve yüz hareketlerinin gerekli olduğu aşamadır (Karacan, 2000).

Bu dönemde reflekslerin ürettiği sesler, havanın ses tellerinden geçerek akciğerlerden dışarı atılmasıyla oluşan seslerdir. Bir bebeğin ilk ağlaması, nefes alma ile oluşan refleks hareketidir. Bu dönemde farklılaştırılmış ve yansıtılmış farklılaşmamış çağrı olmuştur. Bebekler ihtiyaçlarını ağlayarak ifade ederler. Hiçbir amacı, anlamı olmayan rastgele sesler çıkarılır. Başka bir deyişle, ses herhangi bir uyarana direnmez. (Karacan, 2000).

Ayrımcı bir ağlama, 1. ayın sonunda meydana gelen ve bebeğin ihtiyaçlarını ifade etmeye yönelik bir ağlamadır. Farklı çığlıklar açlık, öfke vb. bebekte anne için özel bir iletişim aracıdır. Herhangi bir nedenle ağlayan bir bebeği izlemek, bir annenin bebeğe verdiği tepki, bebeğin ihtiyaçlarını jest ve mimiklerle anlamaya çalışmak, bebeğin bu ağlama durumunun bir mesajı olduğunu anlamasında yardımcı olacaktır. Bir bebeğin yaşamının ilk aylarında, ebeveynlerin ve diğer aile üyelerinin bakışlar, sevgi dolu dokunuşlar ve sesli oyun yoluyla eylemleri, iletişim girişimlerinin ilk aşamalarının da temeldir, daha sonra sözlü iletişim başlar (Aksoy ve Baran, 2017).

Ağlamak, ilk birkaç ayda kullanılan sözsüz bir dil türüdür. Bebek kelimeleri kullanmadan önce rahatsızlıklarını ifade etmek için ağlamayı kullanır. Ağlarken sesleri çıkarmayı öğrenir. Bebek doğduktan sonraki ilk haftalarında ağlaması sinir sistemini ve anatomisini geliştirir. Ağlamak, erken gelişen ve bebekleri sesli iletişime hazırlayan doğal bir tepkidir. Ağlayan bir bebeği gözlemlersek, ciğerlerini nasıl kullandığını ve nefesini nasıl kontrol ettiğini görebiliriz. İlk başta, ağlaması tamamen semboliktir. Fiziksel ses ve iletişim arasında doğrudan ve şeffaf bir sınırdır. Örneğin aç bir çocuk yüksek sesle ve uzun süre ağlamaya başlar. Ağlama seviyesi, bebeğin rahatsızlığının sesli bir işaretidir. Birinci ve ikinci aylarda ağlamak daha belirgin hale gelir (Öncül ve Öztürk, 2019).

Dil gelişimi, çocuğun doğumuyla birlikte ilerleyen bir süreçtir ve bu süreçte çocuk, çevreden gelen sesleri algılamaya ve daha sonra bu sesleri taklit ederek çıkarmaya çalışır. Böylece çocuk içinde bulunduğu topluma ait dili edinmeye başlar ve çevrenin çocuğa sağladığı deneyimler ve uyaranlar sayesinde çocuk dilin tüm kurallarını zamanla edinir(Arslan ve ark., 2015)

Çocuklarda dil gelişiminin erken evrelerinde; ilk sesler, iletişim, ilk kavramlar, ilk konuşma algısı ve sözlü ifadelerin anlaşılması bu sürece dâhildir. Alıcı dilin dil gelişiminin erken evrelerinde aktif olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Çünkü söz öncesi dönemde sağlanan iletişim ve etkileşim çocuğun dil öğrenmesinin temel aşamalarını oluşturur ve bu süreç alıcı dil gelişiminin içeriğini oluşturur. Alıcı dil; sesleri duyma, ayırt etme ve yorumlama yeteneğinin yanı sıra sadece konuşmaya dikkat etmeyi değil, aynı zamanda sesleri işleme ve anlama yeteneğini de gerektirir. Bu anlamda bebeklerin doğumdan itibaren gerekli dil işleme mekanizmalarına sahip oldukları düşünülmektedir (Gander ve Gardiner, 2015).

Agulama evresi ilk aylarda ise bebeklerin, ağlama dışında ayrıca birçok basit sesleri de çıkardıkları dönemdir. Bu seslerin bir bölümü sıklıkla memnuniyet, mutluluk, huzur belirtmekten, ara sıra da rahatsızlık durumunu anlatabilir. Çoğu vakit “aaa”, “ooo” şeklinde aleni ünlülerden oluşan sesleri çıkarmaktan zevk alıyor görünürler. Bu ilkel seslerin çevresel etkenlerden ve işitme algısından bağımsız olarak meydana geldiği görülür. Çok erken bir aşamadaki bu seslendirmelere o dilin temel taşları gözüyle bakılabilir (Tezel, 2015).Bu aşamada bebeğiniz basit sesler çıkarmaya başlar ve rahatsızlık sesine ek olarak mutluluk sesleri de çıkarır. Bu dönemde oral kontrolün gelişimi devam ettiği için çocuk ağız hareketlerini kontrol edebilir. Rastgele "a, o, u" sesini kapsar. Daha sonraki işlemlerde kullandığı seslerin sonuna bir "h" sesi ekleyerek "ah, uh" gibi sesler ve "g, k, s" gibi damak sesleri üretir. Ancak ses üretimi yine de yansıtıcıdır (Güven, 2000).

Bebekler, doğumdan sonraki 2 ay boyunca mutludurlar. Bu sesler genellikle yumuşak sesli harften (a, u, o) oluşur. Bu seslerden sonra "h" harfini ekleyerek "uh, oh, ah" gibi

sesler çıkarırlar. Damakta ve gırtlakta “k, g” gibi yumuşak seslerin üretildiği aşamadır. Ayrıca diğer insanların konuşmalarına dikkat edebilir ve onları dinleyecek kadar sessiz olabilir. Bu aşamada, diğer kişiye tepki olarak sosyal kahkahalar da ortaya çıkmaya başlar. Bir sonucu olarak sosyal kahkaha, yetişkin kahkahası ve bebek iletişimi oluşur. Bebekler farklı değişkene yanıt olarak gülümser ve çevrelerinin daha fazla farkına varır. Bu dönemde bebekler, ebeveynleri ile sesle etkileşime dayalı bir söz öncesi ilişki tarzı oluşturmaya başlarlar. Buradaki ses üretiminin ağırlıklı olarak yansıma olduğu söylenebilir. Bu sesler sessiz ve geneldir. Bu aşamadaki sesler yorumlanabilir ve işitsel algıdan ayrı görünebilir. Bebek doğduktan 2. ay sonra sesin dilindeki tüm sesleri çıkarabilir (Alisinanoğlu, Güven ve Kesicioğlu, 2009).

Bebeğinizin artık bu aşamadaki ses üretimi refleksif değildir. Çıkardığı sesleri bilinçli olarak tekrar ettiğini ve uzattığını görürüz. Bebeğin ilk döneminde refleks olan ses bu dönemde işe yarar. Dile hâkim olmaya başlayan bebek ünlü ve ünsüz sesler çıkarır, sık sık tekrar eder ve bu durumdan hoşnutluk duyar. Tekrarlanan bu duruma ses jimnastiği de denir. Bebeklerin tekrar etmeyi sevdiği ses 'anne', 'baba' gibi seslerdir. Bu sesleri birleştirerek "baba, mama, dada" gibi ses kombinasyonları oluştururlar. "Baba" ile ebeveynin kim olduğunu belirtmez. Bu dönemde telaffuz için uyaran bebektir. "p, b, m" gibi laboratuvar tonlarının kullanılmaya başlandığı da görülmektedir. Çocukların çıkardığı sesin sayısı ve çeşidi arttığında, birbirleriyle konuşmaya başladıklarını gözlemlenir. Konuşan kişiyi gözleri ile arar ve kişinin adı söylendiğinde konuşmacıya veya sesin geldiği yöne bakar (Alisinanoğlu, Güven ve Kesicioğlu, 2009).

Dördüncü aydan itibaren bebek, sesleri denemeye ve ses mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye başlar ve giderek kontrolü artırır. Bu aşamada bebekler "dada", "ba, da, ma" gibi ünlü ve ünsüzleri birlikte çıkarmaya başlar ve bu seslerin ilk kelimelerinden sonra devam etmesi beklenir. Bebek oluşur. Bu dönemde bebeğin çıkardığı seslerin evrensel olduğu ve ana dilden bağımsız olduğu anlaşılmaktadır (Keklik, 2011, Küçükkaragöz, 2018).

Bebeğin ağız hareketlerini kontrol ederek çıkardığı sesler hecelere dönüşür. Altı ay civarında çocuk kendiliğinden cıvıldaama davranışı sergilemeye başlar. Bu sesler önce insan sesleri olarak ortaya çıktı. Ancak kısa bir süre içinde bebek, etrafındaki insanların konuştuğu dile benzer sesler çıkarmaya başlar. Yapısı veya anlamı olmayan seslerdir. Ancak çocuk ses organlarını kullanmaktan zevk alır ve her fırsatta bu sesleri tekrar tekrar çıkarmaya devam eder. İlk başta bebekler çok benzer evrensel sesler çıkarırlar. Bebek seslerinin türü ve miktarı bölgesel, ırksal ve dilsel faktörlerden etkilenmemiştir. Cıvıldamanın son aşamalarında bebekler genellikle duyabilecekleri sesleri çıkarırlar; ayrıca ünlüleri ve ünsüzleri tekrar tekrar birleştirerek "gagaga", "ba ba ba" gibi heceleri söylemeye ve insan dilinde tonlama, ritim ve vurgu kalıplarını kullanmaya başlarlar (Çakır, 2003).

Bebeklerin çıkardığı sesler türler veya bölgeler arasında farklılık göstermez. Nitekim sağır anne babadan doğan çocukların da diğer tüm çocuklarla aynı sesleri çıkarabildiği sonucuna erişilmiştir (Cüceloğlu, 2011).

Ebeveynler çocuğun çıkardığı sesleri tekrarlar veya yanıtlarsa, ses kazanımını teşvik edecek ve çocukları eğlendirecektir. Ancak mükerrer mırıltıların olmaması bu aşamada dil sorunları, zekâ geriliği, işitme kaybı gibi durumların ortaya çıktığını göstermektedir (Cüceloğlu, 2011, Keklik, 2011, Küçükkaragöz, 2018).

Ünsüz ve sesli harf kombinasyonlarının tekrarı ile (baba, anne gibi) işitme, ses üretimi ile ilişkilendirilir. Bu aşamada sesin ritmini algırlar. Bu aşamada bebeğiniz ses mekanizmasını istediği gibi hareket ettirir ve çalarken ritmi kullanır. Çocuklar için basit şarkılar onları eğlendirir ve seçtiklerini taklit etmeye çalışırlar. Bu aşamada bebek, anne ve babanın yaptığı “baba ve dede” gibi heceleri taklit eder. Bebekler başkalarıyla iletişim kurmak için bu heceyi tekrarlar (Alisinanoğlu, Güven ve Kesicioğlu, 2009).

1.1.3.2. Konuşma Dönemi

Konuşma dönemi için sırasıyla tek sözcük, telgraf konuşması ve tam cümleler dönemlerini içermektedir. Bu periyot; ses, kelime aşaması (9-12 ay), tek kelime aşaması

(12-18 ay), iki kelimelik cümle aşaması (18-24 ay), üç kelime veya daha fazla cümle (2-3 yaşında) ve kurallı konuşma aşamasını içerir. (Temizyürek, 2007).

9-12 ay döneminin bu aşamasında bebekler genellikle fısıldayarak, yetişkin konuşması gibi uzun dizeler oluşturur, düz bir çizgi veya sorgulama gibi anlaşılmaz ama ritmik sesler çıkarır. Bu akışkan sesler kelimelerin yerini alır. (Temizyürek, 2007).

12-18 ay çocukluk döneminde başlayan tek sözcük dönemi çocukların yakın çevrelerindeki eşyalarından başlayarak iletişim kurdukları kişilerin isimlerini sıklıkla telaffuz etmeye çalıştıkları dönemi içerir. Kelimeleri birleştirme girişimleri de bu dönemde görülmektedir (Temizyürek, 2007).

İlk kelimelerin söylendiği on ikinci ay; dil öncesi dönemin bittiği ve dil öncesi gelişimden dil gelişimine geçiş olarak kabul edilen aşamadır. Bu dönemde çocuk dilindeki kelime geçerli cümlelerdir. Bebekler karmaşık duyguları bile tek bir kelimeye entegre edebilirler. Bir bakıma tek kelimelik cümleler olarak da düşünülebilir. Örneğin çocuk “kafa kafa” derken “dışarı çıkalım” anlamına gelebilir. Başka bir adım, kelimeleri kısa ifadeler ve cümleler halinde bir araya getirmektir. Ayrıca çocuklarda alıcı dilin ifade edici dile göre daha gelişmiş olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni, kavramsal gelişimin dil gelişiminden önce gelmesi ve kelime hazinesinin hızla gelişmesidir (Küçükkaragöz, 2018). Bu aşama aynı zamanda manifold uğultu aşaması olarak da bilinir. Bu süre zarfında farklı heceler tekrarlanır. Bir cümledeki ritim, duraklama ve sesteki değişiklik, bir cümlenin kullanılma şekline benzer. Ancak kelimeler karmaşık ve anlaşılmazdır. Bu yüzden bu tür kafa karıştırıcı konuşmalara jargon denir. Bu sırada üretilen sesler ana dile aittir. Sesli kelimeler bir ünsüz ve bir sesli harften ya da sadece tek bir sesli harften oluşabilir. Bu dönemde üretilen ses dizileri; reddedilme, öfke gibi duyguları ifade eder ve mimiklerle kullanılır. Kelime, mırıldanma ve yetişkin konuşması arasında bir bağlantı kurar. Bu dönemde bebek birkaç kelimeyi ve hareketi anlayabilmektedir (Alisinanoğlu, Güven ve Kesicioğlu, 2009).

Bu aşama ön konuşmadan, konuşmaya geçiş olarak kabul edilir. Konuşmaya başlama süreci kolay değildir. Bebek konuşmaya başladıktan sonra ağlama aşamaları devam edebilir (Aksoy ve Baran, 2017).

Basit kelimelerin üretilmesi kızlarda genellikle yedinci ve sekizinci aylarda, erkeklerde ise birinci ve on ikinci aylar arasında gerçekleşmektedir. Bebek tarafından çıkarılan ilk kelimelerin bir kısmının sürekli olarak tekrarlanıyor gibi görünüyordur olabilir. Genellikle bu durum bir veya iki hece uzunluğundadır ve aile üyeleri, yiyecekler, nesneler, hayvan adları ve çocuğun bildiği, yakın çevresinden örnekleri içerir. Tek kelime aşamasında, çocuğun anladığı (alıcı dil) kelime sayısı, ürettiği (ifade dili) kelime sayısından fazladır (Dönmez ve Arı, 1992).

Çocukların ilk sözcükleri genellikle isimlerden oluşur, bunu sırayla filler, sıfatlar, edatlar ve son olarak zamirler kullanılır. Başlangıçta çocuklar cümleleri kelimelerle ifade eder, örneğin; “su” diyerek, bana “su ver” demek ister. Bu dönemde kendini 50 civarında sözcükle ifade edebilmektedirler. Anladıkları sözcük sayısı bundan fazladır (Gander ve Gardiner, 2015).

Telgraf Konuşma dönemi 18-24 ay döneminde çocuklarda başlar, çocukların iki veya üç kelimeyi bağlaç veya ek kullanmadan birleştirerek anlamlı bir mesaj oluşturduğu bir konuşma şeklidir (Temizyürek, 2007). İkinci yaşa doğru "baba, ev", "anne, mama" gibi akıcı bir cümle yerine 2 veya 3 kelimeyi arka arkaya kullanırlar. Daha sonra özne ve yüklemi birbirine yaklaştırabilir ve "baba oku" ve özne ve yüklem yerleştirme gibi kalıplar geliştirebilirler (Tezel, 2015).

Bu dönemde bebeklerin kelime hazinesi hızla gelişir. Kelimelik cümleleri kullanabilir. Bu cümleler yer, zaman ve mekâna bağlı olarak farklı bağlamlarda farklı anlamlara sahiptir. En az kullanışlı kelimeler bağlayıcılardır. Örnek; “Anne, bana hikâye oku” cümlesinde “anne”, “hikâye” kelimeleri, “oku”, bağlantılar “lütfen”, “ben”, “a”

şeklindedir. Bir çocuk "anne oku" veya "hikâye oku" veya "anne hikâye oku" diyebilir ve bu ifadeler telgraf konuşması olarak tanımlanır (Gander ve Gardiner, 2015).

2-3 yaş döneminde ise dil hatalarının yaygın olduğu ve bir işi anlatırken çocukların işi bir veya iki cümleyle anlatabildiği döneme tam sözcük dönemi denir (Temizyürek, 2007).

Bu aşamada çoğu çocuk konuşmalarında ikiden fazla kelime sıralayabilir. Seslerinin tonlamasını kullanarak soru sorabilirler. Öte yandan, çocukların kelime dağarcığı çok gelişmiştir. Çocuklar, özellikle bu zamanda, sözcük dağarcığı da önemli ölçüde gelişir. Zamirleri kullanabilir (ben, sen, o). Üç sorudan ikisini yanıtlayabilir. Beş nesneden üçünün adını bilir. Gördüğü resme bakar ve olanları anlatır. Konum kelimeleri (alt, üst, ön vb.) girilebilir. Duyu organı işlevi söyleyebilir. Bu aşama, çocukların dil becerilerinin ve kelime dağarcığının en hızlı geliştiği dönemdir. Çocuk belirli kelimeleri birleştirerek dilin temel yapılarını öğrenir (Alisinanoğlu, Güven ve Kesicioğlu, 2009).

Dil bilgisel yapının da bu dönemde hızla geliştiğini söylemek yanlış olmaz. İki buçuk yaşları arasında konuşma ve soru sorma isteği artacaktır. Çok akıcı olmamakla birlikte çocuğun bu aşamada üç veya dört kelimeyi birleştirerek cümle kurmaya başladığı görülmektedir. Bu aşamada çocuklar küçük komutlar vermeye ve basit soruları yanıtlamaya başlar (Küçükkaragöz, 2018).

Üç yaşında dilin temel yapılarını öğrendiği kelimeleri doğru, yerinde ve esnek bir şekilde kullanmaya başladığı dönemdir (Bacanlı ve Erdoğan, 2003). 36-72 aydan itibaren çocuklar, ana dilinin temel yapılarına ilişkin farkındalık arttıkça ve daha temel yapılar kazanıldıkça çocuklar da yavaş yavaş yetişkine benzer söz dizimsel yapılar edinirler. Bu dönemde kelime dağarcığının hızla zenginleştiğini belirtmekte fayda vardır. Dil bilgisel olarak daha uygun cümleyi bir araya getiren çocukların bu dönemde ifade edici kelime dağarcıklarında ortalama 900-1000 kelimeye sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca konu, nesne ve eylem olmak üzere en az 3 kelimelik basit cümle yapılarını kullanabilmeleri

dikkat çekicidir. Çocukların basit cümle yapılarını kullanarak mevcut bir durumu hakkında konuşabildikleri ve konuşmayı bağlam içinde sürdürebildikleri de tespit edilmiştir. Ancak, özne, nesne ve eylem arasındaki işlevsel ilişkileri anlayarak, dönem sonuna kadar daha karmaşık söz dizimsel yapıları anlama ve kullanma becerilerine geçebilirler (Bacanlı ve Erdoğan, 2003).

48-59 aylık bir bebeğin konuşmasını anlamak daha kolay hale gelir. Çocuklar dilin kurallarını kavrar ve dilbilgisi açısından doğru cümleler kullanmaya başlar. Sözcük sayısı arttıkça çocuklar önceki döneme göre daha karmaşık cümle yapılarını kullanmaya başlarlar. Bu dönemde dile ilişkin karmaşık yapıları kullanma ve anlama becerisi kolaylaştıkça, sözcüklerde ses birimlerini kullanma doğruluğunun arttığı gözlemlenmiştir. Anlambilim ve söz diziminde gözlenen gelişme, kelime sırasına göre tahminlerde bulunarak, daha sık, uygun soru ekleri kullanarak ve uygun zamanları kullanarak yaşadığı olayları anlatabildiği gösterilmiştir. Aynı zamanda, kelime sayısında önemli bir artış olmuştur. Bu dönemin en dikkat çekici özelliği karmaşık ve düzenli cümlelerin kullanılmasıdır. Ayrıca cümlelerin anlamsal özellikleri de gelişmeye ve farklılaşmaya başlamış, basit olumlu ve olumsuz anlamları olan cümlelerin yanı sıra soru cümleleri daha sık kullanılmaya başlanmıştır (Bacanlı ve Erdoğan, 2003).

60-72 ay arasında dil becerilerine yönelik farkındalığın artması ve daha çok yetişkin benzeri yapıların bulunmasıyla ünlü ve ünsüzün oluşumunda yapılan hatalar önemli ölçüde azalmıştır. Bilişsel gelişimdeki ilerleme ile birlikte, soyut kelimelerin uygun kullanımında bir artış olmuştur. Dilbilgisi kurallarının çoğunun emildiğini görebiliriz. 60-72 ay arasındaki çocuklarda, daha sonraki okuma ve yazma ve ilgili becerilerin temelini oluşturan 'erken okuryazarlığın' gelişim belirtileri daha net görülmektedir. Çevredeki harf ve sembollere dikkat etme, ses-sembol ilişkisi kurma gibi beceriler okuryazarlığa hazırlık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle “erken okuryazarlık” becerilerinin geliştirilmesinden bahsetmek önemlidir (Akoğlu, Ergül ve Duman, 2014).

1.1.3.3. Dil Gelişiminde Alıcı ve İfade Edici Dil

Çocukların dil gelişim süreci ilk olarak ailede başlamaktadır. Okul ve çevre ile birlikte gelişmeye devam eder. Çocuk yeni bir kelime öğrenirse, onunla ilgili diğer kelimeleri öğrenmek isterse ve başarılı olursa, çocuğun dil ediniminin geliştiği söylenebilir(Erşahin Şafak, 2016).

Dilin yaşa uygun özellikler de dahil olmak üzere gelişim aşamalarında, alıcı dil önce sesi duyma, işleme, ayırıştırma, çözme ve yorumlamayı içerir, ardından isteklerin, duyguların ve düşüncelerin konuşma yoluyla diğer bireylere aktarılması anlamına gelen ifade edici dil gelir. Dil kullanımı, mesajların alınmasını ve anlaşılmasını ve biçimlendirilmiş mesajların gönderilmesini içerir. Dil edinimi, başkalarının iletişimini anlama ve yorumlama yeteneğidir. Dilin ortaya koyduğu kodun anlaşılması budur. Bilişsel gelişimin yanı sıra, amaçlı eylemlere sembolik temsillerin kullanımı eşlik eder. En önemli gösterge olan sözcüğü kullanmadan önce sözcüğü anlama becerisi gelişir. Araştırma, altı haftalık bebeklerin son derece benzer konuşma seslerini ayırt edebildiğini gösteriyor. Bir çocuğa ismiyle seslenildiğinde ona bakıp “hayır” deyince oyuncağı bırakmak, onun alıcı dil becerisini kazandığını gösterir (Tezel, 2015).

İfade edici dil, başkalarıyla nasıl iletişim kurduğumuzdur. Bebekler, yaşamlarının ilk yılında dil ediniminde hızlı ilerleme ile 18 ayda ortalama 50 kelime kullanabilirler. 18 aydan 2 yıla kadar 200 sözcük kullanılabilir. Kelime dağarcıkları artıkça, dünyaya ilişkin algılarını ve deneyimlerini yansıtan basit cümleler oluştururlar. İfade edici dilin öğrenilmesi zaman alır ve kelimelerden fazlasını gerektirir. Jestler ve yüz ifadeleri, beden dili, göz teması ve yazarak anlatma da ifade edici dil alanına dahildir (Tezel, 2015).

1.2. PRAGMATİK DİL

Pragmatik, dilin günlük hayatımızdaki toplumsal kullanımının incelenmesidir. Konuşmaları başlatma, sürdürme ve bitirme gibi konuşma yönetimi becerileri, kişilerarası bağlamlarda dilin uygun ve etkili kullanımına izin vererek, insanların konuşmaları ve sosyal durumlarla ilgili bağlama özel varsayımları tahmin etme, tahmin etme ve

ilişkilendirme yeteneği de dahil olmak üzere çeşitli alanları kapsar. Çocukların evde ve okulda dili kullanmaları ve iletişim kurmalarına yardımcı olma, akranlarıyla iyi iletişim kurabilmesine ve kişiler arası ilişkileri düzenlemeye yardımcı olmaktadır (Canlı, 2018).

Pragmatik boyut, dilin sosyal bağlamdaki amaçlı işlevinin bilgisi ve kullanımının iletişimsel amaçlara uygun olmasıdır. Dilin işlevi, insanların iletişim hedefleriyle tutarlı konuşması ve ihtiyaçlarını içerirken, sosyal bağlam, insanların aynı veya farklı hedeflere ulaşmak için dilin biçimsel seçenekleri arasından nasıl seçim yaptığını belirler(Topbaş, 2010).

1.2.1. Pragmatik Dilin Gelişimi

Dil gelişimi ve beyin olgunlaşması yakından bağlantılıdır ve beyin üçte ikisinin olgunlaştığı 3 yaşına kadar önemli bir dil edinimi beklenir. Dil gelişim hızı fizyolojik ve genetik özellikler, cinsiyet, bilişsel ve nörolojik gelişim, sosyal çevre ve etkileşimler, aile ve çocuklar arasındaki sözlü iletişim düzeyi, sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikler gibi faktörlerden etkilenebilir (Canlı, 2018).

Pragmatik yetiler, doğuştan gelen ve değişmez yetiler değildir. Sosyal etkileşimlerin ve dil becerilerinin gelişmesiyle gelişir. Bu nedenle çocuğun içinde yaşadığı kültürden de etkilenir. Aynı zamanda kullanımda artış olur ve yaşla birlikte kullanım hâkimiyeti artar. Örneğin dört yaşındaki bir çocuk, dinleyicinin ön bilgilerini dikkate almadan bir olayı anlatabilir ve dinleyicinin durumu anlamak için çeşitli açıklamalar istemesi gerekir. Ancak yaşla birlikte çocuk, başkalarının entelektüel açısını dikkate almaya başlar ve dinleyiciye konuyla ilgili gerekli ön bilgileri verir (Alev, 2011).

5 yaşından itibaren özellikle deneyim ve çevre arttıkça, bilişsel beceriler de ilerledikçe pragmatik dil becerileri hızla gelişir. 4-6 yaşları arasında çocuk kelimelerin dolaylı anlamlarını anlamaya başlar. 5-7 yaş arası çocuklar, uygun giriş, gelişme ve sonuç kullanarak baştan sona basit bir hikâye anlatabilirler. 9 yaşına gelindiğinde nazik dil

kullanımı tamamlanır (Alev, 2011). Pragmatik beceriler yaşa bağlı olduğu kadar, bilişsel becerilere ve sosyal deneyime bağlıdır (Canlı, 2018).

Pragmatik becerilerin gelişimi dil ediniminden önce oluşmaya başlar. Dolayısıyla dil ediniminin pragmatik becerileri geliştirmesi için herhangi bir ön koşul yoktur, aksine bu beceriler dil edinimi ile birlikte gelişir. Örneğin, 8 aylık bebeklerde dil öncesi sıra alma gözlemlenir. Bu noktada yetişkinlerle oynuyormuş gibi tekrarlanan sesleri sırayla tekrar ederler (Ninio ve Bruner, 1978).

Bir kişinin toplumda bir yer edinme yeteneği, kendine güven, kendini ifade etme, yansıtma, analiz etme, sebep arama, akıl yürütme, karar verme, sonuçlar hakkında kestirimde bulunma ve sorunları çözme gibi süreçlere katılımıyla değerlendirilebilir. Bu dili nasıl kullandığımızı sosyal normlar belirler, dilin kullanımı tüm bunların gelişmesi için gereklidir. Bu nedenle, dil kullanımı sosyal becerilerin gelişimi ile ilişkilidir. Dilini bilmek, onunla nelerin mümkün olduğunu bilmek demektir (Topbaş, 2010).

1.3. DOWN SENDROMU

Down sendromu, çeşitli bozukluklar, konjenital malformasyonlar, sağlık sorunları ve diğer tıbbi durumlarla karakterize, nörofizyolojik ve nöropsikolojik özelliklere sahip, genetik kökenli karmaşık bir sendrom olarak tanımlanır. Down sendromu, en yaygın kromozomal bozukluktur ve orta ile şiddetli zekâ geriliği vakaların çoğunluğunu oluşturur (Bull, 2020).

1866 yılında John L. Down sendromun bazı özelliklerini doğru tanımlayan bir makale yayınlamıştır. 1938 yılında Esquirol tarafından ve 1846'da Seguin tarafından tanımlanan hastaların Down sendromuna ait örnekler olduğu düşünülmektedir. 1959, LeJeune ve Down sendromunun 21.kromozom trizomisinden ileri geldiğini öne sürmüştür. Araştırmacılar Down sendromunun genetik temelini çözümlmeye devam etmişlerdir. Down sendromu kolayca tanınan konjenital, otozomal bir anomalidir (Bull, 2020).

1.3.1. Down Sendromunun Klinik Tanısı

Down sendromlu kişilerde fiziksel, motor, duyuşsal, bilişsel, dil ve sosyal gelişimde gecikmeler olur. Tipik yüz şekli ve zekâ geriliğı Down sendromunda öne çıkan özelliklerdir. Down sendromunun yeni doğan döneminin kilit bulgularından biri hipotonidir (azalmış kas tonusu). Ek olarak, hareket ve motor fonksiyonla ilgili çeşitli problemler gözlemlendi. Gelişimsel gecikmeler ve öğrenme güçlükleri ilerleyen yaşlarda belirgin hale gelir. Genel olarak, ağır zekâ geriliğı yaşamadıkları için eğitiminden yararlanırlar. Yaşlılarından daha geç de olsa konuşmayı, yazmayı ve günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmeyi öğrenirler. Down sendromlu çocuklarda büyüme geriliğı ve kemik yaşı geriliğı olabilir. Normalden daha kısa boyları olabilir. Ergenlik dönem genellikle gecikir. İlerleyen yaşlarda en önemli sorunlar erken katarakt ve Alzheimer hastalığıdır. Down sendromlu çocukların yaklaşık % 10 ila % 50'sinde yineleyen enfeksiyonlar nedeniyle işitme kaybı görülür. Hastaların yaklaşık %50'sinde doğuştan kalp kusurları vardır. Daha az oranda duodenal veya anal fistül gibi gastrointestinal anomalilerde görülebilir. Down sendromlu çocukların %7-10'una OSB teşhisi konulur (Şenyılmaz, 2019).

Down sendromu da doğum öncesi dönemde teşhis edilebilir. Down sendromu ve diğer otozomal trizomilerin insidansı anne yaşı ile arttığından, 35 yaş üzerindeki hamile kadınlarda prenatal tanı için rutin olarak amniyosentez veya koriyon villus biyopsisi önerilmektedir. Fetal karyotipleme şu anda Down sendromlu fetüsün saptanması için en güvenilir yöntemdir. Yaşı genç hamile kadınlarda Down sendromu taraması için üçlü test ve ultrasonografi uygulaması yeterlidir. Maternal serumda alfa fetoprotein ve konjüge estriol düzeylerinin düşük, insan koriyonik gonadotropin (hCG) düzeyinin yüksek oluşu ve ultrasonografide fetal ense kalınlığında artma saptanması Down sendromu için risk belirticidir (Şenyılmaz, 2019).

Doğum öncesinde tanılanamayan çocuklarda doğum sonrasında fiziksel muayene ile tanı konulabilmektedir. Bebekte hem oksiput hem de yüz düzleşmesiyle birlikte mikrosefali vardır. Burun girintilidir ve epikantal kıvrımları olan gözlere yukarı doğru eğimlidir. Gözlerde genellikle Brushfield lekeleri bulunur. Kulaklar ve ağız küçük, dil ise büyük

görünür. Boyun geniş ve tıknazdır ve ensede gevşek deri kıvrımları vardır. Göğüs huni şeklinde veya güvercingöğüslü olabilir. Cilt adil ve benekli görünür. Ayaklar, eller ve parmaklar küçük ve güdüktür ve beşinci parmaklarda brakiklinodaktili vardır. Avuç içlerinde genellikle tek bir palmar kırışıklığı görülür. Tanı basit görünse bile, translokasyon veya mozaği ekarte etmek için bir kromozom analizi yapılmalıdır (Hayes ve Batshaw, 1993).

1.3.2. Down Sendromunun Türleri

Down Sendromu klinik olarak aralarında fark olmasa da 3 farklı tip vardır. regüler trizomi (serbest trizomi), translokasyon tipi ve mozaik tip olmak üzere üç sitogenetik tipi vardır.

a)Regüler Trizomi

En sık rastlanan Down Sendromu tipidir. %90-%95oranında rastlanmaktadır (Dinçer, 2014).İlk kez 1959 yılında Lejeune ve arkadaşlar tarafından tanımlanmıştır(Akın, 1998).Bu tip G grubu kromozomlardan 21. Kromozomun iki olması gerekirken, otozomların ayrılmaması nedeniyle üç tane olmasıdır. Toplam kromozom sayısı 47'dir ve üç adet 21. kromozom vardır. Anne ve babanın somatik hücreleri normaldir. (Kırbaş ve Özkan, 2013).

b)Translokasyon Tipi

1960 yılında Poloni ve diğerleri, tarafından ilk defa Down Sendromlu bir kız çocukta gözlenmiştir (Doğan, 2020).

Çoğunlukla klasik trizomi ve translokasyon tipi Down sendromu arasında fenotipik farklılık yoktur (Ceylan, Deniz ve Hüseyin, 2009). Down sendromu tanılı kişilerin %4-6'sını oluşturmaktadır. Bir kromozomun eksik veya kopan parçasının başka bir kromozoma bağlanması şeklinde kromozomal bir anormalliktir. Translokasyonlarda toplam kromozom sayısı 46'dır ve iki serbest kromozom 21'e ek olarak, üçüncü kromozom 21 genellikle 14, 21 veya 22 kromozomdan biriyle yer değiştirir (Dinçer, 2014).

c)Mozaik Tip

Down sendromu olan hastaların %2-4 oranında da mozaisizm görülmektedir. Mozaik Down sendromlu çocuklarda postzigotik bölünme hataları nedeniyle normal ve trizomik hücre hatları bir arada bulunur (Karagöl ve Karagöl, 2011).

Mozaik tip Down sendromlu çocukların hücrelerinin bir kısmı normal olmakla birlikte bir kısmında 21.kromozom trizomiktir. Bu tip Down sendromunda mitotik, nondisjunction veya anafaz bölünmesi nedeniyle oluşur (Celbek,2018).

Canfield ve arkadaşlarının raporuna göre [2006] ABD’de yapılmış Down sendromlu çocuk doğum prevalansının bir tahminini elde etmek için yapılan geniş bir çalışma sonucunda ABD’de her yıl doğan 4 milyon bebeğin 5.400’ünün DS’ye sahip olduğunu göstermektedir (Sherman ve ark. 2007).

1.3.3. Down Sendromlu Bireylerde Motor Gelişim

Down sendromlu çocuklar yaşa göre değerlendirildiğinde, ince ve kaba motor beceriler açısından beklendiği gibi performans göstermemektedir. Motor gelişim yavaştır ancak motor gelişimin tipik gelişim aşamalarını takip eder. Özellikle ince motor beceriler yaşa göre daha yavaş kazanılır. Erken müdahale programları motor becerilerin kazanılması için önemlidir(Şenyılmaz, 2019).

More refleksinde eksiklik veya gecikme geri kalmış nöromotor gelişimin bir örneğidir. Tipik gelişim gösteren çocuklarda yaşamın ilk yılında,6.ayda oturma gerçekleşirken DS’li çocuklarda 14. ayı bulabilir. Emekleme 8 aylık yerine 14.ay içinde görülebilir.Yürüme10-15 ay yerine 24-74 ay içinde görülebilir. DS'li çocukların kaba motor fonksiyona ulaştığı yaş, tipik olarak gelişen çocukların motor becerileri gerçekleştirme yaşının yaklaşık iki katıdır(Malak ve ark. 2013).

Down sendromlu çocuklar azalmış kas tonusu, artmış eklem hareketliliği, azalmış derin tendon refleksleri, kalıcı ilkel refleksler, denge reaksiyonları ve yavaş reaksiyon

süreleri gibi motor özellikleri gözlemlemiş ve ölçmüştür. Bu motorun özelliklerine bağlı olarak gelişim gecikebilir. Down sendromlu çocuklar genellikle el-göz koordinasyonu, lateralizasyon, hız, tepki süresi, denge ve görsel motor kontrol ile ilgili sorunlar yaşayabilirler (Şenyılmaz, 2019).

1.3.4. Down Sendromlu Bireylerde Bilişsel Gelişim

Down sendromunda bilişsel gelişimi etkileyen en önemli faktör zekâ geriliğidir. DS'li hastalarda az ya da çok zekâ geriliği görülür. Down sendromu vakaları ile yapılan farklı çalışmalarda farklı sonuçlar bulunsun da çalışmanın %30-82'sinde ortalama zekâ geriliği, %3-19'den hafif zekâ geriliği ve yaklaşık %30'unda ağır zekâ geriliği bulunmuştur (Uzuner, 2016).

Down sendromlu çocuk ve ergenlerde zekâ geriliğinin yetişkinlere göre daha hafif olduğu bildirilmiştir. Kadınların erkeklerden daha hafif zekâ geriliğine sahip oldukları ve daha hızlı öğrenebildikleri de söylenmektedir (Uzuner, 2016).

1.3.5. Down Sendromu Olan Bireylerde Sosyal ve Duygusal Gelişim

Down sendromlu çocuklarda sosyal gelişim becerileri bebeklik döneminde oldukça zordur. Yeni doğanlar ses, vücut duruşu, yüz ifadeleri gibi sözsüz iletişimlerini analiz etmeye başlarlar. Çocuk, birincil duyguyu bu mesajlardan alır ve buna göre davranmak üzere büyür. Öte yandan Down sendromlu kişilerde zihinsel geriliğinin düzeyine bağlı olarak yeterli empati ve sosyal becerileri gösteremeyebilirler. Ancak doğru eğitim yöntemleri ile diğer iletişim ve sosyal etkileşim sorunları olan çocuklara göre sosyal becerilerini geliştirmede daha başarılı olabilirler. Down sendromlu kişilerin sosyal gelişimi, tipik gelişim gösteren çocuklarda olduğu gibi çocuğun mizacına, ailesine, çevresine ve yetiştirilme tarzına bağlı olarak değişebilmektedir. Down sendromlu çocukların mizaç ve kişilik özellikleri, tipik gelişim gösteren çocuklarınkine benzer. Down sendromlu çocukların tipik gelişim gösteren çocuklar kadar mutlu ve sakin oldukları söylenebilir (Şenyılmaz, 2019).

1.3.6. Down Sendromlu Çocuklarda Dil Gelişimi

Down sendromlu çocukların dil gelişim özellikleri yaşlılarından farklıdır. Çoğunun konuşma ve dil bozukluğu vardır (Bilginer, 2002). Ağız içinde dilin büyük kalması, kubbe şeklinde damak, diş yapısının bozuk ve kas tonusunun düşük olması gibi nedenlerle konuşma bozuklukları oluşur. Dil ve konuşma terapisi eğitime erken başlanması önemlidir. Dil gelişim bozuklukları da dolaylı olarak bireyin sosyal gelişimini etkilemiştir. Söylenenleri anlamakta güçlük çekmeseler de kendilerini tam olarak ifade edemeyebilirler. Kendilerini net bir şekilde ifade edemedikleri için saldırgan davranışlar sergilemeye başlarlar (Kumin, 2012).

Down sendromlu çocuklarda görülen bilişsel gerilik sonucunda dil ve konuşma geriliği görülebilir. Chapman ve ark. 1998 yılında yaptığı araştırma da 5-20 yaşındaki DS'li çocukların dil becerilerini, zekâ yaşları denk olan tipik gelişim gösteren çocukların dil becerileriyle karşılaştırmıştır. Araştırmada DS'li çocuğun önemli dil bozuklukları olduğu ve ifade edici dil gelişimlerinin alıcı dil gelişimlerinden daha yetersiz olduğunu bildiriyor. (Kumin, 2012).

1.3.6.1. Down Sendromlu Çocuklarda Fonolojik Gelişim

4 yaşındaki bir çocuğun fonolojik sistemi tipik gelişimde tam olarak olgunlaşmasa da konuşmasının anlaşılabilirliği yüksektir. Down sendromlu çocuklarda konuşma anlaşılabilirliği tipik gelişim gösteren çocuklara göre çok daha düşüktür ve sorun yaşam boyu devam eder. Down sendromlu çocuklarda bu alandaki bireysel güçlüklerin ve farklılıkların bilişsel bozulma, hipotoni, ince motor koordinasyon sorunları, ses sistemi anatomisindeki farklılıklar ve işitme kaybı ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir (Acarlar, 2006).

1.3.6.2. Down Sendromlu Çocuklarda Sentaks Gelişimi

Türkiye'de yapılan araştırmalar, Down sendromlu çocuklarda OSU'nun yaşlarına göre, zekâ gelişimi eşit olan tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha düşük olduğunu göstermektedir. DS'li çocukların daha kısa ve basit cümleler kullandığı araştırmalarda

gözlemlenmiştir. Down sendromlu bireylerinin sözdizimsel gelişiminin ergenliğe kadar devam ettiğini göstermektedir (Girgin ve Büyükköse, 2019).

1.3.6.3. Down Sendromlu Çocuklarda Semantik Gelişim

DS ve TGG çocukları zihinsel yaş açısından eşleştirildiğinde, DS'li çocuklardan elde edilen kelimelerde çok fazla fark yoktur. İlişkisel anlambilim üzerine çok az araştırma var. Gelişimin geride kaldığını ancak farklı olmadığı bilinmektedir. (Sarıyer,2017)

1.3.6.4. Down Sendromlu Çocuklarda Morfolojik Gelişim

DS'li bireylerin konuşma sırasında diğer çocuklar gibi biçimbirimleri duymamaları veya bunları uzun süreli belleğe aktaramamaları morfolojik gecikmeyi açıklayabilir (Yıldırım ve Ege, 2015).

DS'li çocukların biçimbilgisi gelişimiyle ilgili olarak dil bilgisel yapıları anlama ve kullanmada sorunlar yaşadıkları söylenebilir. DS'li çocuklar genellikle tek sözcüklü aşamadan iki sözcüklü aşamaya geçişte gerilik yaşamaktadırlar (Yıldırım ve Ege, 2015).

1.3.6.5. Down Sendromlu Çocuklarda Pragmatik Gelişim

Down sendromlu kişiler, tıpkı TGG akranları gibi, sosyal ilişkilerde etkileşim kurmak için dili kullanabilirler. DS'li çocuklarla aynı mental seviyeye sahip tipik gelişim gösteren (TGG) çocuklar karşılaştırıldığında sohbet başlatmada güçlüklerin olduğu gözlemlenmiştir (Martin, Klusek, Estigarribia ve Roberts, 2009).

Down sendromlu bireyler, dilin pragmatik yönlerinde güçlü ve zayıf yönler sergiler. Karşılaşılan zorluklar, konuyu başlatmayı ve detaylandırması, iletişimin düzeltilmesini ve anlatının belirli dilsel yönlerini başlatmayı içerebilir. Güçlü yönler arasında farklı iletişim işlevlerinin kullanılması, ilgili kalma, açıklama taleplerine yanıt verme ve görsel ipucu kullanarak ilgili içerikle hikâyeler anlatabilme becerisi yer alır.(Martin ve ark. 2009).

BÖLÜM 2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları, veri toplama işlemleri ve verilerin analizi açıklanmıştır.

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden betimsel istatistiklerden frekans analizi yapılmıştır. Betimsel analizin amacı, okuyucularla yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda toplanan verileri organize ve yorumlayıcı bir şekilde bir araya getirmektir. (Baltacı, 2018). Down sendromlu çocuklarda günlük iletişim becerilerinin pragmatik profillerinin değerlendirilmesi, Down sendromlu çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocuklar karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada, 1-4 yaş arasındaki Down sendromlu çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocukların ailelerinden alınan bilgilere dayanarak pragmatik dil profillerine ulaşılmıştır. Her iki grup arasındaki farklar ve dikkat çekici ayrıntılar tanımlanmıştır.

2.2. ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 yılları arasında İstanbul Bahçelievler bölgesindeki 1-4 yaş arası 30 Down sendromlu çocuğu olan ve 30 tipik gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynler çalışma grubunu oluşturmuşlardır.

Çalışma grubu; Down sendromu olan çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocuklar olarak iki gruba ayrılmıştır. Down sendromlu çocuklar, çocuk doktoru tarafından Down sendromu tanısı almış çocuklar seçilmiştir. Tipik gelişim gösteren çocuklar daha önce doktor tarafından gelişimi ile ilgili tanı konulmamış çocuklardan oluşmuştur.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada, Dilber Tezel tarafından 2015 yılında Türkçeye uyarlanan “Okul Öncesi Çocuklarda Günlük İletişim Becerilerinin Pragmatik Profili” formu doldurulmuştur. Ve Tezel tarafından hazırlanan anne baba ve aile yapısı hakkında bilgi edinmeye yönelik Aile Bilgi Formu kullanılmıştır.

Okul Öncesi Çocuklarda Günlük İletişim Becerilerinin Pragmatik Profili Dewart ve Summers (1995) tarafından geliştirilen değerlendirme aracı Tezel 2015 yılında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Test, 33 sorudan oluşur. Pragmatik profildeki sorular, çocukların günlük yaşamdaki iletişim özelliklerinin 4 farklı boyutunu tanımlar. Bunlar: İletişimsel Fonksiyonlar, İletişime Cevap Verme, Etkileşim ve Sohbet, İçerik Çeşitliliğidir.

Ailelerin görüşme sırasında çocukları hakkında verdikleri bilgileri kendi ifadeleriyle kayıt altına almaları önerilir. Çocuğa ilişkin özgün profil çıkarma açısından önemlidir. Her soru için tabloda verilen örnekler seçenek olarak kullanılmaz. Ara sıra hatırlatma amacıyla kullanımı önerilir (Tezel, 2015).

2.4. VERİ TOPLAMA İŞLEMİ

Bu çalışmada, veri toplama yöntemi olarak yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışma grupları için, katılmayı kabul eden ailelerden yazılı onam alınmıştır. Görüşme formunda sorulan sorulara eksiksiz cevaplar verilmesi önemlidir, bu nedenle veriler araştırmacı tarafından aileler ile birlikte doldurulmuştur. Bu kayıtların gizliliğine ilişkin ailelere, araştırmacı tarafından gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Tüm ebeveynlere görüşme formu tek bir oturumda sorulmuş görüşme 50-60 dakika sürmüştür.

2.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında görüşme yapılan çocukların ebeveynleri tarafından verilen yanıtlar, daha önceden belirlenmiş olan kategoriler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sonrasında bu kategorilere ilişkin verilen yanıtlar SPSS programına aktarılmıştır. Çocuklar hakkındaki sorulara yanıt veriliyorken bir kişi bir soru için birden fazla kategoride ilişkin yanıt verebilmektedir. Bu nedenle bazı sorularda toplam yanıt sayısı toplam katılımcı sayısından fazla, toplam yanıt yüzdesi (%) %100'den fazladır. Yüzdelik dağılımların belirlenmesinde Frekans analizi kullanılmıştır. Tipik gelişim gösteren ve Down sendromlu çocukların davranışlarının yüzdelik dağılımlarının arasında anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Ki-Kare (χ^2) analizi uygulanmıştır. Ayrıca çocukların annelerinin ve babalarının yaşlarının belirlenmesinde ortalama - standart sapma tanımlayıcı

istatistikleri analiz edilmiştir. Çocukların davranışlarına ilişkin yanıtlar tabloda sunuluyorken en fazla verilen yanıttan en az verilen yanıt doğru sıralama yapılmıştır.

Araştırmadaki veriler betimsel analiz teknikler kullanılarak incelenmiştir. Görüşme formundaki her bir soru için verilen belirlenen temalara göre alt alanlara ayrılmış ve kısaltılarak özetlenmiştir. Tablo 1’de verilen alt alanlar ve her bir alanda hangi pragmatik yeterliliklerin ölçülmesi hedeflendiği belirtilmiştir.

Tablo 1. Okul Öncesi Dönem Çocukların Günlük İletişim Dilinin Pragmatik Profiline Alt Alanlar

A- İLETİŞİMSEL FONKSİYONLAR	B- İLETİŞİME CEVAP VERME	C- ETKİLEŞİM VE SOHBET	D- İÇERİK ÇEŞİTLİ LİĞİ
Dikkatini yöneltme	Çocuğun dikkatini çekme	Etkileşime katılma	Kişi
İsteme, talep etme	Etkileşimle ilgilenme	Etkileşimi başlatma	Durum
Reddetme	Duruş ve hareketi anlama	Etkileşim ve sohbette kalabilme	Zaman
Selamlama	Önceki söz/konuşma şekli bilgisi	Konuşmayı durdurma	Konu
Kendini ifade etme ve ortaya koyma	Konuşanın amacını anlama	Konuşmadan çekilme/teklif etme	İletişim içeriği olarak kitaplar
İsimlendirme	Tahmin etme	Açıklama isteme	Dilin oyunda kullanımı
Yorum yapma	Eğlenceye cevap verme	Etkileşimi sonlandırma	Yaşatma etkileşimi
	Hayırdeme ve tartışma	Konuşmaya kulak misafiri olmak	Sosyalleşmeler
		Konuşmaya katılma	ayma

Tezel (2015), Erken çocuklukta günlük iletişim becerilerinin pragmatik profillerinin değerlendirilmesi

BÖLÜM 3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma kapsamında kullanılan anket formu kapsamında toplanan verilerin analiz işlemleri sonucunda elde edilen bulgular tablolar ve yorumlar şeklinde yer almaktadır.

3.1. ÇOCUKLARIN AİLELERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde çocukların ebeveynlerine ve kardeşlerine ilişkin bilgilerin değerlendirilmeleri yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Çocukların Ebeveynlerine Eğitim Durumları, Meslekleri, Aile Yapıları, Ebeveyn Birliktelik Durumları, Kardeş Durumlarına İlişkin Bilgilerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Değişken	Alt değişken	Tipik gelişim		Down sendrom		Toplam	
		f	%	f	%	f	%
Anne eğitim durumu	İlköğretim	5	15,2	10	33,3	15	23,8
	Lise	6	18,2	13	43,3	19	30,2
	Ön lisans	3	9,1	1	3,3	4	6,3
	Lisans	17	51,5	5	16,7	22	34,9
	Lisansüstü	2	6,1	1	3,3	3	4,8
Anne meslek	Ev hanımı	10	30,3	23	76,7	33	52,4
	İşçi	6	18,2	1	3,3	7	11,1
	Memur	16	48,5	4	13,3	20	31,7
	Esnaf / serbest meslek	1	3,0	2	6,7	3	4,8
Baba eğitim durumu	İlköğretim	-	-	6	20,0	6	9,5
	Lise	8	24,2	14	46,7	22	34,9
	Ön lisans	4	12,1	1	3,3	5	7,9
	Lisans	18	54,5	9	30,0	27	42,9
	Lisansüstü	3	9,1	-	-	3	4,8
Baba meslek	İşsiz	1	3,0	3	10,0	4	6,3
	İşçi	11	33,3	8	26,7	19	30,2
	Memur	10	30,3	11	36,7	21	33,3
	Esnaf / serbest meslek	11	33,3	8	26,7	19	30,2
Aile yapısı	Çekirdek aile	33	100,0	30	100,0	63	100,0
Ebeveyn birliktelik durumu	Birlikte	33	100,0	30	100,0	63	100,0
Çocuğun kardeşi var mı?	Var	14	42,4	23	76,7	37	58,7
	Yok	19	57,6	7	23,3	26	41,3
Çocuğun kardeşlerinin cinsiyeti	Kız	13	56,5	28	70,0	41	65,1
	Erkek	10	43,5	12	30,0	22	34,9

Araştırmaya dahil edilen çocukların %23,8'inin annesi ilköğretim mezunu, %30,2'sinin lise mezunu, %6,3'ünün ön lisans mezunu, %34,9'unun lisans mezunu, %4,8'inin lisansüstü eğitim mezunu olduğu, %52,4'ünün annesinin ev hanımı, %11,1'inin işçi, %31,7'sinin memur, %4,8'inin esnaf / serbest meslek mensubu olduğu görülmektedir. Araştırmaya dahil edilen çocukların %9,52'sinin babası ilköğretim mezunu, %34,9'unun lise mezunu, 7,9'unun ön lisans mezunu, %42,9'unun lisans mezunu, %4,8'inin lisansüstü eğitim mezunu olduğu, %6,3'ünün babasının işsiz, %30,2'sinin işçi, %33,3'ünün memur, %30,2'sinin esnaf / serbest meslek mensubu olduğu görülmektedir. Araştırmaya dahil edilen çocukların tamamının ailesi çekirdek aile olup, anne babaları birlikte yaşamaktadır. Araştırmaya dahil edilen çocukların %58,72'nin kardeşi vardır ve kardeşi olanların %65,1'inin kız kardeş, %34,9'unun erkek kardeşi vardır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Çocukların Ebeveynlerinin Yaşlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Gelişim durumu	Yaş	N	X	SS
Tipik gelişim	Anne	33	33,03	4,019
	Baba	33	35,00	7,268
Down sendrom	Anne	30	35,00	7,268
	Baba	30	38,10	6,520
Toplam	Anne	63	33,97	5,834
	Baba	63	36,86	5,869

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen çocukların annelerinin yaş aralığının 20-55 arasında olduğu ve ortalama yaşlarının 33,97 yıl olduğu, çocukların babalarının yaş aralığının 22-52 arasında olduğu ve ortalama yaşlarının 36,86 yıl olduğu görülmektedir.

3.2. ÇOCUKLARIN İLETİŞİMSEL FONKSİYONLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde çocukların iletişim fonksiyonlarına ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Çocukların günlük yaşamdaki bazı durumlar / olaylar karşısında verdikleri iletişimsel tepkiler ve ebeveynleri ile iletişimlerine ilişkin yaklaşımları değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Genellikle Dikkatinizi Çekmek İçin Neler Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ağlar	f	8	12	20
	% gelişim	24,2	40,0	31,7
	% yanıt	40,0	60,0	100,0
Ebeveynini çeker	f	8	6	14
	% gelişim	24,2	20,0	22,2
	% yanıt	57,1	42,9	100,0
Ses çıkarır	f	6	11	17
	% gelişim	18,2	36,7	27,0
	% yanıt	35,3	64,7	100,0
Ebeveynine seslenir	f	18	11	29
	% gelişim	54,5	36,7	46,0
	% yanıt	62,1	37,9	100,0
Elindeki nesneyi atar	f	1	4	5
	% gelişim	3,0	13,3	7,9
	% yanıt	20,0	80,0	100,0

$$\chi^2=8,875; sd=5; p=,114$$

Tablo 4’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin ‘çocuğunuz dikkat çekmek için neler yapar?’ sorusuna verdiği cevaplar benzerlik göstermektedir. Çocukların ebeveynleri “ağlar” (TGG %40,DS %60), “ebeveynini çeker” (TGG %5,1,DS 42,9) “ses çıkarır” (TGG %35.3, DS %64,7), “ebeveyn seslenir” (TGG %62,DS %39.9) elindeki nesneyi atma (TGG %20, DS %80) göstermektedir. Her iki grup da yakın anlamda kullanmıştır.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların ağlama davranışları DS çocuklara kıyasla daha az olduğu (TGG %40, DS %60), Down sendromlu ebeveynini çekme (TGG %62,1, DS %39.9),seslenme(TGG %62,DS %39.9) davranışının TGG daha az olduğu bildirilmiştir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ‘‘Çocuğunuz Genellikle Dikkatinizi çekmek için Neler yapar?’’ sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,114>0,05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz ve Çocuğunuz Bir Caddede veya Parkta Yürürken Çocuğunuz İlginç Bir Şey Gördüğünde Muhtemelen Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
İşaret eder	f	4	9	13
	% gelişim	12,1	30,0	20,6
	% yanıt	30,8	69,2	100,0
İşaret eder ve ses çıkarır	f	5	16	21
	% gelişim	15,2	53,3	33,3
	% yanıt	23,8	76,2	100,0
İşaret eder ve bakmak için ebeveynine döner	f	7	3	10
	% gelişim	21,2	10,0	15,9
	% yanıt	70,0	30,0	100,0
Bir sözcük söyler	f	12	6	18
	% gelişim	36,4	20,0	28,6
	% yanıt	66,7	33,3	100,0
Gördüğü şey hakkında konuşmaya başlar	f	11	1	12
	% gelişim	33,3	3,3	19,0
	% yanıt	91,7	8,3	100,0
Ses çıkarır	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0

$\chi^2=27,904$; $sd=6$; $p=000$,

Tablo 5’te görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Siz ve Çocuğunuz Bir Caddede veya Parkta Yürürken Çocuğunuz İlginç Bir Şey Gördüğünde Muhtemelen Ne Yapar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir. Çocukların ebeveynleri “İşaret eder” (TGG %30,8, DS %69,2) “İşaret eder ve ses çıkarır” (TGG %23,8, DS %76,2) “İşaret eder ve bakmak için ebeveynine döner” (TGG %70,0, DS %30) “Bir sözcük söyler” (TGG %66,7, DS %33,3) “Gördüğü şey hakkında konuşmaya başlar” (TGG %91,7, DS %8,3) “ses çıkarır” davranışı (TGG %0, DS %100) olduğunu göstermektedir. Her iki grupta farklı cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların “ses çıkarma, işaret edip ses çıkarma, işaret etme davranışları DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, down sendromlu çocukların ise sözcük söyleme, işaret etme ve bakmak için ebeveynine dönme,

gördüğü şey hakkında konuşmaya başlaması TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocukların ilginç bir şey gördüğünde yaptığı davranış” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,0 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Mutfakta Oturduğunuzda ve Çocuğunuz Erişemediği Ancak Yemek İsteddiği Bir Şeyi Gördüğünde Bunu size Nasıl İfade Eder?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ağlar	f	6	6	12
	% gelişim	18,2	20,0	19,0
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Uzanarak nesneyi işaret eder	f	5	19	24
	% gelişim	15,2	63,3	38,1
	% yanıt	20,8	79,2	100,0
İşaret eder ve istediğini (rica) belirten ses çıkarır	f	8	6	14
	% gelişim	24,2	20,0	22,2
	% yanıt	57,1	42,9	100,0
Ebeveynini yiyeceği doğru çeker ve elini yiyeceğe iter	f	6	8	14
	% gelişim	18,2	26,7	22,2
	% yanıt	42,9	57,1	100,0
Yiyeceğe bakarak, işaret edip adını söyleyerek	f	6	5	11
	% gelişim	18,2	16,7	17,5
	% yanıt	54,5	45,5	100,0
İşaret ederek ve "yiyeceği istiyorum" vb. bir şey söyleyerek	f	8	5	13
	% gelişim	24,2	16,7	20,6
	% yanıt	61,5	38,5	100,0

$$x^2=17,306; sd=6; p=,008$$

Tablo 6’da görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Mutfakta Oturduğunuzda ve Çocuğunuz Erişemediği Ancak Yemek İsteddiği Bir Şeyi Gördüğünde Bunu size Nasıl İfade Eder?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynleri “ağlar” (TGG %50,8,DS %50) “Uzanarak nesneyi işaret eder” (TGG %20,8,DS %79,2) “İşaret eder ve istediğini (rica) belirten ses çıkarır” (TGG %57,1, DS %42,9) “Ebeveynini yiyeceği doğru çeker ve elini yiyeceğe iter” (TGG %42,9,DS %57,1) “Yiyeceğe bakarak, işaret edip adını söyleyerek” (TGG 54,5, DS %45,5) “İşaret ederek ve "yiyeceği istiyorum" vb. bir şey söyleyerek” davranışı(TGG %61,5,DS %38,5) olduğunu göstermektedir. Her iki grupta farklı cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların “Uzanarak nesneyi işaret etme (TGG %20,8, DS %79,2), ebeveyni yiyeceğe doğru çeker ve elini yiyeceği itme.” (TGG %42,9, DS %57,1) davranışı DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, down sendromlu çocukların ise “işaret etme ve istediğini (rica) belirten ses çıkarma (TGG %57,1, DS %42). Yiyeceğe bakarak, işaret edip adını söyleme (TGG 54,5, DS %45,5) davranışlarının TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocukların erişemediği ancak yemek istediği bir şeyi ifade etme davranışlarını” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,008 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kucağa Alınmak İstedğinde Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ebeveynine bakar	f	1	9	10
	% gelişim	3,0	30,0	15,9
	% yanıt	10,0	90,0	100,0
Kollarını ebeveynine uzatır	f	21	25	46
	% gelişim	63,6	83,3	73,0
	% yanıt	45,7	54,3	100,0
"Taşı", "kaldır" vb. ifade kullanır	f	7	4	11
	% gelişim	21,2	13,3	17,5
	% yanıt	63,6	36,4	100,0

Tablo 7 Devamı

Yorulduğunu veya	f	7	1	8
bacaklarının	% gelişim	21,2	3,3	12,7
ağrıdığını söyler	% yanıt	87,5	12,5	100,0
Ebeveynine sarılır	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0

$$\chi^2=17,980; sd=5; p=,003$$

Tablo 7’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “‘Çocuğunuz Kucağa Alınmak İstediginde Ne Yapar?’” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynleri her iki grupta farklı cevaplar verilmiştir. Ebeveynine bakar (TGG %10,DS % 90) kollarını ebeveyine uzatır (TGG %45,7, DS 54,3). "Taşı", "kaldır" vb. ifade kullanır (TGG %63,6, DS %36,4). Yorulduğunu veya bacaklarının ağrıdığını söyler (TGG %87,5, DS % 12,5). Ebeveynine sarılır (TGG %100, DS %0) olduğunu göstermektedir. Her iki grupta farklı cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların ebeveyne bakma(TGG %10,DS %90),kollarını ebeveyne uzatma(TGG %45,7, DS 54,3) , davranışının DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocukların ise davranışlarının "taşı", "kaldır" vb. ifade kullanır (TGG %63,6, DS %36,4) Yorulduğunu veya bacaklarının ağrıdığını söyler (TGG %87,5, DS % 12,5) Ebeveynine sarılır (TGG %100, DS %0) TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “‘Çocuğunuz Kucağa Alınmak İstediginde Ne Yapar?’” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,003 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Sizin Yardıma İhtiyaç Duyduğunda, Örneğin Arabayla Oynarken Tekeler Bir Yere Takıldığında veya Çocuk Arabasından Çıkmak İçin Kayışlarının Açılmasını İstedğinde Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ağlar	f	6	13	19
	% gelişim	18,2	43,3	30,2
	% yanıt	31,6	68,4	100,0
Sözcük söylemeden istemeye ilgili sesler çıkarır	f	5	14	19
	% gelişim	15,2	46,7	30,2
	% yanıt	26,3	73,7	100,0
Ebeveynine seslenir	f	10	8	18
	% gelişim	30,3	26,7	28,6
	% yanıt	55,6	44,4	100,0
"Takıldı", "yapamıyorum" vb. şeyler söyler	f	15	1	16
	% gelişim	45,5	3,3	25,4
	% yanıt	93,8	6,3	100,0
İşaret eder	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0

$$x^2=28,562; sd=5; p=,000$$

Tablo 8’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Sizin Yardıma İhtiyaç Duyduğunda, Örneğin Arabayla Oynarken Tekeler Bir Yere Takıldığında veya Çocuk Arabasından Çıkmak İçin Kayışlarının Açılmasını İstedğinde Ne Yapar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı verilmiştir. Ağlar (TGG %31,6, DS %68,4). Sözcük söylemeden istemeye ilgili sesler çıkarır (TGG %26,3, DS % 73,7). Ebeveynine seslenir (TGG%55,6, DS %44,4). "Takıldı", "yapamıyorum" vb. şeyler söyler (TGG %93,8, DS %6,3). İşaret eder (TGG %0, DS %100) olduğunu göstermektedir. Her iki grupta farklı cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG ağlama (TGG %31,6, DS %68,7) sözcük söylemeden istemeye ilgili sesler çıkarma (TGG %26,3, DS % 73,7) İşaret

Etme (TGG %0 ,DS %100) DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocukların ise davranışlarının ebeveynine seslenir (TGG%55,6, DS %44,4) "Takıldı", "yapamıyorum" vb. şeyler söyler (TGG %93,8, DS %6,3) TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür .

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Sizin Yardıma İhtiyaç Duyduğunda, Örneğin Arabayla Oynarken Tekeler Bir Yere Takıldığında veya Çocuk Arabasından Çıkmak İçin Kayışlarının Açılmasını İstedğinde Ne Yapar?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,000 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kucağınızda Aşağı Yukarı Zıplattığınızda, Bunu Tekrar Yapmanızı İsterse Bunu Size Nasıl İfade Eder?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ebeveynine gülümser	f	3	10	13
	% gelişim	9,1	33,3	20,6
	% yanıt	23,1	76,9	100,0
Küçük zıplama hareketleri yapar	f	6	18	24
	% gelişim	18,2	60,0	38,1
	% yanıt	25,0	75,0	100,0
İstek belirten sesler çıkarır	f	8	14	22
	% gelişim	24,2	46,7	34,9
	% yanıt	36,4	63,6	100,0
"Tekrar - daha" vb. şeyler söyler	f	18	3	21
	% gelişim	54,5	10,0	33,3
	% yanıt	85,7	14,3	100,0
Gülümser	f	0	0	0
	% gelişim	0,0	0,0	0,0
	% yanıt	0,0	0,0	0,0

$$\chi^2=35,894; sd=5; p=,000$$

Tablo 9’da görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Kucağınızda Aşağı Yukarı Zıplattığınızda, Bunu Tekrar Yapmanızı İsterse Bunu Size Nasıl İfade Eder?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Ebeveynine gülümser (TGG %23,1, DS %76,9). Küçük zıplama hareketleri yapar (TGG %25, DS %75). İstek belirten sesler çıkarır (TGG %36,4, DS %63,6). "Tekrar- daha" vb. şeyler söyler (TGG %85,7, DS %14,3) yanıtını vermiştir. Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında: Ebeveynine gülümser (TGG %23,1, DS %76,9). Küçük zıplama hareketleri yapar (TGG %25, DS %75). İstek belirten sesler çıkarır (TGG %36,4, DS %63,6). DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocukların ise "tekrar - daha" vb. şeyler söyler (TGG %85,7 DS %14,3) davranışlarının TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin "Çocuğunuz Kucağınızda Aşağı Yukarı Zıplattığınızda, Bunu Tekrar Yapmanızı İsterse Bunu Size Nasıl İfade Eder?" sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,000 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin "Eğer Çocuğunuz Evde Yeni Bir Şey Fark Ettiyse Bunu Size Nasıl Sunar?" Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Nesneye uzun süre bakar	f	4	11	15
	% gelişim	12,1	36,7	23,8
	% yanıt	26,7	73,3	100,0
Nesneyi işaret eder ve ebeveynine bakar	f	10	14	24
	% gelişim	30,3	46,7	38,1
	% yanıt	41,7	58,3	100,0
Ne veya kimin vb. ifadeler kullanır	f	12	2	14
	% gelişim	36,4	6,7	22,2
	% yanıt	85,7	14,3	100,0
Nesne hakkında "bu ne için" vb. sorular sorar	f	8	4	12
	% gelişim	24,2	13,3	19,0
	% yanıt	66,7	33,3	100,0

Tablo 10 Devamı

Sorularına cevap alırsa	f	2	2	4
"neden", "niçin" vb.	% gelişim	6,1	6,7	6,3
sorular sorar	% yanıt	50,0	50,0	100,0
İşaret eder	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0

$$x^2=18,237; sd=6; p=,006$$

Tablo 10'da görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Eğer Çocuğunuz Evde Yeni Bir Şey Fark Ettiye Bunu Size Nasıl Sunar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Ebeveynine nesneye uzun süre bakar (TGG %26,7, DS % 73,3). Nesneyi işaret eder ve ebeveynine bakar (TGG%41,7, DS %58,3).“Ne veya kimin” vb. ifadeler kullanır (TGG %85,7,DS%14,3). Nesne hakkında "bu ne için" vb. sorular sorar (TGG %66,7, DS %33,3). Sorularına cevap alırsa "neden", "niçin" vb. sorular sorar (TGG%50,DS %50) İşaret eder (TGG%0, DS %100). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG Ebeveynine nesneye uzun süre bakma (TGG %26,7, DS % 73,3). Nesneyi işaret etme ve ebeveynine bakma (TGG%41,7, DS %58,3). İşaret etme (TGG%0, DS %100). DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocukların ise“Ne veya kimin” vb. ifadeler kullanma (TGG %85,7,DS%14,3). Nesne hakkında "bu ne için" vb. sorular sorma (TGG %66,7, DS %33,3) davranışlarının TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuz Evde Yeni Bir Şey Fark Ettiye Bunu Size Nasıl Sunar?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,006 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 11. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Masada Yemeğinizi Yerken Siz Çocuğun Yemek İstemediği Bazı Yiyecekler Verdiğinizde Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ağlar	f	5	6	11
	% gelişim	15,2	20,0	17,5
	% yanıt	45,5	54,5	100,0
Başını çevirir	f	11	15	26
	% gelişim	33,3	50,0	41,3
	% yanıt	42,3	57,7	100,0
Yiyeceği iter	f	8	15	23
	% gelişim	24,2	50,0	36,5
	% yanıt	34,8	65,2	100,0
"Hayır" der	f	8	3	11
	% gelişim	24,2	10,0	17,5
	% yanıt	72,7	27,3	100,0
"Sevmiyorum", "istemiyorum" vb. ifadeler kullanır	f	10	3	13
	% gelişim	30,3	10,0	20,6
	% yanıt	76,9	23,1	100,0
Başka bir şey ister	f	1	2	3
	% gelişim	3,0	6,7	4,8
	% yanıt	33,3	66,7	100,0

$$x^2=13,400; sd=6; p=,037$$

Tablo 11’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Masada Yemeğinizi Yerken Siz Çocuğun Yemek İstemediği Bazı Yiyecekler Verdiğinizde Ne Yapar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Ağlar(TGG %45,5, DS % 54,5). Başını çevirir(TGG%42,3, DS %57,7).Yiyeceği iter(TGG %34,8,DS%65,2).Hayır der (TGG %72,7, DS %27,3). "Sevmiyorum", "istemiyorum" vb. ifadeler kullanır (TGG%76,9,DS %23,1) Başka bir şey ister (TGG%33,3, DS %66,7). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG ağlama (TGG %45,5, DS % 54,5). Başını çevirme(TGG%42,3, DS %57,7).Yiyeceği itme (TGG %34,8,DS%65,2). Başka bir şey isteme (TGG%33,3, DS %66,7) DS çocuklara kıyasla daha az olduğu,Down

sendromlu çocukların ise hayır deme (TGG %72,7, DS %27,3) "Sevmiyorum", "istemiyorum" vb. ifadeler kullanır davranışlarını sergileme TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Masada Yemeğinizi Yerken Siz Çocuğun Yemek İstemediği Bazı Yiyecekler Verdiğinizde Ne Yapar?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,037 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 12. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Tanıdık Biri Evinize Geldiğinde Çocuğunuz Genellikle Nasıl Tepki Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Dikkate almaz	f	0	7	7
	% gelişim	0,0	23,3	11,1
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
Kişinin yüzüne bakar	f	10	11	21
	% gelişim	30,3	36,7	33,3
	% yanıt	47,6	52,4	100,0
Gülümser ve selamlama sesi çıkarır	f	12	11	23
	% gelişim	36,4	36,7	36,5
	% yanıt	52,2	47,8	100,0
Selamlama için kollarını kaldırır	f	4	7	11
	% gelişim	12,1	23,3	17,5
	% yanıt	36,4	63,6	100,0
Kişinin adını söyler	f	11	5	16
	% gelişim	33,3	16,7	25,4
	% yanıt	68,8	31,3	100,0
"Selam", "merhaba" vb. selamlama kelimelerini söyler	f	10	4	14
	% gelişim	30,3	13,3	22,2
	% yanıt	71,4	28,6	100,0
Kişiye sarılır	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0

$$\chi^2=16,707; sd=7; p=,019$$

Tablo 12’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Tanıdık Biri Evinize Geldiğinde Çocuğunuz Genellikle Nasıl Tepki Verir?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Dikkate almaz (TGG %0, DS%100). Kişinin yüzüne bakmaz (TGG%47,6, DS %52,4) Gülümser ve selamlama sesi çıkarmaz (TGG %52,2,DS%47,8). Selamlama için kollarını kaldırır (TGG %36,4, DS %63,6). Kişinin adını söyler (TGG %68,8,DS %31,3). "Selam", "merhaba" vb. selamlama kelimelerini söyler (TGG %71,4, DS %28,6).Kişiye sarılır (TGG%0, DS %100). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG dikkatte almama (TGG %0, DS %100). Kişinin yüzüne bakmama (TGG%47,6, DS %52,4). Selamlama için kollarını kaldırma (TGG %36,4, DS %63,6). Kişiye sarılma (TGG%0, DS %100) DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocukların ise gülümseme ve selamlama sesi çıkarmama(TGG %52,2,DS%47,8), kişinin adını söyleme (TGG %68,8,DS %31,3) "selam", "merhaba" vb. selamlama kelimelerini söyleme (TGG %71,4, DS %28,6)TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Tanıdık Biri Evinize Geldiğinde Çocuğunuz Genellikle Nasıl Tepki Verir?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,019 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 13. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Birisi Giderken Çocuğunuz Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Tepki göstermez	f	1	7	8
	% gelişim	3,0	23,3	12,7
	% yanıt	12,5	87,5	100,0
Taklit ederek el sallar	f	8	12	20
	% gelişim	24,2	40,0	31,7
	% yanıt	40,0	60,0	100,0
Kendiliğinden el sallar	f	9	14	23
	% gelişim	27,3	46,7	36,5
	% yanıt	39,1	60,9	100,0
"Bay bay" der veya kişinin adını söyleyerek "bay bay" der	f	19	3	22
	% gelişim	57,6	10,0	34,9
	% yanıt	86,4	13,6	100,0
Kendisi de gitmek ister	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$\chi^2=27,466; sd=5; p=,000$$

Tablo 13’e görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Birisi Giderken Çocuğunuz Ne Yapar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Tepki göstermez (TGG%12,5,DS%87,5). Taklit ederek el sallar (TGG%40, DS%60) kendiliğinden el sallama (TGG%39,1, DS%60,9).“Bay bay" der veya kişinin adını söyleyerek "bay bay" der (TGG %86,4,DS %13,6) kendisi de gitmek ister (TGG%100,0,DS%0,0). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG Tepki göstermeme (TGG%12,5,DS%87,5). Taklit ederek el sallamaTGG %40, DS %60) kendiliğinden el sallama (TGG%39,1,DS%60,9).DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocukların ise“bay bay" deme veya kişinin adını söyleyerek "bay bay" deme

(TGG%86,4,DS%13,6).Kendisi de gitmek isteme (TGG%100,0, DS%0,0) TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Birisi Giderken Çocuğunuz Ne Yapar??” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,000 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 14. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeyden Hoşlandığında Bunu Nasıl Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Gülümser	f	6	14	20
	% gelişim	18,2	46,7	31,7
	% yanıt	30,0	70,0	100,0
Güler	f	10	11	21
	% gelişim	30,3	36,7	33,3
	% yanıt	47,6	52,4	100,0
El çırpır	f	6	13	19
	% gelişim	18,2	43,3	30,2
	% yanıt	31,6	68,4	100,0
Ebeveyninden tekrar yapmasını ister	f	14	10	24
	% gelişim	42,4	33,3	38,1
	% yanıt	58,3	41,7	100,0
"Sevdim", "eğlenceli" vb. şeyler söyler	f	8	2	10
	% gelişim	24,2	6,7	15,9
	% yanıt	80,0	20,0	100,0

$$\chi^2=15,798; sd=5; p=,007$$

Tablo 14’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Bir Şeyden Hoşlandığında Bunu Nasıl Gösterir?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Gülümser (TGG %30, DS % 70) Güler (TGG %47,6 DS %52,4) El çırpır (TGG %31,6,DS%68,4).Ebeveyninden tekrar yapmasını ister (TGG %58,3, DS %41,7).“Sevdim”,

"eğlenceli" vb. şeyler söyler (TGG %80, DS %20). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG Gülümseme (TGG%30,0,DS%70,0). Gülme (TGG%47,6, DS%52,4). El çırpma (TGG%31,6, DS%68,4). DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocukların ise ebeveyninden tekrar yapmasını isteme (TGG%58,3,DS%41,7). Sevdim", "eğlenceli" vb. şeyler söyleme (TGG%80,0, DS%20,0) TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeyden Hoşlandığında Bunu Nasıl Gösterir?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,007<0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 15. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeye İncindiğinde veya Üzüldüğünde Bunu Size Nasıl Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ağlar	f	17	20	37
	% gelişim	51,5	66,7	58,7
	% yanıt	45,9	54,1	100,0
Kucaklar veya öpelim geçsin demek için gelir	f	14	14	28
	% gelişim	42,4	46,7	44,4
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Neden üzüldüğünü veya ne olduğunu söyler	f	11	2	13
	% gelişim	33,3	6,7	20,6
	% yanıt	84,6	15,4	100,0
Mimikleri ile ifade eder	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$\chi^2=9,926; sd=4; p=,042$$

Tablo 15’te görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Bir Şeye İncindiğinde veya Üzüldüğünde Bunu Size Nasıl Gösterir?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Ağlar (TGG%45,9, DS%54,1). Kucaklar veya öpelim geçsin demek için gelir (TGG%50,0, DS%50,0).Neden üzüldüğünü veya ne olduğunu söyler (TGG%84,6,DS%15,4). Mimikleri ile ifade eder (TGG%100,0,DS%0,0). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG ağlama(TGG%45,9, DS%54,1). DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocuklarınise “Neden üzüldüğünü veya ne olduğunu söyler” (TGG%84,6,DS%15,4). Mimikleri ile ifade eder (TGG%100,0, DS%0,0) TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeye İncindiğinde veya Üzüldüğünde Bunu Size Nasıl Gösterir?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,042 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 16. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuza Yardım Etmek İsteddiğinizde, Örneğin Giyinirken Bu İş Yardımsız Yapmak İsterse Size Bunu Nasıl İfade Eder?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Kıpırdar ve bağıırır	f	7	10	17
	% gelişim	21,2	33,3	27,0
	% yanıt	41,2	58,8	100,0
Kendisi yapmaya çalışır	f	11	11	22
	% gelişim	33,3	36,7	34,9
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
"Ben" ya da "ben yaparım" der	f	15	5	20
	% gelişim	45,5	16,7	31,7
	% yanıt	75,0	25,0	100,0
"Kendim yapmak istiyorum" der	f	7	1	8
	% gelişim	21,2	3,3	12,7
	% yanıt	87,5	12,5	100,0

$$x^2=11,041; sd=4; p=,026$$

Tablo 16’da görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuza Yardım Etmek İsteddiğinizde, Örneğin Giyinirken Bu İş Yardımsız Yapmak İsterse Size

Bunu Nasıl İfade Eder?" sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Kıpırdar ve bağırır (TGG%41,2,DS%58,8).Kendisi yapmaya çalışır (TGG%50,0, DS%50,0)."Ben" ya da "ben yaparım" der (TGG%75,0,DS%25,0)."Kendim yapmak istiyorum" der (TGG%87,5,DS%12,5). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG "kıpırdama ve bağırma" (TGG%41,2,DS%58,8) DS çocuklara kıyasla daha az olduğu"ben" ya da "ben yaparım" der (TGG%75,0,DS%25,0). "Kendim yapmak istiyorum" der (TGG%87,5,DS%12,5), Down sendromlu çocukların ise TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür .

Araştırmaya katılan ebeveynlerin "Çocuğunuza Yardım Etmek İsteddiğinizde, Örneğin Giyinirken Bu İş Yardımsız Yapmak İsterse Size Bunu Nasıl İfade Eder?" sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,026 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 17. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin "Çocuğunuz Tanıdığı Bir Şeyi Anlatmaya Çalıştığında Onu Nasıl İsimlendirir?" Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ses çıkarır	f	5	17	22
	% gelişim	15,2	56,7	34,9
	% yanıt	22,7	77,3	100,0
Jest yapar	f	0	3	3
	% gelişim	0,0	10,0	4,8
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
Nesnenin / canlının sesini çıkarır	f	11	4	15
	% gelişim	33,3	13,3	23,8
	% yanıt	73,3	26,7	100,0

Tablo 17 Devamı

Kendi	f	5	3	8
kelimelerini	% gelişim	15,2	10,0	12,7
kullanır	% yanıt	62,5	37,5	100,0
Adını söyler	f	8	3	11
	% gelişim	24,2	10,0	17,5
	% yanıt	72,7	27,3	100,0
Cümle kurar ("bu kedi" vb.)	f	12	5	17
	% gelişim	36,4	16,7	27,0
	% yanıt	70,6	29,4	100,0

$\chi^2=25,966$; $sd=6$; $p=,000$

Tablo 17’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Tanıdığı Bir Şeyi Anlatmaya Çalıştığında Onu Nasıl İsimlendirir?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Ses çıkarır (TGG%22,7,DS%77,3). Jest yapar (TGG%0,0,DS%100,0). "Nesnenin/ canlının sesini çıkarır" der, (TGG%73,3,DS%26,7). "Kendi kelimelerini kullanır" der, (TGG%62,5,DS%37,5) Adını söyler (TGG%72,7, DS%27,3). Cümle kurar ("bu kedi" vb.) (TGG%70,6, DS%29,4). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG Ses çıkarma (TGG%22,7,DS%77,3). Jest yapma (TGG%0,0,DS%100,0). DS çocuklara kıyasla daha az olduğu “ben” ya da "ben yaparım" deme (TGG%75,0,DS%25,0)."Kendim yapmak istiyorum" deme (TGG%87,5,DS%12,5).Down sendromlu çocukların ise“Nesnenin/canlının sesini çıkarır" deme (TGG%73,3,DS%26,7). "Kendi kelimelerini kullanır" deme (TGG%62,5, DS%37,5). Adını söyleme (TGG%72,7, DS%27,3). Cümle kurma ("bu kedi" vb.) (TGG 70,6, DS 29,4).TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Tanıdığı Bir Şeyi Anlatmaya Çalıştığında Onu Nasıl İsimlendirir?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,000 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 18. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz Bir Şeyleri Ortadan Kaldırırken Çocuğunuz İlgisini Çeken Bir Şey Görmüşse Nasıl Bir Yorum Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Nesnenin yerini işaret eder	f	10	20	30
	% gelişim	30,3	66,7	47,6
	% yanıt	33,3	66,7	100,0
Nesnenin adını söyler	f	5	3	8
	% gelişim	15,2	10,0	12,7
	% yanıt	62,5	37,5	100,0
Tablo 18 Devamı				
Nesnenin kime ait olduğunu söyler	f	13	2	15
	% gelişim	39,4	6,7	23,8
	% yanıt	86,7	13,3	100,0
Nesne hakkında konuşur ("kirli mi", "kırık mı" vb.)	f	11	3	14
	% gelişim	33,3	10,0	22,2
	% yanıt	78,6	21,4	100,0
Nesneyi almaya çalışır	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$x^2=25,135; sd=5; p=,000$$

Tablo 18’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Tanıdığı Bir Şeyi Anlatmaya Çalıştığında Onu Nasıl İsimlendirir?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Nesnenin yerini işaret eder (TGG %33,3, DS % 66,7).Nesnenin adını söyler (TGG %62,5, DS %37,5). "Nesnenin kime ait olduğunu söyler" (TGG %86,7,DS %13,3). "Nesne hakkında konuşur ("kirli mi", "kırık mı" vb.)" der (TGG %78,6, DS %21,4).“Nesneyi almaya çalışır”(TGG 100, DS 0). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG,“nesnenin yerini işaret etme” (TGG %33,3, DS % 66,7); DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu çocukların nesnenin adını söyleme (TGG %62,5 DS %37,5) "Nesnenin kime ait olduğunu

söyleme" (TGG %86,7,DS %13,3). Nesne hakkında konuşma ("kirli mi", "kırık mı" vb.) (TGG %78,6, DS %21,4).“Nesneyi almaya çalışma” (TGG 100, DS 0).TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Tanıdığı Bir Şeyi Anlatmaya Çalıştığında Onu Nasıl İsimlendirir?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,000 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 19. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeyin Olmasını Beklediği Yerde Olmadığını Fark Ettiğinde Ne Gibi Bir Yorum Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Nesnenin yerini işaret eder	f	7	16	23
	% gelişim	21,2	53,3	36,5
	% yanıt	30,4	69,6	100,0
Nesnenin adını söyler	f	2	3	5
	% gelişim	6,1	10,0	7,9
	% yanıt	40,0	60,0	100,0
"Gitti" der	f	9	1	10
	% gelişim	27,3	3,3	15,9
	% yanıt	90,0	10,0	100,0
Nesne nerede ("araba gitti", "oyuncak nerede") vb. şeyler söyler	f	15	5	20
	% gelişim	45,5	16,7	31,7
	% yanıt	75,0	25,0	100,0
Nerede diye sorar	f	2	0	2
	% gelişim	6,1	0,0	3,2
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$\chi^2=23,527$; $sd=5$; $p=0,000$,

Tablo 19’da görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Bir Şeyin Olmasını Beklediği Yerde Olmadığını Fark Ettiğinde Ne Gibi Bir Yorum Yapar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Nesnenin yerini işaret eder (TGG %30,4, DS %69,6). Nesnenin adını söyler (TGG %40,

DS %60). "Gitti" der, (TGG %90,DS %10). "Nesne nerede ("araba gitti", "oyuncak nerede") vb. şeyler söyler " der, (TGG %75,6, DS %25).“Nerede” diye sorar, (TGG %100, DS %0). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG “Nesnenin yerini işaret etme” (TGG %30,4, DS %69,6).“Nesnenin adını söyleme” (TGG %40, DS %60).DS; çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu "Gitti" der, (TGG %90,DS %10). "Nesne nerede” ("araba gitti", "oyuncak nerede") vb. şeyler der, (TGG %75,6, DS %25).“Nerede” diye sorar, (TGG %100, DS %0).TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şeyin Olmasını Beklediği Yerde Olmadığını Fark Ettiğinde Ne Gibi Bir Yorum Yapar?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubunda istatistiksel olarak ($p=0,000 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 20. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz Yanında Değilken Bir Şey Olmuşsa, Bir Şey Kırılmış veya Birisi Yaralanmışsa Çocuğunuz Sizi Nasıl Bilgilendirir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ebeveyninin yanına gidip ağlar	f	8	10	18
	% gelişim	24,2	33,3	28,6
	% yanıt	44,4	55,6	100,0
Nesneyi işaret eder	f	4	6	10
	% gelişim	12,1	20,0	15,9
	% yanıt	40,0	60,0	100,0
"Kırıldı der" veya kişinin adını söyler	f	11	2	13
	% gelişim	33,3	6,7	20,6
	% yanıt	84,6	15,4	100,0
Ebeveynine söyler ve ebeveynin anlamasını / araştırmasını ister	f	2	1	3
	% gelişim	6,1	3,3	4,8
	% yanıt	66,7	33,3	100,0
Ebeveynine açıkça söyler	f	9	2	11
	% gelişim	27,3	6,7	17,5
	% yanıt	81,8	18,2	100,0

$$x^2=12,176; sd=5; p=,032$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %28,6'sı ebeveyni yanında yokken bir şey olmuşsa, bir şey kırılmış veya birisi yaralanmışsa çocuğun yanına gidip aldığını, %20,6'sı “kırıldı” dediğini veya kişinin adını söylediğini, %17,5'i ebeveynine açıkça söylediğini, %15,9'u nesneyi işaret ettiğini, %4,8'i kendisine söylediğini ve kendisinin anlamasını/araştırmasını istediğini belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar “kırıldı” deme veya kişinin adını söyleme (TGG%84,6, DS%15,4), ebeveynine söyleme ve ebeveyninin anlamasını/araştırmasını isteme (TGG%66,7, DS%33,3) ve ebeveynine açıkça söyleme (TGG%81,8, DS%18,2) davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken Down sendromlu çocuklar ise ebeveyninin yanına gidip ağlama (TGG%44,4, DS%55,6) ve nesneyi işaret etme (TGG%40,0, DS%60,0) davranışlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Çocukların yanında ebeveyni yokken bir şey olması, bir şeyin kırılması veya birisinin yaralanması durumunda ebeveynini bilgilendirme davranışlarının yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p=0,032<0,05$). Her iki grup arasındaki farklılaşmanın Tipik Gelişim Gösteren çocuklar “kırıldı” deme veya kişinin adını söyleme, ebeveynine söyleme ve ebeveyninin anlamasını/araştırmasını isteme ve ebeveynine açıkça söyleme davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken Down sendromlu çocuklar ise ebeveyninin yanına gidip ağlama ve nesneyi işaret etme davranışlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır. TGG çocuklar da DS çocuklara göre sözlü iletişimin daha fazla olduğunu, DS çocuklarda ise TGG çocuklara göre görsel iletişimin daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

3.2. ÇOCUKLARIN İLETİŞİME CEVAP VERMELERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde çocukların iletişime karşı cevap vermelerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Çocukların günlük yaşamdaki bazı durumlar/olaylar karşısında kendileri ile iletişime geçilmesi ya da kendilerinin başkasıyla iletişime geçmesi gereken durumlarda verdikleri iletişimsel tepkileri / yaklaşımları değerlendirilmiştir.

Tablo 21. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuzun Dikkatini Çekmek İsterseniz Bunu Nasıl Yaparsınız?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Çocuğun yüzüne yaklaşırım	f	4	10	14
	% gelişim	12,1	33,3	22,2
	% yanıt	28,6	71,4	100,0
Çocuğa dokunurum	f	3	9	12
	% gelişim	9,1	30,0	19,0
	% yanıt	25,0	75,0	100,0
Çocuğun adını söylerim	f	26	18	44
	% gelişim	78,8	60,0	69,8
	% yanıt	59,1	40,9	100,0
Bir nesne gösteririm	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0

$$x^2=12,645; sd=4; p=,013$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %69,8'i çocuğunun dikkatini çekmek istediğinde onun adını söylediğini, %22,2'si çocuğun yüzüne yaklaştığını, %19'u çocuğa dokunduğunu, %1,6'sı çocuğa bir nesne gösterdiğini belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynleri çocuğun adını söyleme davranışını Down sendromlu çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek oranda yaparken (TGG%59,1, DS: %40,9); Down sendromlu çocukların ebeveynleri ise çocuğun yüzüne yaklaşma (TGG%28,6, DS%71,4); çocuğa dokunma (TGG%25,0, DS%75,0) ve bir nesne gösterme davranışlarını (TGG%0,0, DS%100,0) tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarının dikkatini çekmek için yaptıkları davranışlarının yüzdelik dağılımları çocuklarının gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p=0,013<0,05$). Her iki grup arasındaki farkın yüzdelik dağılımlarına göre bakıldığında, Tipik Gelişim Gösteren çocukların ebeveynlerinin çocuklar ile sözlü iletişim kurduklarını, Down Sendromlu çocuklarının ebeveynlerin ise daha çok görsel ya da nesnel iletişim kurarak çocuklarının dikkatlerini çektiklerini ifade edebiliriz.

Tablo 22. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Onun Yanına Oturduğunuzda ve Onunla Konuştuğunuzda Genellikle Size Nasıl Cevap Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Az ilgi gösterir	f	0	5	5
	% gelişim	0,0	16,7	7,9
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
İlgili görünür ve göz teması kurar	f	10	13	23
	% gelişim	30,3	43,3	36,5
	% yanıt	43,5	56,5	100,0
Vücudunu ve yüzünü hareket ettirir	f	6	11	17
	% gelişim	18,2	36,7	27,0
	% yanıt	35,3	64,7	100,0
Konuşmaya sesler ve sözcüklerle katılır	f	20	10	30
	% gelişim	60,6	33,3	47,6
	% yanıt	66,7	33,3	100,0

$$\chi^2=15,484; sd=4; p=,004$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %47,6’sı çocuğunun yanına oturduğunda ve onunla konuşmak istediğinde çocuğunun konuşmaya sesler ve sözcüklerle katıldığını, %36,5’i ilgili görüldüğünü ve göz teması kurduğunu, %27’si vücudunu ve yüzünü hareket ettirdiğini, %7,9’u az ilgi gösterdiğini belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar konuşmaya ses ve sözcüklerle katılma davranışını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken (TGG:%66,7, DS33,3); Down sendromlu çocuklar ise az ilgi gösterme (TGG%0,0, DS%100,0), ilgili görünüp göz teması kurma (TGG%43,5, DS%56,5), vücudunu ve yüzünü hareket ettirme

(TGG%35,3,DS %64,7) davranışlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarının yanına oturup konuşması durumunda çocukların verdikleri cevaplarının yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p=0,004<0,05$). Her iki grup arasındaki farkın yüzdelik dağılımlarına göre bakıldığında, Tipik Gelişim Gösteren çocukların ebeveynlerinin çocuklar ile sözlü iletişim kurduklarını, Down Sendromlu çocuklarının ebeveynlerin ise daha çok görsel iletişim kurduklarını ifade edebiliriz.

Tablo 23. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bakmasını İsteddiğiniz Bir Şeyi İşaret Ettiğinizde, Genellikle Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Cevap vermez	f	0	5	5
	% gelişim	0,0	16,7	7,9
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
İşaret edilen yere değil ebeveynine bakar	f	2	10	12
	% gelişim	6,1	33,3	19,0
	% yanıt	16,7	83,3	100,0
İşaret edilen şey yakın ise bakar	f	11	12	23
	% gelişim	33,3	40,0	36,5
	% yanıt	47,8	52,2	100,0
İşaret edilen şey uzak olsa bile bakar	f	21	7	28
	% gelişim	63,6	23,3	44,4
	% yanıt	75,0	25,0	100,0

$$\chi^2=24,693; sd=4; p=,000$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %44,4’ü çocuğunun bakmasını istediği bir şeyi işaret ettiğinde çocuğun işaret edilen yere uzak olsa bile baktığını, %36,5’i işaret edilen şey yakın ise baktığını, %19’u işaret edilen yere değil ebeveynine baktığını, %7,9’u çocuğun cevap vermediğini belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar işaret edilen şey uzak olsa bile bakma davranışını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken (TGG%75,0, DS%25,0);

Down sendromlu çocuklar ise cevap vermeme (TGG%0,0, DS%100,0), işaret edilen yere değil de ebeveyne bakma (TGG%16,7, DS%83,3) ve işaret edilen şey yakın ise bakma (TGG%47,8, DS:%52,2) davranışlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Ebeveynlerinin bakmasını istediği bir şeyi işaret ettiğinde çocukların sergilediği davranışların yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p=0,000<0,05$). Her iki grup arasındaki yüzdelik dağılım oranlarına göre bakıldığında TGG çocukların sözlü iletişim kurdukları ve uzak çevresi ile göz teması kurabildiklerini, DS çocukların ise sözlü iletişim kurmadıklarını ve sadece tanıdık ya da yakın çevresi ile göz teması kurduklarını söyleyebiliriz.

Tablo 24. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzla Konuştuğunuzda, Kendisiyle Konuştuğunuzun Farkında Olduğunu Nasıl Anlarsınız?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ebeveyninin yüzüne bakınca	f	8	14	22
	% gelişim	24,2	46,7	34,9
	% yanıt	36,4	63,6	100,0
Gülümseyip bakınca	f	4	9	13
	% gelişim	12,1	30,0	20,6
	% yanıt	30,8	69,2	100,0
Bakıp ses çıkarınca	f	9	11	20
	% gelişim	27,3	36,7	31,7
	% yanıt	45,0	55,0	100,0
Konuşarak ebeveynine cevap verince	f	17	8	25
	% gelişim	51,5	26,7	39,7
	% yanıt	68,0	32,0	100,0

$$\chi^2=11,457; sd=4; p=,033$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %39,7’si çocuğuyla konuştuğunda çocuğunun bunun farkında olduğunu konuşarak kendisine cevap verdiğinde anladığını, %34,9’u kendisinin yüzüne baktığında anladığını, %31,1’i bakıp ses çıkarınca anladığını, %20,6’sı gülümseyip bakınca anladığını belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar konuşup ebeveynine cevap verme davranışını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken (TGG%68,0, DS%32,0) Down sendromlu çocuklar ise ebeveyninin yüzüne bakınca (TGG%36,4, DS%63,6), gülümseyip bakınca (TGG%30,8, DS%69,2) ve bakıp ses çıkarınca (TGG%45,0, DS%55,0) davranışlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Ebeveynlerin çocukları ile konuştuğunda dinlenildiğini ve anlaşıldığını anlayabildiği davranışların yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p=0,033<0,05$). Her iki grup arasındaki yüzdelik dağılım oranlarına göre bakıldığında TGG çocukların ebeveynleri ile daha çok sözlü iletişim kurduklarını da DS çocukların ise ebeveynleri ile göz teması kurduklarını da kendisi ile konuştuklarını anladıklarını ifade edebiliriz.

Tablo 25. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Şey Yapmasını İsteddiğinizde ‘Git Ayakkabını Al’ Gibi, Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Tepki göstermez	f	0	6	6
	% gelişim	0,0	20,0	9,5
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
Ebeveynine bakar ve ne yapacağını bilmezmiş gibi görünür	f	4	2	6
	% gelişim	12,1	6,7	9,5
	% yanıt	66,7	33,3	100,0
Amacı varmış gibi gider ama geri dönmez	f	4	2	6
	% gelişim	12,1	6,7	9,5
	% yanıt	66,7	33,3	100,0
Düzenli bir rutinin parçası olarak yapar	f	2	6	8
	% gelişim	6,1	20,0	12,7
	% yanıt	25,0	75,0	100,0
Ebeveynin isteğini yerine getirir	f	23	9	32
	% gelişim	69,7	30,0	50,8
	% yanıt	71,9	28,1	100,0

$$\chi^2=19,625; sd=5; p=,001$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %50,8'i çocuğunun bir şey yapmasını istediğinde çocuğun istenilen yerine getirdiğini, %12,7'si düzenli bir rutinin parçası olarak istenilen şeyi çocuğun yaptığını, %9,5'i çocuğun ebeveynine baktığını ve ne yapacağını bilmezmiş gibi göründüğünü, %9,5'i çocuğun amacı varmış gibi gittiğini ancak geri dönmediğini, %9,5'i ise çocuğun tepki göstermediğini belirtmektedir.

Tipik Gelişim Gösteren çocuklar ebeveynine bakma ve ne yapacağını bilmezmiş gibi görünme (TGG%66,7, DS%33,3), amacı varmış gibi gidip dönmeme (TGG%66,7, DS%33,3) ve ebeveynin isteğini yerine getirme (TGG%71,9, DS:28,1) davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken Down sendromlu çocuklar ise tepki göstermeme (TGG%0,0, DS%100,0) ve düzenli bir rutinin parçası olarak yapma (TGG%25,0, DS75,0) davranışlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Ebeveynlerinin bir şey yapmasını istediğinde çocukların sergilediği davranışlarının yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p:0,001<0,05$). Her iki grup arasındaki yüzdelik dağılım oranlarına göre bakıldığında TGG çocukların ebeveynlerin istediklerini yerine getirir iken, DS çocukların ise çok azı ebeveynlerin istediklerini yerine getirmekte fakat TGG çocuklara oranına göre DS çocukların ebeveynlerin istediklerini düzenli bir rutinin parçası olarak yaptıklarını ifade edebiliriz.

Tablo 26. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Bir Bilgi Sorduğunuzda, Örneğin ‘Ne Yapıyorsun?’ Nasıl Cevap Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Tepki göstermez	f	3	7	10
	% gelişim	9,1	23,3	15,9
	% yanıt	30,0	70,0	100,0
İşaret eder veya jestlerle belli eder	f	8	11	19
	% gelişim	24,2	36,7	30,2
	% yanıt	42,1	57,9	100,0

Tablo 26 Devamı

	f	4	4	8
Ebeveynine bir şey gösterir	% gelişim	12,1	13,3	12,7
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Tek bir kelime kullanarak kendini ifade eder (örneğin "park" der)	f	7	3	10
	% gelişim	21,2	10,0	15,9
	% yanıt	70,0	30,0	100,0

Tablo 26 Devamı

	f	13	1	14
Bilmiyorum vb. ifade kullanır	% gelişim	39,4	3,3	22,2
	% yanıt	92,9	7,1	100,0
	f	0	0	0
Gülümser	% gelişim	0,0	0,0	0,0
	% yanıt	0,0	0,0	0,0
	f	2	0	2
Ne yaptığını anlatır	% gelişim	6,1	0,0	3,2
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$\chi^2=18,566; sd=6; p=,005$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %30,2'si çocuğuna bir bilgiyi sorduğunda, örneğin ne yaptığını sorduğunda çocuğunun işaret ettiğini ve jestlerle ne yaptığını belirttiğini, %22,2'si bilmiyorum vb. ifadeler kullandığını, %15,9'u tek bir kelime kullanarak kendisi ifade ettiğini, %15,9'u tepki göstermediğini, %12,7'si çocuğun kendisine bir şey gösterdiğini belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar tek bir kelime kullanarak kendini ifade etme “örneğin “park” deme” (TGG%70,0, DS30,0), “bilmiyorum” vb. ifade kullanma (TGG%92,9, DS%7,1) ve ne yaptığını anlatma (TGG%100,0, DS%0,0) davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken Down sendromlu çocuklar ise tepki göstermeme (TGG%30,0, DS70,0), işaret etme veya jestlerle belli etme (TGG%42,1, DS%57,9) tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır. Ebeveynine bir şey gösterme (TGG%50,0, DS%50,0) davranışlarını her iki grup aynı oranda sergilemektedir.

Ebeveynleri bir şey soran çocukların verdiği cevapların yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p=0,005<0,05$).

Her iki grup arasındaki yüzdelik dağılım oranlarına göre bakıldığında TGG çocukların ebeveynlerin ile daha çok sözlü iletişim kurar iken; DS çocukların ise sözlü iletişimden çok görsel ve nesnel iletişim kurduklarını ifade edebiliriz.

Tablo 27. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Sevdiği Hareketlerin Eşlik Ettiği Tekerlemelere Nasıl Tepki Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Hiç cevap vermez	f	1	3	4
	% gelişim	3,0	10,0	6,3
	% yanıt	25,0	75,0	100,0
İlgilenmiş görünür	f	5	14	19
	% gelişim	15,2	46,7	30,2
	% yanıt	26,3	73,7	100,0
Gıdıklanma beklentisiyle kıkırdar	f	2	7	9
	% gelişim	6,1	23,3	14,3
	% yanıt	22,2	77,8	100,0
Tekerlemelerdeki eksik kelimeleri tamamlar	f	4	2	6
	% gelişim	12,1	6,7	9,5
	% yanıt	66,7	33,3	100,0
Katılır ve ebeveyn ile birlikte bir kısmını söyler	f	22	7	29
	% gelişim	66,7	23,3	46,0
	% yanıt	75,9	24,1	100,0
Ebeveyn eğer sözcükleri değiştirirse fark eder	f	7	2	9
	% gelişim	21,2	6,7	14,3
	% yanıt	77,8	22,2	100,0
Hoşuna giderse ilgilenir	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
Güler	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$\chi^2=29,930; sd=8; p=,000$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %50,8'i çocuğunun bir şey yapmasını istediğinde çocuğun istenilen yerine getirdiğini, %12,7'si düzenli bir rutinin parçası olarak istenilen şeyi çocuğun yaptığını, %9,5'i çocuğun ebeveynine baktığını ve ne yapacağını bilmezmiş gibi görüldüğünü, %9,5'i çocuğun amacı varmış gibi gittiğini ancak geri dönmediğini, %9,5'i ise çocuğun tepki göstermediğini belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar ebeveynine bakma ve ne yapacağını bilmezmiş gibi görünme (TGG%66,7, DS%33,3), amacı varmış gibi gidip dönmeme (TGG%66,7, DS%33,3) ve ebeveynin isteğini yerine getirme (TGG%71,9, DS28,1) davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken Down sendromlu çocuklar ise tepki göstermeme (TGG%0,0, DS%100,0) ve düzenli bir rutinin parçası olarak yapma (TGG%25,0, DS75,0) davranışlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Ebeveynlerinin bir şey yapmasını istediğinde çocukların sergilediği davranışlarının yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p:0,001<0,05$). Her iki grup arasındaki yüzdelik dağılım oranlarına göre bakıldığında TGG çocukların ebeveynlerin istediklerini yerine getirir iken, DS çocukların ise çok azı ebeveynlerin istediklerini yerine getirmekte fakat TGG çocuklara oranına göre DS çocukların ebeveynlerin istediklerini düzenli bir rutinin parçası olarak yaptıklarını ifade edebiliriz.

Tablo 28. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzu Ne Tür Şeyler Güldürür?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Gıdıklanma	f	19	16	35
	% gelişim	57,6	53,3	55,6
	% yanıt	54,3	45,7	100,0
Ce eee oyunu	f	6	14	20
	% gelişim	18,2	46,7	31,7
	% yanıt	30,0	70,0	100,0
Saklambaç, havada sallanmak veya kovalamaca	f	19	12	31
	% gelişim	57,6	40,0	49,2
	% yanıt	61,3	38,7	100,0
Eğlenceli tekerlemeler	f	7	6	13
	% gelişim	21,2	20,0	20,6
	% yanıt	53,8	46,2	100,0
Şakalar	f	10	6	16
	% gelişim	30,3	20,0	25,4
	% yanıt	62,5	37,5	100,0

Tablo 28 Devamı

	f	1	1	2
Kaba kelimeler	% gelişim	3,0	3,3	3,2
	% yanıt	50,0	50,0	100,0

$$x^2=9,090; sd=6; p=,169$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %30,2'si çocuğuna bir bilgiyi sorduğunda, örneğin ne yaptığını sorduğunda çocuğunun işaret ettiğini ve jestlerle ne yaptığını belirttiğini, %22,2'si bilmiyorum vb. ifadeler kullandığını, %15,9'u tek bir kelime kullanarak kendisi ifade ettiğini, %15,9'u tepki göstermediğini, %12,7'si çocuğun kendisine bir şey gösterdiğini belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar tek bir kelime kullanarak kendini ifade etme “örneğin “park” deme” (TGG%70,0, DS30,0), “bilmiyorum” vb. ifade kullanma (TGG%92,9, DS%7,1) ve ne yaptığını anlatma (TGG%100,0, DS%0,0) davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken Down sendromlu çocuklar ise tepki göstermeme (TGG%30,0, DS70,0), işaret etme veya jestlerle belli etme (TGG%42,1, DS%57,9) tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır. Ebeveynine bir şey gösterme (TGG%50,0, DS%50,0) davranışlarını her iki grup aynı oranda sergilemektedir.

Ebeveynleri bir şey soran çocukların verdiği cevapların yüzdelerik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p=0,005<0,05$). Her iki grup arasındaki yüzdelerik dağılım oranlarına göre bakıldığında TGG çocukların ebeveynlerin ile daha çok sözlü iletişim kurar iken; DS çocukların ise sözlü iletişimden çok görsel ve nesnel iletişim kurduklarını ifade edebiliriz.

Tablo 29. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuza Hayır Demek Zorunda Kahrınız Genellikle Nasıl Tepki Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Kabul eder	f	6	7	13
	% gelişim	18,2	23,3	20,6
	% yanıt	46,2	53,8	100,0
Öfke nöbetine girer	f	8	10	18
	% gelişim	24,2	33,3	28,6
	% yanıt	44,4	55,6	100,0
Sormaya / istemeye devam eder	f	22	11	33
	% gelişim	66,7	36,7	52,4
	% yanıt	66,7	33,3	100,0
Alternatif önerilerde bulunur (örneğin "yarın olur mu" der)	f	9	2	11
	% gelişim	27,3	6,7	17,5
	% yanıt	81,8	18,2	100,0

$$x^2=9,629; sd=4; p=,047$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %33'ü eğer çocuğuna hayır demek zorunda kalırsa çocuğun talep ettiği şeyi sormaya/istemeye devam ettiğini, %28,6'sı öfke nöbetine girdiğini, %20,6'sı kabul ettiğini, %17,5'i ise çocuğun alternatif önerilerde bulunduğunu (örneğin “yarın olur mu”) belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar sormaya/istemeye devam etme (TGG%66,7, DS33,3) ve alternatif önerilerde bulunma (örneğin “yarın olur mu” deme) (TGG%81,8, DS%18,2) davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken Down sendromlu çocuklar ise kabul etme (TGG%46,2, DS%53,8) ve öfke nöbetine girme (TGG%44,4, DS%55,6) davranışlarını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Çocuklara hayır denilmesinin sonucunda sergiledikleri davranışların yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p=0,047<0,05$). Her iki grup arasındaki yüzdelik dağılım oranlarına göre bakıldığında

alternatif önerilerde bulunma (örneğin “yarın olur mu” deme) (TGG%81,8, DS%18,2)
TGG çocukların DS çocuklara oranla farklı davranış sergilediklerini ifade edebilir

Tablo 30. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuza Beklemesi İçin ‘1 Dakika’ Derseniz Çocuğunuz Nasıl Tepki Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Anlamaz ve sormaya devam eder	f	6	11	17
	% gelişim	18,2	36,7	27,0
	% yanıt	35,3	64,7	100,0
Tablo 30 Devamı				
Huysuzlanır / küser	f	14	11	25
	% gelişim	42,4	36,7	39,7
	% yanıt	56,0	44,0	100,0
Bekler ve belirli bir süre sonra tekrar sorar	f	15	8	23
	% gelişim	45,5	26,7	36,5
	% yanıt	65,2	34,8	100,0

$$x^2=5,566; sd=3; p=,135$$

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %39,7’si çocuğuna beklemesi için ‘1 dakika’ derse çocuğun huysuzlandığını / küstüğünü, %36,5’i bekleyip bir süre sonra tekrar sorduğunu, %27’si çocuğun anlamadığını ve sormaya devam ettiğini belirtmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar huysuzlanıp / küsme (TGG%56,0, DS%44,0) ve bekleyip belirli bir süre sonra tekrar sorma (TGG%65,2, DS%34,8) davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken; Down sendromlu çocuklar ise anlamayıp sormaya devam etme (TGG%35,3, DS%64,7) davranışını tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

Çocuklara beklemesi için “1 dakika” denildiğine sergiledikleri davranışların yüzdelik dağılımları gelişim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($p=0,135>0,05$).

3.3. ÇOCUKLARIN ETKİLEŞİMSSEL SOHBETLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde çocukların etkileşimsel sohbetlerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Çocukların günlük yaşamdaki bazı durumlar/olaylar karşısında sohbetlere dahil olmaları gerektiğinde verdikleri tepkileri/yaklaşımları değerlendirilmiştir.

Tablo 31. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Siz ve Çocuğunuz Oynarken veya Birbirinizle Etkileşim Halindeyken Nasıl Katılır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
İlgiyle bakar	f	1	8	9
	% gelişim	3,0	26,7	14,3
	% yanıt	11,1	88,9	100,0
Gülümser veya güler	f	10	12	22
	% gelişim	30,3	40,0	34,9
	% yanıt	45,5	54,5	100,0
Ses çıkarır veya cıvıldar	f	6	12	18
	% gelişim	18,2	40,0	28,6
	% yanıt	33,3	66,7	100,0
İşaret eder, gösterir ve jestler yapar	f	6	5	11
	% gelişim	18,2	16,7	17,5
	% yanıt	54,5	45,5	100,0
Kelimeler ve basit ifadeler kullanır	f	12	5	17
	% gelişim	36,4	16,7	27,0
	% yanıt	70,6	29,4	100,0
Sohbet tarzında konuşur	f	9	2	11
	% gelişim	27,3	6,7	17,5
	% yanıt	81,8	18,2	100,0

$$x^2=20,325; sd=6; p=,002$$

Tablo 31’e göre her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Siz ve çocuğunuz oynarken veya birbirinizle etkileşim halindeyken nasıl katılır?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda farklılıklar göstermektedir.

Bu soruya ailelerin verdikleri cevaplar ilgiyle bakar (TGG %11,2, DS %88,9); gülümser veya güler (TGG %45,5, DS %54,5); ses çıkarır veya cıvıldar (TGG %33,3, DS

%66,7); işaret eder, gösterir ve jestler yapar (TGG %54,5, DS %45,5); kelimeler ve basit ifadeler kullanır (TGG %70,6, DS %29,4) ve sohbet tarzında konuşur (TGG %81,8, DS %18,2) şeklindedir. Verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların işaret etme, gösterme ve jestler yapma (TGG %54,5, DS %45,5); kelimeler ve basit ifadeler kullanma (TGG %70,6, DS %29,4) ve sohbet tarzında konuşma (TGG %81,8, DS %18,2) davranışını DS çocuklardan; DS çocukların da ilgiyle bakma (TGG %11,2, DS %88,9); gülümseme veya gülme (TGG %45,5, DS %54,5); ses çıkarma veya cıvıldaama (TGG %33,3, DS %66,7) davranışını TGG çocuklardan daha fazla gösterdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Siz ve çocuğunuz oynarken veya birbirinizle etkileşim halindeyken nasıl katılır?” sorusuna yönelik verdikleri cevaplar her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,002 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 32. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Sizinle Bir Sohbet veya Oyun Başlatacağı Zaman Bunu Nasıl Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ebeveynin bakışlarını yakalar	f	4	7	11
	% gelişim	12,1	23,3	17,5
	% yanıt	36,4	63,6	100,0
Küçük sesler çıkarır	f	1	10	11
	% gelişim	3,0	33,3	17,5
	% yanıt	9,1	90,9	100,0
Ebeveynin yanına gelip yüzüne bakar	f	6	12	18
	% gelişim	18,2	40,0	28,6
	% yanıt	33,3	66,7	100,0
Ebeveynine bir şey gösterir veya verir	f	7	7	14
	% gelişim	21,2	23,3	22,2
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Ebeveyn ile konuşur	f	18	2	20
	% gelişim	54,5	6,7	31,7
	% yanıt	90,0	10,0	100,0

$$\chi^2=35,571; sd=5; p=,000$$

Tablo 32 incelendiğinde her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz sizinle bir sohbet veya oyun başlatacağı zaman bunu nasıl yapar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda farklılaştığı görülmektedir.

Aileler bu soruyu ebeveynlerinin bakışlarını yakalar (TGG %36,4, DS %63,6), küçük sesler çıkarır (TGG %9,1, DS %90,9), ebeveynin yanına gelip yüzüne bakar (TGG %33,3, DS %66,7), ebeveynine bir şey gösterir veya verir (TGG %50, DS %50) ve ebeveyn ile konuşur (TGG %90, DS %10) şeklinde cevaplamıştır. Verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların ebeveyn ile DS çocuklardan daha fazla konuştuğu (TGG %90, DS %10); DS çocukların TGG çocuklarından daha fazla ebeveynlerinin bakışlarını yakaladığı (TGG %36,4, DS %63,6), küçük sesler çıkardığı (TGG %9,1, DS %90,9) ve ebeveyninin yanına gelip yüzüne baktığı (TGG %33,3, DS %66,7); ebeveyn ile konuşma davranışının da iki grupta benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz sizinle bir sohbet veya oyun başlatacağı zaman bunu nasıl yapar?” sorusuna verdikleri cevaplar her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,000<0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 33. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Bir Sohbet veya Oyun Başlatıldığında Nasıl Devam Eder?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
İlgisini çabucak kaybeder	f	5	5	10
	% gelişim	15,2	16,7	15,9
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Çocuğu yönlendirmek zorunda kalırım	f	5	16	21
	% gelişim	15,2	53,3	33,3
	% yanıt	23,8	76,2	100,0
Çocuk önderliği alır	f	9	4	13
	% gelişim	27,3	13,3	20,6
	% yanıt	69,2	30,8	100,0
Devam etmek ister	f	18	13	31
	% gelişim	54,5	43,3	49,2
	% yanıt	58,1	41,9	100,0

$$\chi^2=13,630; sd=4; p=009,$$

Tablo 33'e göre her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin "Bir sohbet veya oyun başlatıldığında nasıl devam eder?" sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda farklılaştığı görülmektedir.

Aileler bu soruyu ilgisini çabucak kaybeder (TGG %50, DS %50), çocuğu yönlendirmek zorunda kalırım (TGG %23,8, DS %76,2), çocuk önderliği alır (TGG %69,2, DS %90,8) ve devam etmek ister (TGG %58,1, DS %41,9) şeklinde cevap vermiştir. Bu cevaplar incelendiğinde TGG çocukların DS çocuklardan daha fazla önderliği devraldığı (TGG %69,2, DS %90,8) ve oyuna devam etmek istediği (TGG %58,1, DS %41,9); DS çocukların TGG çocuklardan daha fazla yönlendirilmeye ihtiyaç duyduğu ancak iki grubunda benzer oranda ilgilerini kaybettiği anlaşılmaktadır.

Ebeveynlerin "Bir sohbet veya oyun başlatıldığında nasıl devam eder?" sorusuna verdikleri cevaplar her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,009 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 34. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin "Siz ve Çocuğunuz Arasındaki Sohbet Zorlaştığında, Genellikle Bunun Nedeni Nedir?" Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Çocuğun konuşmasını ve işaretlerini anlamada zorluk	f	4	12	16
	% gelişim	12,1	40,0	25,4
	% yanıt	25,0	75,0	100,0
Ebeveynin yapmasını istediği şeyi takip etmesinde zorluk	f	2	4	6
	% gelişim	6,1	13,3	9,5
	% yanıt	33,3	66,7	100,0
Ebeveyni anlamasında zorluk	f	6	5	11
	% gelişim	18,2	16,7	17,5
	% yanıt	54,5	45,5	100,0
Çocuğun uzun süre konsantre olamaması	f	14	5	19
	% gelişim	42,4	16,7	30,2
	% yanıt	73,7	26,3	100,0
Çocuğun kimden veya neyden bahsedildiğini anlayamaması	f	12	7	19
	% gelişim	36,4	23,3	30,2
	% yanıt	63,2	36,8	100,0

$$x^2=14,581; sd=5; p=,012$$

Tablo 34'e göre her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Siz ve çocuğunuz arasındaki sohbet zorlaştığında, genellikle bunun nedeni nedir?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda farklılıklar göstermektedir.

Aileler çocukları ile sohbetin zorlaşmasının sebebini şu şekilde ifade etmiştir: çocuğun konuşmasını ve işaretlerini anlamada zorluk (TGG %25, DS %75), ebeveynin yapmasını istediği şeyi takip etmesinde zorluk (TGG %33,3, DS %66,7), ebeveyni anlamasında zorluk (TGG %54,5, DS %45,5), çocuğun uzun süre konsantre olamaması (TGG %73,7, DS %26,3) ve çocuğun kimden veya neyden bahsedildiğini anlayamaması (TGG %63,2, DS %36,8). Bu cevaplardan hakaretler TGG çocuklarının ebeveyni anlamada (TGG %54,5, DS %45,5), uzun süre konsantre olmada (TGG %73,7, DS %26,3) ve kimden veya neyden bahsedildiğini anlamada (TGG %63,2, DS %36,8) DS çocuklardan; DS çocukları da ebeveynlerinin konuşmasını ve işaretlerini anlamada (TGG %25, DS %75) ve ebeveynin yapmasını istediği şeyi takip etmede (TGG %33,3, DS %66,7) TGG çocuklardan daha fazla zorlandığı anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Siz ve çocuğunuz arasındaki sohbet zorlaştığında, genellikle bunun nedeni nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,012<0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 35. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuz Size Bir Şey Anlatmaya Çalışır ve Siz Anlamazsanız, Bununla İlgili Ne Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Üzgün görünür ve vazgeçer	f	2	5	7
	% gelişim	6,1	16,7	11,1
	% yanıt	28,6	71,4	100,0
Huysuzlanır ve öfke nöbeti geçirir	f	10	11	21
	% gelişim	30,3	36,7	33,3
	% yanıt	47,6	52,4	100,0
Ebeveynin anlamasını sağlamak için tekrar eder	f	18	9	27
	% gelişim	54,5	30,0	42,9
	% yanıt	66,7	33,3	100,0

Tablo 35 Devamı

Söyleme şeklini değiştirir ve daha açık hale getirir	f	6	4	10
	% gelişim	18,2	13,3	15,9
	% yanıt	60,0	40,0	100,0
Ebeveyne söylemek için başka bir yol bulmaya çalışır	f	6	2	8
	% gelişim	18,2	6,7	12,7
	% yanıt	75,0	25,0	100,0

$$\chi^2=7,100; sd=5; p=,213$$

Tablo 35 incelendiğinde her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Eğer çocuğunuz size bir şey anlatmaya çalışır ve siz anlamazsanız, bununla ilgili ne yapar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda farklılaştığı görülmektedir.

Aileler bu soruyu üzgün görünür ve vazgeçer (TGG %28,6, DS %71,4), huysuzlanır ve öfke nöbeti geçirir (TGG %47,6, DS %52,4), ebeveynin anlamasını sağlamak için tekrar eder (TGG %66,7, DS %33,3), söyleme şeklini değiştirir ve daha açık hale getirir (TGG %60, DS %40) ve ebeveyne söylemek için başka bir yol bulmaya çalışır (TGG %75, DS %25) şeklinde cevap vermiştir. Bu cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların DS çocuklardan daha fazla ebeveynin anlamasını sağlamak için tekrar ettiği (TGG %66,7, DS %33,3), söyleme şeklini değiştirdiği ve daha açık hale getirdiği (TGG %60, DS %40) ve ebeveyne söylemek için başka bir yol denediği (TGG %75, DS %25); DS çocukların da TGG çocuklarına göre daha fazla üzgün görüldüğü ve vazgeçtiği (TGG %28,6, DS %71,4), huysuzlandığı ve öfke nöbeti geçirdiği (TGG %47,6, DS %52,4) anlaşılmaktadır.

Ebeveynlerin “Eğer çocuğunuz size bir şey anlatmaya çalışır ve siz anlamazsanız, bununla ilgili ne yapar?” sorusuna verdikleri cevaplar her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,213 > 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Tablo 36. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Eğer Çocuğunuz Kendisine Söylenen Bir Şeyi Anlamazsa Bunu Nasıl Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Şaşırmış görünür	f	10	12	22
	% gelişim	30,3	40,0	34,9
	% yanıt	45,5	54,5	100,0
Ebeveynin söylediğini tekrarlar	f	5	8	13
	% gelişim	15,2	26,7	20,6
	% yanıt	38,5	61,5	100,0
Ebeveynin açıklamasını ister ("Hı, ne, ne dedin" vb. ifadeler kullanır)	f	11	2	13
	% gelişim	33,3	6,7	20,6
	% yanıt	84,6	15,4	100,0
"Ne demek istiyorsun" der	f	8	1	9
	% gelişim	24,2	3,3	14,3
	% yanıt	88,9	11,1	100,0
Ağlar	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$\chi^2=16,721; sd=5; p=,005$$

Tablo 36’ya göre her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Eğer çocuğunuz kendisine söylenen bir şeyi anlamazsa bunu nasıl gösterir?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda farklılıklar göstermektedir.

Bu soruya ailelerin verdikleri cevaplar şaşırmış görünür (TGG %45,5, DS %54,5), ebeveynin söylediğini tekrarlar (TGG %38,5, DS %61,5), ebeveynin açıklamasını ister ("hı, ne, ne dedin" vb. ifadeler kullanır) (TGG %84,6, DS %15,4), "ne demek istiyorsun" der (TGG %88,9, DS %11,1) ve ağlar (TGG %100, DS %0,0) şeklindedir. Bu cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların DS çocuklardan daha fazla ebeveynin açıklamasını istediği (TGG %84,6, DS %15,4) ve “ne demek istiyorsun” dediği (TGG %88,9, DS %11,1); DS çocukların TGG çocuklardan daha fazla şaşırdığı (TGG %45,5, DS %54,5), ebeveynin söylediğini tekrarladığı (TGG %38,5, DS %61,5) ve sadece TGG (TGG %100, DS %0,0) çocukların ağlayarak tepki gösterdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Eğer çocuğunuz kendisine söylenen bir şeyi anlamazsa bunu nasıl gösterir?” sorusuna yönelik verdikleri cevaplar her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,005<0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 37. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Aranızdaki Bir Etkileşim Genellikle Nasıl Sona Erer?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Başka tarafa bakar	f	6	13	19
	% gelişim	18,2	43,3	30,2
	% yanıt	31,6	68,4	100,0
Tablo 37 Devamı				
Gider / uzaklaşır	f	16	12	28
	% gelişim	48,5	40,0	44,4
	% yanıt	57,1	42,9	100,0
Çocuk konuyu değiştirir	f	9	3	12
	% gelişim	27,3	10,0	19,0
	% yanıt	75,0	25,0	100,0
Konuyu ebeveyn sonlandırır	f	6	5	11
	% gelişim	18,2	16,7	17,5
	% yanıt	54,5	45,5	100,0

$$\chi^2=8,685; sd=4; p=,069$$

Tablo 37’ye göre her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Aranızdaki bir etkileşim genellikle nasıl sona erer?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda farklılıklar göstermektedir.

Bu soruya ailelerin verdikleri cevaplar başka tarafa bakar (TGG %31,6, DS %68,4), gider/uzaklaşır (TGG %57,1, DS %42,9), çocuk konuyu değiştirir (TGG %75, DS %25) ve konuyu ebeveyn sonlandırır (TGG %54,5, DS %45,5) şeklindedir. Bu cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocuklarda gitme/uzaklaşma (TGG %57,1, DS %42,9), konuyu değiştirme (TGG %75, DS %25) ve ebeveynin konuyu sonlandırma (TGG %54,5, DS %45,5) davranışı DS çocuklardan; DS çocukların başka tarafa bakma (TGG %31,6, DS %68,4) davranışı TGG çocuklardan daha fazladır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Aranızdaki bir etkileşim genellikle nasıl sona erer?” sorusuna yönelik verdikleri cevaplar her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,069 > 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Tablo 38. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kulak Misafiri Olduğu Konuşmalarda Nasıl Tepki Verir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Dikkat etmez / ilgi göstermez	f	4	7	11
	% gelişim	12,1	23,3	17,5
	% yanıt	36,4	63,6	100,0
Tablo 38 Devamı				
Kendi ismine tepki verir	f	6	13	19
	% gelişim	18,2	43,3	30,2
	% yanıt	31,6	68,4	100,0
Belirli sözcüklere tepki verir (örneğin dondurma, yatak vb.)	f	12	4	16
	% gelişim	36,4	13,3	25,4
	% yanıt	75,0	25,0	100,0
Ne söylendiğini sorar	f	5	1	6
	% gelişim	15,2	3,3	9,5
	% yanıt	83,3	16,7	100,0
Katılmaya çalışır	f	11	1	12
	% gelişim	33,3	3,3	19,0
	% yanıt	91,7	8,3	100,0

$$\chi^2=22,037; sd=5; p=,001$$

Tablo 38 incelendiğinde her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz kulak misafiri olduğu konuşmalarda nasıl tepki verir?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda farklılık gösterdiği görülmektedir.

Bu soruya ailelerin verdikleri cevaplar dikkat etmez / ilgi göstermez (TGG %36,4, DS %63,6), kendi ismine tepki verir (TGG %31,6, DS %68,4), belirli sözcüklere tepki verir (örneğin “dondurma, yatak” vb.) (TGG %75, DS %25), ne söylendiğini sorar (TGG %83,3, DS %16,7) ve katılmaya çalışır (TGG %91,7, DS %8,3) şeklindedir.

Verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocukların DS çocuklara göre daha fazla belirli sözcüklere tepki verdiği (TGG %75, DS %25), söyleneni sorduğu (TGG %83,3, DS %16,7) ve konuşmalara katılmaya çalıştığı (TGG %91,7, DS %8,3); DS çocukların da TGG çocuklardan daha fazla kendi ismine tepki verdiği (TGG %31,6, DS %68,4) ve konuşmalara dikkat etmediği/ilgi göstermediği (TGG %36,4, DS %63,6) söylenebilir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz kulak misafiri olduğu konuşmalarda nasıl tepki verir?” sorusuna yönelik verdikleri cevaplar her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,001<0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 39. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Başkalarının Sohbetine Katılmayı Denemek İsteddiği Zaman Bunu Nasıl Yapar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Çok fazla gürültü ederek	f	7	6	13
	% gelişim	21,2	20,0	20,6
	% yanıt	53,8	46,2	100,0
Etraflarında dolaşarak, kıyıda durarak	f	8	8	16
	% gelişim	24,2	26,7	25,4
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Ebeveyni çekerek veya kulağına fısıldayarak	f	7	8	15
	% gelişim	21,2	26,7	23,8
	% yanıt	46,7	53,3	100,0
Diğer insanlarla konuşarak	f	9	1	10
	% gelişim	27,3	3,3	15,9
	% yanıt	90,0	10,0	100,0
Konuşma sırasında bir duraklama olduğunda katılarak	f	2	1	3
	% gelişim	6,1	3,3	4,8
	% yanıt	66,7	33,3	100,0

$$\chi^2=7,225; sd=5; p=,204$$

Tablo 39’da görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Başkalarının Sohbetine Katılmayı Denemek İsteddiği Zaman Bunu Nasıl Yapar?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda benzerlikler göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Çok fazla gürültü eder (TGG %53,8, DS % 46,2). Etraflarında dolaşarak, kıyıda durarak (TGG%50, DS %50), kulağına fısıldayarak (TGG %46,7,DS%53,3),diğer insanlarla konuşarak (TGG %90, DS %10) Konuşma sırasında bir duraklama olduğunda katılarak (TGG %66,7, DS %33,3). Her iki grupta aynı yoğunlukta cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG kulağına fısıldama (TGG %46,7, DS %46,2). DS çocuklara kıyasla sohbete katılmasının daha az olduğu olduğu, Down sendromlu çocukların ise çok fazla gürültü etme (TGG %53,8, DS % 46,2). Diğer insanlarla konuşma (TGG %90, DS %10). Konuşma sırasında bir duraklama olduğunda katılma (TGG %66,7, DS %33,3). TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Başkalarının Sohbetine Katılmayı Denemek İsteddiği Zaman Bunu Nasıl Yapar?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,204>0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır

3.4. ÇOCUKLARIN İÇERİK (DURUMSAL) ÇEŞİTLİLİKLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde çocukların içerik (durumsal) çeşitliliklerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Çocukların günlük yaşamdaki bazı durumlar/konular/kişilerle iletişimlerinde kendilerini rahat hissetmeleri, süreçlere nasıl dahil oldukları değerlendirilmiştir.

Tablo 40. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzun Diğerlerine Kıyasla Daha Fazla Konuşmak ve Birlikte Olmaktan Hoşlandığı Kişiler Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Ebeveynler	f	14	14	28
	% gelişim	42,4	46,7	44,4
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Ailenin diğer üyeleri	f	19	14	33
	% gelişim	57,6	46,7	52,4
	% yanıt	57,6	42,4	100,0

Tablo 40 Devamı

Bakıcı veya öğretmen	f	5	6	11
	% gelişim	15,2	20,0	17,5
	% yanıt	45,5	54,5	100,0
Aile dostları	f	4	4	8
	% gelişim	12,1	13,3	12,7
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Diğer çocuklar	f	8	8	16
	% gelişim	24,2	26,7	25,4
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Herhangi biri	f	7	0	7
	% gelişim	21,2	0,0	11,1
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$\chi^2=8,148; sd=6; p=,227$$

Tablo 40'da görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuzun Diğerlerine Kıyasla Daha Fazla Konuşmak ve Birlikte Olmaktan Hoşlandığı Kişiler Var mı?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermemektedir. Çocukların ebeveynleri “Ebeveynler” (TGG %50, DS %50) “Ailenin diğer üyeleri” (TGG %57,6, DS %42,4). “Bakıcı veya öğretmen” (TGG %45,5, DS %54,5) “Aile dostları” (TGG %50, DS %50) “Diğer çocuklar” (TGG %50, DS %50) “Herhangi biri” (TGG %21,2, DS %0) olduğunu göstermektedir. Her iki grupta farklı cevaplar verilmemiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocuklar ailenin diğer üyeleri ve herhangi biri ile konuşmaktan DS çocuklara göre daha yüksek oranda hoşlanırken, DS çocukların; ebeveynler, bakıcı veya öğretmen, aile dostları ve diğer çocuklarla konuşmaktan TGG gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda hoşlandığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuzun Diğerlerine Kıyasla Daha Fazla Konuşmak ve Birlikte Olmaktan Hoşlandığı Kişiler Var mı?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu istatistiksel olarak ($p=,227>0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Tablo 41. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzun Daha Konuşkan, İletişime Açık Olduğu Yer – Durumlar Var mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Evde	f	22	19	41
	% gelişim	66,7	63,3	65,1
	% yanıt	53,7	46,3	100,0
Okulda / bakım evi - kreşte	f	12	8	20
	% gelişim	36,4	26,7	31,7
	% yanıt	60,0	40,0	100,0
Telefonda	f	8	3	11
	% gelişim	24,2	10,0	17,5
	% yanıt	72,7	27,3	100,0
Bir arkadaşıyla	f	10	4	14
	% gelişim	30,3	13,3	22,2
	% yanıt	71,4	28,6	100,0
Grup içinde	f	9	0	9
	% gelişim	27,3	0,0	14,3
	% yanıt	100,0	0,0	100,0
Park - bahçe vb. alanlarda	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0

$$\chi^2=12,928; sd=6; p=,044$$

Tablo 41’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuzun Daha Konuşkan, İletişime Açık Olduğu Yer – Durumlar Var mı?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir. Çocukların ebeveynleri “Evde” (TGG %53,7, DS %46,3) “Okulda/bakımevi-kreşte” (TGG %60, DS %40) “Telefonda” (TGG %72,7, DS %27,3) “Bir arkadaşıyla” (TGG %71,4, DS %28,6) “Grup içinde” (TGG %100, DS %0) “Park-bahçe vb. alanlarda” (TGG %0,0, DS %100) olduğunu göstermektedir. Her iki grupta farklı cevaplar verilmiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG çocuklar evde, okulda/bakımevi-kreşte, telefonda, bir arkadaşıyla ve grup içinde DS çocuklara göre daha yüksek oranda iletişime açık olurken, DS çocukların park- bahçe vb. alanlarda TGG çocuklara göre daha yüksek oranda iletişime açık olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuzun Daha Konuşkan, İletişime Açık Olduğu Yer-Durumlar Var mı?” sorusuna yönelik, her iki çalışma grubu istatistiksel olarak ($p=0,044<0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 42. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Günün Hangi Zamanlarında Daha Çok İletişim Kurar?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Banyo zamanı	f	6	7	13
	% gelişim	18,2	23,3	20,6
	% yanıt	46,2	53,8	100,0
Yemek zamanı	f	16	12	28
	% gelişim	48,5	40,0	44,4
	% yanıt	57,1	42,9	100,0
Yatma zamanı	f	11	7	18
	% gelişim	33,3	23,3	28,6
	% yanıt	61,1	38,9	100,0
Okula / kreşe giderken	f	7	8	15
	% gelişim	21,2	26,7	23,8
	% yanıt	46,7	53,3	100,0
Okuldan / kreşten döner iken	f	10	6	16
	% gelişim	30,3	20,0	25,4
	% yanıt	62,5	37,5	100,0
Park - bahçe vb. alanlarda	f	1	1	2
	% gelişim	3,0	3,3	3,2
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Oyun oynarken	f	2	0	2
	% gelişim	6,1	0,0	3,2
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$x^2=4,867; sd=7; p=,676$$

Tablo 42’ ye göre görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların “Çocuğunuz Günün Hangi Zamanlarında Daha Çok İletişim Kurar?” sorusuna verdiği cevaplar benzer yanıtlar vermişlerdir. Tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynleri “banyo zamanı” (TGG %46,2,DS %53,8) “yemek zamanı” (TGG %57,1,DS 42,9) yatma zamanı (“TGG %61,1, DS %38,9”) “Okula/kreşe giderken” (TGG %46,7, DS %53,3) Okuldan/kreşten döner iken (TGG %62,5, DS %37,5) Park-bahçe vb. alanlarda (TGG %50, DS %50) oyun oynarken (TGG %100, DS %0)göstermektedir. Her iki grupta yakın anlamda kullanmıştır.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG“ banyo zamanı “nda , (TGG %46,2, DS %53,8) “Okula/kreşe giderken” (TGG %46,7, DS %53,3)DS çocuklara kıyasla daha az olduğu DS’li “yemek zamanı” (TGG %57,1, DS 42,9) yatma zamanı (“TGG %61,1, DS %38,9”) oyun oynarken (TGG %100, DS %0). Okuldan/kreşten döner iken (TGG %62,5, DS %37,5). TGG çocuklara oranla daha az iletişim kurmakta olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Günün Hangi Zamanlarında Daha Çok İletişim Kurar?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,676>0,05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 43. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Neler Hakkında Konuşmaktan Hoşlanır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Buradaki ve şimdiki aktivitelerinden	f	3	6	9
	% gelişim	9,1	20,0	14,3
	% yanıt	33,3	66,7	100,0
Oyuncaklar / oyunlar	f	19	14	33
	% gelişim	57,6	46,7	52,4
	% yanıt	57,6	42,4	100,0
Aile üyeleri / arkadaşlar	f	8	6	14
	% gelişim	24,2	20,0	22,2
	% yanıt	57,1	42,9	100,0
TV	f	1	4	5
	% gelişim	3,0	13,3	7,9
	% yanıt	20,0	80,0	100,0
Spor ve diğer ilgiler	f	0	0	0
	% gelişim	0,0	0,0	0,0
	% yanıt	0,0	0,0	0,0
Bir konuya bağlı kalma eğilimindedir	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
Hayvanlardan	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0

$$\chi^2=7,714; sd=6; p=,260$$

Tablo 43'e göre görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların “Çocuğunuz Neler Hakkında Konuşmaktan Hoşlanır?” sorusuna verdiği cevaplar farklı yanıtlar vermişlerdir. Ebeveynler “Buradaki ve şimdiki aktivitelerinden”(TGG %33,3, DS %66,7) Oyuncaklar/oyunlar (TGG %57,6, DS %42,4). Aile üyeleri/arkadaşlar (TGG %57,1, DS %42,9). TV (TGG %20, DS %80). Bir konuya bağlı kalma eğilimindedir (TGG %0, DS %100). Hayvanlar (TGG %0, DS %100) hakkında konuşmaktan istediği konular hakkında konuşmaktan hoşlandığı yanıtlar olarak bunları vermişlerdir. Her iki grupta farklı yüzdelik kullanmıştır.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG “Buradaki ve şimdiki aktivitelerinden”(TGG %33,3, DS %66,7). Bir konuya bağlı kalma eğilimindedir (TGG %0, DS %100). Hayvanlardan (TGG %0, DS %100). TV (TGG %20, DS %80).DS çocuklara kıyasla daha az konuşmaktan hoşlandığı DS’li çocukların ise Oyuncaklar/oyunlar (TGG %57,6, DS %42,4). Aile üyeleri/arkadaşlar hakkında (TGG %57,1, DS %42,9) TGG çocuklara oranla daha az konuştuğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Neler Hakkında Konuşmaktan Hoşlanır?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,260 > 0,05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 44. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuzun Tanrı, Ölüm, Dünya Nasıl Oldu vb. Soyut Kavramlarla İlgili Sorular Sorduğu Zamanlar Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Tanrı	f	3	0	3
	% gelişim	9,1	0,0	4,8
	% yanıt	100,0	0,0	100,0
Ölüm	f	4	0	4
	% gelişim	12,1	0,0	6,3
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

Tablo 44 Devamı

	f	1	0	1
Dünya nasıl oluştu	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0
	f	5	3	8
Doğru ve yanlış	% gelişim	15,2	10,0	12,7
	% yanıt	62,5	37,5	100,0
	f	1	0	1
Savaş	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$x^2=6,020; sd=5; p=,304$$

Tablo 44'e göre görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların “Çocuğunuzun Tanrı, Ölüm, Dünya Nasıl Oldu vb. Soyut Kavramlarla İlgili Sorular Sorduğu Zamanlar Var mı?” sorusuna verdiği cevaplar benzer yanıtlar vermişlerdir. Ebeveynler “Tanrı”(TGG %100, DS %0).“Ölüm” (TGG %100,6, DS %0).“Dünya nasıl oluştu?” (TGG %100, DS %0) “Doğru ve yanlış” (TGG %62,5, DS %37,5).“Savaş” (TGG %100, DS %0).“Ölüm ve Tanrı hakkında yanıtlar olarak bunları vermişlerdir.

Sorulan soruya verilen cevaplar DS’li çocuklar Ebeveynler “Tanrı”(TGG %100,DS %0).“Ölüm” (TGG %100,6, DS %0).“Dünya nasıl oluştu?” (TGG %100, DS %0). “Doğru ve yanlış” (TGG %62,5, DS %37,5).“Savaş” (TGG %100, DS %0). TGG çocuklara oranla daha az sorguladığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuzun; Tanrı, Ölüm, Dünya Nasıl Oldu vb. Soyut Kavramlarla İlgili Sorular Sorduğu Zamanlar Var mı?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,304 > 0,05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 45. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kitaplara Nasıl Tepki Gösterir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Bir yetişkinle kitaplara bakmaktan hoşlanır	f	14	12	26
	% gelişim	42,4	40,0	41,3
	% yanıt	53,8	46,2	100,0
İsimlendirilen objeleri işaret eder	f	7	8	15
	% gelişim	21,2	26,7	23,8
	% yanıt	46,7	53,3	100,0
Hikâyelerdinlemekten hoşlanır	f	11	8	19
	% gelişim	33,3	26,7	30,2
	% yanıt	57,9	42,1	100,0
Ebeveyne bazı kısımlarını anlatır	f	3	2	5
	% gelişim	9,1	6,7	7,9
	% yanıt	60,0	40,0	100,0
Kitaplara ilgi göstermez	f	3	2	5
	% gelişim	9,1	6,7	7,9
	% yanıt	60,0	40,0	100,0
Tablo 45 Devamı				
Okur ve kitaplar hakkında epey konuşur	f	3	1	4
	% gelişim	9,1	3,3	6,3
	% yanıt	75,0	25,0	100,0
Yırtmaya çalışır	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
Kitapları sadece inceler	f	1	1	2
	% gelişim	3,0	3,3	3,2
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Kitaplardaki resimlerde ne gördüğünü söyler	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$x^2=3,657; sd=9; p=,933$$

Tablo 45’e göre görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların “Çocuğunuz Kitaplara Nasıl Tepki Gösterir” sorusuna verdiği cevaplar benzer yanıtlar vermişlerdir. Bir yetişkinle kitaplara bakmaktan hoşlanır (TGG %53,8, DS %46,2). İsimlendirilen objeleri işaret eder (TGG %46,2, DS %53,8). Hikayeler dinlemekten hoşlanır (TGG %57,9, DS %42,1). Ebeveyne bazı kısımlarını anlatır (TGG %60, DS %40).Kitaplara ilgi göstermez (TGG

%60, DS %40).Okur ve kitaplar hakkında konuşur (TGG %75 DS %25).Yırtmaya çalışır (TGG %0,DS 100).Kitapları sadece inceler (TGG %50, DS %50).Kitaplardaki resimlerde ne gördüğünü söyler (TGG %100, DS %0) hakkında yanıtları bunlardır.

Sorulan soruya verilen cevaplar TGG gösteren çocuk ebeveynleri yırtmaya çalışma eğilimi DS'li çocuklara göre daha azdır. DS'li çocukların ise ebeveynleri Bir yetişkinle kitaplara bakmaktan hoşlanma (TGG %53,8, DS %46,2). İsimlendirilen objeleri işaret etme (TGG %46,2, DS %53,8).Hikâyeler dinlemekten hoşlanma (TGG %57,9, DS %42,1). Ebeveyne bazı kısımlarını anlatma (TGG %60, DS %40).Kitaplara ilgi gösterme (TGG %60, DS %40).Okur ve kitaplar hakkında konuşma (TGG %75, DS %25).Kitaplardaki resimlerde ne gördüğünü söyleme (TGG %100, DS %0). TGG çocuklara göre daha az görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Kitaplara Nasıl Tepki Gösterir?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,933>0,05$) anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 46. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Oyun Oynarken Ne Gibi Konuşmalar Yapar veya Ne Çeşit Sesler Çıkarır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Genellikle sessizdir	f	0	3	3
	% gelişim	0,0	10,0	4,8
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
Konuşmaya benzeyen ama gerçek sözcükler olmayan sesler çıkarır	f	6	16	22
	% gelişim	18,2	53,3	34,9
	% yanıt	27,3	72,7	100,0
Uygun sesler (araba sesi, hayvan sesi vb.)	f	13	5	18
	% gelişim	39,4	16,7	28,6
	% yanıt	72,2	27,8	100,0
Neler olduğu hakkında konuşur	f	3	0	3
	% gelişim	9,1	0,0	4,8
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

Tablo 46 Devamı

	f	5	1	6
Farklı karakterler için uygun seslerle konuşur	% gelişim	15,2	3,3	9,5
	% yanıt	83,3	16,7	100,0
	f	7	0	7
Hikâyeler yaratır	% gelişim	21,2	0,0	11,1
	% yanıt	100,0	0,0	100,0
	f	2	0	2
Hayali bir oyun arkadaşıyla konuşur	% gelişim	6,1	0,0	3,2
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$\chi^2=32,268; sd=7; p=,000$$

Tablo 46'ya göre her iki gruptaki çocukların “Çocuğunuz Oyun Oynarken Ne Gibi Konuşmalar Yapar veya Ne Çeşit Sesler Çıkarır?” sorusuna yanıtları genellikle sessizdir (TGG %0, DS %100) konuşmaya benzeyen ama gerçek sözcükler olmayan sesler çıkarır. (TGG %27,3, DS 72,7). Uygun sesler (araba sesi,hayvan sesi vb.) (TGG %72,2, DS %27,8). Neler olduğu hakkında konuşur (TGG %100, DS %0).Farklı karakterler için uygun seslerle konuşur. (TGG %83,3, DS %16,7) hikâyeler yaratır. (TGG %100, DS %0) Hayali bir oyun arkadaşıyla konuşur (TGG %100, DS %0) olarak vermişlerdir.

Sorulan soruya verilen cevaplar TGG gösteren sessiz kalma (TGG %0, DS %100).Konuşmaya benzeyen ama gerçek sözcükler olmayan sesler çıkarma (TGG %27,3, DS 72,7). DS'li çocuklara göre daha azdır.DS'li çocukların ise ebeveynleri nden alınan cevaplar doğrultusunda uygun sesler çıkarma (araba sesi,hayvan sesi vb.) (TGG %72,2, DS %27,8). Neler olduğu hakkında konuşma (TGG %100, DS %0).Farklı karakterler için uygun seslerle konuşma. (TGG %83,3, DS %16,7).Hikâyeler yaratma (TGG %100, DS %0). Hayali bir oyun arkadaşıyla konuşma (TGG %100, DS %0).Davranışları TGG çocuklara göre daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Oyun Oynarken Ne Gibi Konuşmalar Yapar veya Ne Çeşit Sesler Çıkarır?”sorusunayönelik her iki çalışma grubu arasında istatistiksel olarak ($p=0,000>0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 47. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Başka Çocuklarla Birlikteyken Onlara Nasıl Katılır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Yalnız oynar	f	2	2	4
	% gelişim	6,1	6,7	6,3
	% yanıt	50,0	50,0	100,0
Diğerlerinin yanında (kenarında) oynar	f	6	7	13
	% gelişim	18,2	23,3	20,6
	% yanıt	46,2	53,8	100,0
Kenarından izler	f	1	4	5
	% gelişim	3,0	13,3	7,9
	% yanıt	20,0	80,0	100,0
Yetişkin birinin rehberliği ve katılımına ihtiyaç duyar	f	2	7	9
	% gelişim	6,1	23,3	14,3
	% yanıt	22,2	77,8	100,0
Bir oyun veya aktivite önerir	f	3	0	3
	% gelişim	9,1	0,0	4,8
	% yanıt	100,0	0,0	100,0
Baskın olmaya çalışır	f	4	1	5
	% gelişim	12,1	3,3	7,9
	% yanıt	80,0	20,0	100,0
Zevkle katılır	f	13	10	23
	% gelişim	39,4	33,3	36,5
	% yanıt	56,5	43,5	100,0
Yetişkin birine yapışır	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

$$x^2=12,612; sd=8; p=,126$$

Tablo 47’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Başka Çocuklarla Birlikteyken Onlara Nasıl Katılır?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Yalnız oynar (TGG %50, DS%50). Diğerlerinin yanında (kenarında) oynar (TGG %46,2, DS %53,8). Kenarından izler (TGG %20, DS %80). Yetişkin birinin rehberliği ve katılımına ihtiyaç duyar (TGG %22,2, DS %78,8). Zevkle katılır (TGG % 56,5, DS %43,5).

Baskın olmaya çalışır(TGG %80, DS %20). Bir oyun veya aktivite önerir (TGG %100, DS %0).Yetişkin birine yapışır (TGG %100, DS %0). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar vermiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG Diğerlerinin yanında (kenarında) oynama (TGG %46,2, DS %53,8). Kenarından izleme (TGG %20, DS %80). Yetişkin birinin rehberliği ve katılımına ihtiyaç duyma (TGG %22,2, DS %78,8).DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu zevkle katılma (TGG % 56,5, DS %43,5). Baskın olmaya çalışma (TGG %80, DS %20). Bir oyun veya aktivite önerme (TGG %100, DS %0). Yetişkin birine yapışma (TGG %100, DS %0).TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Başka Çocuklarla Birlikteyken Onlara Nasıl Katılır?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubunda istatistiksel olarak ($p=0,126 < 0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Tablo 48. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin “Çocuğunuz Kibar Olmak Gerektiğini veya Sosyal Kural / Geleneklere Uygun Davranması Gerektiğinin ne Kadar Farkındadır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Çocukların Gelişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Yanıt / frekans		Gelişim durumu		
		Tipik gelişim	Down sendrom	Toplam
Bazen "lütfen" veya "teşekkür ederim" der	f	16	5	21
	% gelişim	48,5	16,7	33,3
	% yanıt	76,2	23,8	100,0
Yaşlılara / misafirlere kibardır	f	4	0	4
	% gelişim	12,1	0,0	6,3
	% yanıt	100,0	0,0	100,0
Uygunsuz zamanlarda küfretmez	f	0	1	1
	% gelişim	0,0	3,3	1,6
	% yanıt	0,0	100,0	100,0
Diğer insanların kabalıkları hakkında yorum yapar	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0
İnsanların önünde kişisel yorum yapmaz	f	1	0	1
	% gelişim	3,0	0,0	1,6
	% yanıt	100,0	0,0	100,0

Tablo 48 Devamı

	f	12	24	36
Farkında değil	% gelişim	36,4	80,0	57,1
	% yanıt	33,3	66,7	100,0

$$\chi^2=26,165; sd=6; p=,000$$

Tablo 48’de görüldüğü üzere her iki gruptaki çocukların ebeveynlerinin “Çocuğunuz Kibar Olmak Gerektiğini veya Sosyal Kural/Geleneklere Uygun Davranması Gerektiğinin ne Kadar Farkındadır?” sorusuna verdiği cevaplar yüzdelik oranda büyük farklılıklar göstermektedir.

Çocukların ebeveynlerden alınan cevaplar her iki grupta farklı olarak yanıtlanmıştır. Bazen "lütfen" veya "teşekkür ederim" der (TGG %76,2, DS%23,8). Yaşlılara/misafirlere kibardır (TGG %100, DS %0). Uygunsuz zamanlarda küfretmez (TGG %0, DS %100). Diğer insanların kabalıkları hakkında yorum yapar. (TGG %100, DS %0). İnsanların önünde kişisel yorum yapmaz der (TGG %100, DS %0). Farkında değil (TGG %33,3, DS %66,7). Her iki grupta farklı yoğunlukta cevaplar vermiştir.

Sorulan soruya verilen cevaplar karşılaştırıldığında TGG farkında olmaz (TGG %33,3, DS %66,7). DS çocuklara kıyasla daha az olduğu, Down sendromlu "Bazen", "lütfen" veya "teşekkür ederim" etme (TGG %76,2, DS% 23,8). Yaşlılara/misafirlere kibar davranma (TGG %100, DS %0). Diğer insanların kabalıkları hakkında yorum yapar (TGG %100, DS %0). İnsanların önünde kişisel yorum yapma davranışı (TGG %100, DS %0) TGG çocuklara oranla daha az olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Çocuğunuz Kibar Olmak Gerektiğini veya Sosyal Kural/Geleneklere Uygun Davranması Gerektiğinin ne Kadar Farkındadır?” sorusuna yönelik her iki çalışma grubunda istatistiksel olarak ($p=0,000<0,05$) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

BÖLÜM 4. TARTIŞMA

Bu araştırmada erken çocuklukta dilin pragmatik profilleri değerlendirilmiştir, tipik gelişim gösteren ve Downsendromu olan 1-4 yaş arası çocukların pragmatik profilleri karşılaştırılıp aralarındaki farklar ve benzerliklerin betimlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma desenindeki bu çalışmaya Bahçelievler özel eğitim merkezleri ve kreşler dâhil edilmiştir. 30 Down sendromlu çocuk ebeveyni ve 30 tipik gelişim gösteren çocuk ebeveyni dahil edilmiştir. Araştırmada Dewart ve Summers (1995) tarafından geliştirilip Tezel (2015) tarafından geliştirilip Türkçe'ye uyarlaması yapılan “Okul Öncesi Çocuklarda Günlük İletişim Becerilerinin Pragmatik Profili” kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşmelerde çocuğu en iyi tanıyan ebeveynlerden (anne, baba) bilgiler alınmıştır. Değerlendirme aracından elde edilen verilerin yorumlanmasında, betimsel analiz kullanılmıştır. Bulgular iletişimsel fonksiyonlar, iletişime cevap verme, etkileşim ve sohbet etme ve içerik çeşitliliği şeklinde dört farklı tema olarak değerlendirilmiştir. Bu temalar;

4.1. ÇOCUKLARIN İLETİŞİMSEL FONKSİYONLARINA YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırma kapsamında kullanılan pragmatik profil formunun ilk alanı olan iletişimsel fonksiyonlara ilişkin yapılan analizler değerlendirildiğinde; çocukların dikkatini yöneltme, isteme, talep etme, reddetme, selamlama, kendini ifade etme ve ortaya koyma, isimlendirme, yorum yapma için kullandıkları iletişimsel ifade şekillerine ait tüm maddelerde benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. İletişimsel fonksiyonlar kategorisinden çıkan genel sonuç; tipik gelişim gösteren çocuklar grubunun sözel iletişimi daha fazla kullandığı, buna karşın Down sendromlu grupta bağırma, ağlama, vurma, itme, öfke gibi iletişim ifadelerinin daha çok kullanıldığıdır. Literatür değerlendirildiğinde, Farquharson, (2015) ve Ateş (2020) tarafından yapılan çalışma bulguları benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Down sendromlu çocukların tipik Gelişim gösteren çocuklara göre dil beceri düzeyleri düşük olduğu için sözel iletişimi daha az kullandıkları görülmektedir. Down sendromlu çocukların konuşma sesine ilişkin yetersizliklerinin olması sebebiyle vurma, öfke ve itme gibi davranışlar gösterdikleri tespit edilmiştir.

İletişimsel fonksiyonlar alt kategorisinden dikkatin yöneltme kategorisinde tipik gelişim gösteren çocuklarda sözel olarak ifade ederken Down sendromlu çocuklar daha çok ağlama, ses çıkarma ve elindeki nesneyi yere atma davranışı gösterir. Benzer şekilde Bucci vd. (2013), Barela vd. (2011) ve Maiano vd. (2019) tarafından yapılan çalışmalarda tipik gelişim gösteren çocuklar iletişimsel fonksiyonlarını kullanırken sözel iletişim kurabilmekte iken Down sendromlu çocuklar ses çıkararak iletişim kurmaya çalışmaktadırlar.

Kendini ifade etme yani hoşnutluk, üzüntü belirtme ve bağımsızlığın ortaya konmasında tipik gelişim gösteren çocuklarda daha sözel çıktılarla gösterilirken down sendromlu çocuklarda hareketleri kullanarak (ağlama, sözcük söylemeden istemeyle ilgili sesler çıkarma ve işaret etme) belirtmiştir. Norbury (2004) ve Eadie vd. (2015) tarafından yapılan çalışma bulgularına göre benzer şekildedir tipik gelişim gösteren çocukların sözel iletişimle duygularını aktarma konusunda Down sendromlu çocuklara göre daha iyi durumda oldukları görülmüştür. Alinyazında yapılmış araştırmalarda Down sendromlu çocukların sembolik amaca yönelik iletişime geçiş süreçleri 24 –26 ay içinde gerçekleşmektedir (Rondal, 2000). Sembolik olarak iletişim kurmaya başlamış bu aylar içinde gerçekleşmekle birlikte bazı Down sendromlu çocuklarda üç yaş civarında bile konuşmanın başlamadığı gözlenebilmektedir (Töret ve Acarlar, 2011).

4.2. ÇOCUKLARIN İLETİŞİME CEVAP VERMELERİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırma kapsamında kullanılan pragmatik profil formunun ikinci alanı olan iletişime cevap vermeye ilişkin yapılan analizler değerlendirildiğinde tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynleri çocuğun adını söyleme davranışını Down sendromlu çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek oranda yapmaktadır. Ayrıca ebeveyn, bakması için çocuğa bir şey işaret ettiğinde Down sendromlu çocuklar ilgisiz kalabiliyorken tipik gelişim gösteren çocuklar uzak olsa bile bakma davranışı göstermektedir. Literatüre bakıldığında Macrae ve Tyler (2014) tarafından yapılan çalışmada benzer şekilde ebeveynlerin çocuklarına yönelik bir bakma ya da işaretle bulunduklarında tipik gelişim gösteren

çocukların Down sendromlu çocuklara göre ilgi gösterme durumları daha fazla olmaktadır. Soleymani ve Shakeri (2017) tarafından yapılan çalışmada ise tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin çocuğun adını söyleme davranışını diğer çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek oranda yapmaktadır. Çalışma kapsamında ulaşılan bu bulgular tipik gelişim gösteren ve Down sendromlu çocuklara yönelik yapılan çalışma bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Mortimer ve Rvachew, 2010; Ateş, 2020; McLeod vd., 2017). Hart ve Risley (1995), 3 yaş çocuklarında ustalaşmış ailelerin (çocuklarıyla fazlaca konuşan) çocukların saatte 2153 kelime duyduklarını ve toplam kelime haznelerinin 1100 bulunduğunu, gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının saatte 616 kelime duyduklarını toplam kelime haznelerinin 500 bulunduğunu bulmuştur. Tezel 'e (2015) göre, çocukların rica etme, isimlendirme, yanıt verme, selamlama benzer biçimde pragmatik fonksiyonlar için en erken 9-10 aylıkken kullanmaya başladıkları jest ve sözel iletişimsel niyetlerine konsantre olmaktadır.

Eğlenceli etkinliklere katılımda tipik gelişim gösteren çocuklar tekerlemelerdeki eksik kelimeleri tamamlama, katılıp ebeveynle birlikte bir kısmını söyleme, ebeveyn sözcükleri değiştirirse fark etme ve gülme davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparken, Down sendromlu çocuklar ise hiç cevap vermeme, ilgilenmiş görünme, gıdıklanma beklentisiyle kıkırdama ve hoşuna giderse ilgilenme davranışı göstermektedir. Tipik gelişim gösteren çocukları gıdıklanma, saklambaç, havada sallanma veya kovalamaca, eğlenceli tekerlemeler ve şakalar güldürürken Down sendromlu çocukları cer oyunu, kaba kelimeler güldürmektedir. Bu durumda literatür de yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Wasik ve Iannone-Campbell, (2012) ile Whorrall ve Cabell, (2016) tarafından yapılan çalışmalarda tipik gelişim gösteren çocukların eğlenceli etkinliklere katılım düzeyleri Down sendromlu çocuklara göre daha fazla olmaktadır. Çocukların ilgilerini çeken ve onların dil kullanım düzeylerini etkileyen etkinliklere katılım konusunda tipik gelişim gösteren çocuklar özellikle tekerleme, şaka ve kovalamaca gibi etkinliklerde kelime kullanımları artmaktadır.

Anne ve babalar “hayır” dediğinde tipik gelişim gösteren çocuklar huysuzlanıp/küsmeye ve bekleyip belirli bir süre sonra tekrar sorma davranışları sergilerken Down sendromlu çocuklar ise anlamayıp sormaya devam etme davranışı göstermektedir. Kılıç,Tülü ve Ergül (2015), Cappelli vd. (2018) ve Cardillo vd. (2018) tarafından yapılan çalışmalarda benzer şekilde ebeveynlerin “hayır” demelerinde Down sendromlu çocuklar bunu anlamayıp sormaya devam etme davranışı göstermektedir.

4.3. ÇOCUKLARIN ETKİLEŞİMSEL SOHBETLERİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırma kapsamında kullanılan pragmatik profil formunun üçüncü alanı olan etkileşim ve sohbete ilişkin yapılan analizler değerlendirildiğinde; çocuklar ebeveynleriyle etkileşime katılırken tipik gelişim gösteren çocuklar işaret edip gösterme ve jestler yapma, kelimeler ve basit ifadeler kullanma ve sohbet tarzında konuşma davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır. Down sendromlu çocuklarda ilgiyle bakma, gülümseme veya gülme, ses çıkarma veya cıvıldaama davranışları yapmaktadır. Literatüre bakıldığında Daniel ve McLeod (2017) tarafından yapılan çalışmada tipik gelişim gösteren çocuklar ebeveynleri ile etkileşimlerinde konuşmaktan hoşlanmamalarına rağmen işaret ve jestler ile iletişim kurmaktadır. McCormack vd. (2019) ve BacıkTırnak, (2020) tarafından yapılan çalışmalarda ise; Down sendromlu çocukların ebeveynleri ile iletişimlerinde sıklıkla gülümseme, ilgiyle bakma, ve ses çıkarma davranışlarını gösterdikleri tespit edilmiştir.

Oyun veya sohbet başlatmada çocuklar tipik gelişim gösteren çocuklar ebeveyn ile konuşma davranışını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yaparlar. İletişim onarma bölümünde down sendromlu çocuklar ebeveynleri tarafından söylenen bir sohbeti anlamadıklarında şaşırması gibi görünme vb. davranışlar gösterirken tipik gelişim gösteren çocuklar sözel dönütler (“hı, ne, ne dedin” vb. ifadeler kullanma). Bu durumda ilgili literatür ile uyum göstermektedir. Şahin vd. (2009) tarafından yapılan çalışmada özel gereksinimli çocukların pragmatik dil becerilerinde güçlük yaşadıkları ve ebeveynleri ile olan iletişimlerinde kısmen şaşırma kısmende sözlü iletişimde bulunmaktadır. Liu ve

Chien, (2020) tarafından yapılan çalışmada zihinsel yetersizliği olan çocukların pragmatik dil becerilerinde güçlük yaşadıkları görülmektedir. İletişimi sonlandırmada tipik gelişim gösteren çocuklar gitme/uzaklaşma, konuyu değiştirme ve konuyu ebeveynin sonlandırması durumları görülürken Down sendromlu çocuklarda başka tarafa bakma davranışı tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda gerçekleşmektedir. Seçkin Yılmaz ve Şemşedinovksa (2020) tarafından yapılan çalışmada özel gereksinimli çocukların zayıf ve çok zayıf pragmatik dil becerilerine sahip oldukları, iletişim kurma ve sonlandırmada sıklıkla başka tarafa bakma ve ilgiyi kaybetme şeklinde davranış gösterdikleri görülmüştür. Anne babalar kendi aralarında konuşurken, çocukların kulak misafiri olduğu zamanlardaki tepkileri tipik gelişim gösteren çocuklar belirli sözcüklere tepki verme, ne söylendiğini sorma ve katılmaya çalışma davranışları gösterirken Down sendromlu çocuklar dikkat etmeme/ilgi göstermeme ve kendi ismine tepki verme davranışları göstermektedir. Literatüre bakıldığında Hausken ve Rathbun, (2002), Kıyak ve Diken, (2018) ve Bakkaloğlu vd. (2019) tarafından yapılan çalışmalarda benzer şekilde tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynler arasındaki iletişime tepki gösterdikleri ve iletişime katılma çabası gösterdikleri tespit edilmiştir.

4.4. ÇOCUKLARIN İÇERİK (DURUMSAL) ÇEŞİTLİLİKLERİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırma kapsamında kullanılan pragmatik profil formunun dördüncü alanı olan içerik çeşitliliklerine ilişkin yapılan analizler değerlendirildiğinde; çocuklar iletişim partneri seçerken tipik gelişim gösteren çocuklar ailenin diğer üyeleri ve herhangi biri ile konuşmaktan hoşlanırken, Down sendromlu çocuklar ebeveynler, bakıcı veya öğretmen, aile dostları ve diğer çocuklarla konuşmaktan hoşlanmaktadır. Bu bulgular literatürle uyum göstermektedir. Tipik gelişim gösteren çocuklar sosyal ve psikolojik yarar sağlayan konuşma ve kendini ifade etme konusunda Down sendromlu çocuklara göre daha iyi durumdadırlar (Konar ve Şanal, 2019). Literatür incelendiğinde, Hsiao vd.,(2013), Carbò-Carretè vd. (2016) ve Seferoğlu vd. (2018) tarafından yapılan çalışmalarda Down sendromlu çocukların genel olarak ebeveynler, diğer çocuklar ve öğretmenleri ile konuşmaktan hoşlandıkları görülmektedir. Çocukların iletişime açık olduğu yer ve

durumlar tipik gelişim gösteren çocuklar evde, okulda/bakımevi-kreşte, telefonda, bir arkadaşıyla ve grup içinde iletişime açıkken Down sendromlu çocuklar park-bahçe vb. alanlarda daha iletişime açıktır. İletişim kurmaya açık olma zamanları arasında iki grup arasında anlamlı bir farklılaşma olmamıştır. Bu durum Simmons vd. (2014) ve Filipe vd. (2019) tarafından yapılan çalışma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. McLeod vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada tipik gelişim gösteren çocukların iletişime açık olduğu yerler olarak ev, okul ve arkadaşlarının bulunduğu yerler olarak tespit edilmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuklar oyuncaklar/oyunlar ve aile üyeleri/arkadaşlar hakkında konuşmaktan hoşlanırken Down sendromlu çocuklar ise bulunduğu yerdeki aktivitelerden, TV hakkında, bir konuya bağlı kalma eğiliminde olma ve hayvanlardan konuşmaktan hoşlanırlar istatistiksel açıdan bakıldığında anlamlı bir farklılaşma görülmemektedir. Lee vd. (2015) tarafından yapılan çalışma bulgularına göre tipik gelişim gösteren çocukların aile, arkadaşlar ve oyunlar hakkında konuşmaktan hoşlandıkları görülmektedir. İletişim kaynağı olarak kitaplara gösterilen ilgi bakımından iki grup arasında belirgin fark yoktur. Tipik gelişim gösteren çocuklar ve Down sendromlu çocuklar kitaplara bakma, yırtma vb. davranışlar göstermektedir. Literatür değerlendirildiğinde kitap okuma özel gereksinimli çocukların dil gelişimleri üzerinde olumlu etki oluşturmaktadır (Tepetaş-Cengiz, 2015; Lever ve Senechal, 2011; Van der Wilt vd., 2019). Tipik gelişim gösteren çocuklar ve çocuklar sıklıkla kitaplara bakma gibi davranışlar göstermektedir (Wesseling vd., 2017; Chow vd., 2008).

Çocukların oyun oynarken ne gibi konuşmalar yapar veya ne çeşit sesler çıkardığına bakılırsa tipik gelişim gösteren çocuklar uygun sesler (araba sesi, hayvan sesi vb.) çıkarma, neler olduğu hakkında konuşma, farklı karakterler için uygun seslerle konuşma, hikâyeler yaratma ve hayali bir oyun arkadaşıyla konuşma davranışları yaparken, Down sendromlu çocuklar ise genelde sessiz olma ve konuşmaya benzeyen ama gerçek olmayan sözcükler çıkarma davranışları yapmaktadır. Çocukların oyun oynarken ne gibi konuşmalar yapar veya ne çeşit sesler çıkardığına bakılırsa tipik gelişim gösteren çocuklar uygun sesler (araba sesi, hayvan sesi vb.) çıkarma, neler olduğu hakkında konuşma, farklı karakterler için

uygun seslerle konuşma, hikâyeler yaratma ve hayali bir oyun arkadaşıyla konuşma davranışları yaparken, Down sendromlu çocuklar ise genelde sessiz olma ve konuşmaya benzeyen ama gerçek olmayan sözcükler çıkarma davranışları yapmaktadır. Bu durum literatürde yer alan çalışma bulgularıyla uyum göstermektedir (Torres vd.,2020; Lewis vd.,2006; Ferrara vd., 2020).

Başka çocuklara katılma şekillerinde iki grup arasında belirgin farklar tespit edilmemiştir. Kendilerinin gidip katılması her iki grupta en yüksek oranda görülürken, downsendromu grubunda biraz fazla olarak, anneyi de götürme vardır. Sosyal kurallara uyma davranışında tipik gelişim gösteren çocuklar bazen “lütfen” veya “teşekkür ederim” deme, yaşlılara/misafirlere kibar olma, diğer insanların kabalıkları hakkında yorum yapma ve insanların önünde kişisel yorum yapmama davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır. Literatüre bakıldığında Freed vd. (2015) ve Cardillo vd. (2018) tarafından yapılan çalışmalarda tipik gelişim gösteren çocukların sosyal kurallara uyma davranışları Down sendromlu çocuklara göre daha yüksektir. Ferrara vd., (2020) tarafından yapılan çalışmada tipik gelişim gösteren çocukların başka çocuklara katılma şekilleri daha çok kendilerinin gidip katılması şeklinde olmaktadır.

En genel şekilde, araştırmanın bulguları, Down sendromlu çocukların, tipik gelişim gösteren çocuklara göre belirli kategorilerde pragmatik dil yetersizlikleri olduğunu göstermektedir. Alan yazıyı desteklemektedir. Dil ve konuşma gelişim basamaklarını geçiş hızları Down sendromlu bireylerde daha yavaş olup bu bireylerin iletişim becerilerini edinmede güçlükler çektiği söylenmiştir (Cengiz, Emre ve Çalışkan, 2017). Tipik gelişim gösteren gruptaki çocuklar, kendini ifade etme, dikkat çekme, reddetme, sohbeti sürdürme gibi birçok alt alanda, kelimeler, cümleler ve sözel ifadeler kullanırken, Down sendromlu çocukların “öfke, ağlama, hırçınlık” gibi tepkilerinin tipik gelişim gösteren gruba göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamız da sıklıkla annelerden alınan bilgiler, çocuklarla alakalıdetaylıprofiller oluşturmamızı sağlamıştır. Görüşmelerle alınan bilgiler, çocuklar kadar ailelerin de pragmatik profilleri ile alakalıdüşünce vermiştir. Ailenin çocukla konuşma yöntemleri ve sohbetteki içerik zenginliğinin çocuklar üstündekietkileri

ortaya ıkmiştır. Pragmatik dil üzerinde olumlu tesirleri olan kitaplar, oyunlar, tekerlemeler, çocuğa sorulan sorular, verilen cevaplar ve ifade edilen mevzuları ailenin belirlediği, dolayısıyla çocuğun günlük iletişiminin temellerinin aile tarafınca atılmış olduğu gözlenmiştir.

BÖLÜM 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Down sendromlu çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocukların pragmatik dil becerilerinin incelenmesine yönelik araştırmanın bu bölümünde sonuç ve öneriler yer almaktadır.

5.1. SONUÇ

Araştırma 1-4 yaş arasındaki İstanbul ilindeki Bahçelievler bölgesindeki 30 Down sendromlu ve 30 tipik gelişim gösteren çocuğun ebeveyni tarafından doldurulmuştur. Down sendromlu ve tipik gelişim gösteren çocukların pragmatik dil becerileri incelenmiştir.

1. Araştırmada Tezel (2015) tarafından geliştirilip Türkçe'ye uyarlaması yapılan “Okul Öncesi Çocuklarda Günlük İletişim Becerilerinin Pragmatik Profili” kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşmelerde çocuğu en iyi tanıyan ebeveynlerden (anne, baba) bilgiler alınmıştır. Araştırma verileri 4 alt kategori de incelenmiştir. Bunlar iletişimsel fonksiyonlar, iletişime cevap verme, etkileşim ve sohbet, içerik çeşitliliğidir.

2. Down Sendromlu çocukların iletişimsel fonksiyonlar alt kategorisi incelendiğinde kendini ifade etmek için bağırma, ağlama, vurma, itme, öfke gibi iletişim ifadelerini daha çok kullanır.

3. Tipik gelişim gösteren çocukların iletişimsel fonksiyonlar alt kategorisinde sözel iletişimi daha fazla kullandığı görülmektedir.

4. Down sendromlu çocukların iletişime cevap verme alt kategorisinde ebeveyn, bakması için çocuğa bir şey işaret ettiğinde ilgisiz kalma davranışını tipik gelişim gösteren çocuklara oranla daha sık yapmaktadır.

5. Tipik gelişim gösteren çocuklar ise iletişime cevap verme kategorisinde ebeveyn, bakması için çocuğa bir şey işaret ettiğinde uzak olsa bile bakma davranışı göstermektedir.

6. Yapılan çalışmadaki veriler incelendiğinde tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin çocuğun adını söyleme davranışını diğer çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

7. Down sendromlu çocukların etkileşimsel sohbetlerine yönelik alt kategorisinde ebeveynleriyle etkileşime katılırken ilgiyle bakma, gülümseme veya gülme, ses çıkarma veya cıvıldaama davranışlarını daha sık yapmaktadır.

8. Tipik gelişim gösteren çocukların etkileşimsel sohbetlerine yönelik alt kategori deçocuklar işaret edip gösterme ve jestler yapma, kelimeler ve basit ifadeler kullanma ve sohbet tarzında konuşma davranışları daha sık göstermektedir.

9. İletişimi sonlandırmada tipik gelişim gösteren çocuklar gitme/uzaklaşma, konuyu değiştirme ve konuyu ebeveynin sonlandırması durumları görülürken Down sendromlu çocuklarda başka tarafa bakma davranışı tipik gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek oranda gerçekleşmektedir.

10. İçerik (Durumsal) Çeşitliliği kategorisinde çocuklar iletişim partneri seçerken tipik gelişim gösteren çocuklar ailenin diğer üyeleri ve herhangi biri ile konuşmaktan hoşlanırken, Down sendromlu çocuklar ebeveynler, bakıcı veya öğretmen, aile dostları ve diğer çocuklarla konuşmaktan hoşlanmaktadır.

11. Çocukların iletişime açık olduğu yer ve durumlar tipik gelişim gösteren çocuklar evde, okulda/bakımevi-kreşte, telefonda, bir arkadaşıyla ve grup içinde iletişime açıkken Down sendromlu çocuklar park-bahçe vb. alanlarda daha iletişime açıktır. İletişim kurmaya açık olma zamanları arasında iki grup arasında anlamlı bir farklılaşma olmamıştır.

12. Tipik gelişim gösteren çocuklar oyuncaklar/oyunlar ve aile üyeleri/arkadaşlar hakkında konuşmaktan hoşlanırken Down sendromlu çocuklar ise bulunduğu yerdeki aktivitelerden, TV hakkında, bir konuya bağlı kalma eğiliminde olma ve hayvanlardan

konusmaktan hoşlanırlar istatistiksel açıdan bakıldığında anlamlı bir farklılaşma görülmemektedir.

13. İletişim kaynağı olarak kitaplara gösterilen ilgi bakımından iki grup arasında belirgin fark yoktur.

14. Çocukların oyun oynarken ne gibi konuşmalar yapar veya ne çeşit sesler çıkardığına bakılırsa tipik gelişim gösteren çocuklar uygun sesler (araba sesi, hayvan sesi vb.) çıkarma, neler olduğu hakkında konuşma, farklı karakterler için uygun seslerle konuşma, hikâyeler yaratma ve hayali bir oyun arkadaşıyla konuşma davranışları yaparken, Down sendromlu çocuklar ise genelde sessiz olma ve konuşmaya benzeyen ama gerçek olmayan sözcükler çıkarma davranışları yapmaktadır.

15. Başka çocuklara katılma şekillerinde iki grup arasında belirgin farklar tespit edilmemiştir. Kendilerinin gidip katılması her iki grupta en yüksek oranda görülürken, Down sendromlu grubunda biraz fazla olarak, anneyi deyanında götürme davranışı vardır.

16. Sosyal kurallara uyma davranışında tipik gelişim gösteren çocuklar bazen “lütfen” veya “teşekkür ederim” deme, yaşlılara/misafirlere kibar olma, diğer insanların kabalıkları hakkında yorum yapma ve insanların önünde kişisel yorum yapmama davranışlarını Down sendromlu çocuklara göre daha yüksek oranda yapmaktadır.

17. Araştırmadaki veriler en genel şekliyle incelendiğinde Down sendromlu çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocuklar arasında benzerlikler ve farklılıklar olduğuna ulaşılmıştır.

18. Down sendromlu çocukların pragmatik dil profilleri incelendiğinde tipik gelişim gösteren çocuklara göre belirli kategorilerde pragmatik dil yetersizlikleri olduğunu göstermektedir.

19. Tipik gelişim gösteren gruptaki çocuklar, kendini ifade etme, dikkat çekme, reddetme, sohbeti sürdürme gibi birçok alt alanda, kelimeler, cümleler ve sözel ifadeler kullanırken, Down sendromlu çocukların “öfke, ağlama, hırçınlık” gibi tepkilerinin tipik gelişim gösteren gruba göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

5.2. ÖNERİLER

Dilin erken çocukluk dönemindeki kullanımının önemi üzerinde durulması gerekmektedir. Aileler, öğretmenler veya uzmanlar tarafından erken çocukluk dönemindeki eksikliklerin önceden saptanılması ve müdahaleye başlanması gerekliliği düşünülmektedir. Aşağıda ailelere araştırmacılara yönelik öneriler verilmektedir.

5.2.1. Ailelere Yönelik Öneriler

- Ailelerdoğumdanbaşlayarakkonuşmaöncesiiletişimveetkileşiminöneminibilmeliolduğudüşünülmektedir.
- Ailelerin, çocuklarının konuşma ve dil gelişimine faydalı olan (soruları açık bir şekilde cevaplamaları ve açıklamaları, birlikte kelime oyunları oynamaları) veya onları olumsuz etkileyen, konuşma ve dil gelişimini etkileyen (tablet, telefon, TV kullanımı) gibi faktörlerin farkında olması gerektiği düşünülmektedir
- Çocukluk döneminde çocuğun sosyal çevresi, arkadaşlıkları ve okul deneyimlerinin tümü aile odaklıdır. Aileler bu düzenlemelerin dilin ve konuşmanın gelişimine, özellikle dilin edimbilimine katkısını göz ardı etmemelidir.
- Erken dönem yaş aralığında ebevyınlerin çocukları ile birlikte geçirdikleri zamanların dil ve konuşma gelişimi için önemli olduğu düşünülmektedir.
- Kitaplar, nesneler, oyuncaklar, doğa, hayvanlar gibi çocuğunun dikkatini çeken şeyler hakkında açıklamalar ve bilgiler veren aileler, onların dile, dile ve konuşmaya olumlu katkı sağlayacağını bilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Ailenin erken çocukluk döneminde konuşma ve dil gelişimine katkısı önemli ve kapsamlı bir araştırma alanıdır. Anne-baba eğitimi, aile yapısı, sosyoekonomik düzey gibi çeşitli faktörlerin dil gelişimine etkisini incelenebilir.
- Ebeveyn-çocuk etkileşimi biçimi olarak kitapların, birlikte kitap okuma, kitaplardaki hikâyeleri anlatma ve çeşitlendirme, edimsel dil gelişimine, okuyan ve okumayan ailelere yönelik araştırma ve değerlendirmeler yapılabilir.
- Çocukluk döneminde dil ve konuşmanın farklı yönlerini değerlendirmek için standart araçlar, anketler ve testler geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acarlar, F. (2006). Down sendromlu çocuklar ve yetişkinlerde dil gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 7(01) , 1-13.
- Akın, G. (1998). Mongolizm (Down Sendromu)in özellikleri ve genetik danışmanlığın önemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1-2 (38) , 323-333.
- Akoğlu, G., Ergül, C., & Duman, Y. (2014). Etkileşimli Kitap Okuma: Korunmaya Muhtaç Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Becerilerine Etkileri. *İlköğretim Online*, 13(2) .
- Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil. 5. Baskı*. Ankara: TDK Yay.
- Aksoy, P., & Baran, G. (2017). *Dil Gelişimi. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I içinde (Ed. A. Köksal Aksoy)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aktan, B. (2016). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Aktaş, B., & Tekinarslan, İ. Ç. (2021). Pragmatik Dil Testi-2 (Pdt-2) Türkçeye Uyarlanması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3) , 848-862.
- Alev, G. (2011). *Pragmatik dil becerileri envanteri'nin Türkçe standardizasyon çalışması. Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Alisinanoğlu, F., Güven, G., & Kesicioğlu, O. (2009). Okul öncesi öğretmen adaylarının erken matematik eğitimine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Procedia-Sosyal ve Davranış Bilimleri* , 2197-2201.
- Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., & Çimen, Ş. (2000). *Çocuk Gelişimi I*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Arslan, E., Angın, D., Yazıcı, Z., Kaçan, M., Kanak, M., Kılıçgün, M., et al. (2015). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi.
- Asal, D. (2021). Türkçe Konuşan 5-8 Yaş Arası Kekemeliği Olan Çocukların Pragmatik Dil Becerilerinin Araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi* . Ankara.
- Ateş, N. A. (2020). 5-7 yaş arasında konuşma sesi bozukluğu olan ve olmayan çocukların dil gelişimi ve bilişsel gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. . *Medipol Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul.
- Aydın, B. (2014). Down Sendromlu Bireylerin Dil Kullanımının Sesbilimsel İncelemesi: Nörodilbilimsel Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3) , 243-256.
- Bacanlı, H., & Erdoğan, F. (2003). Matson çocuklarda sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin (MESSY) Türkçeye uyarlanması. *ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(2) , 351-379.

- Bacık Tırank, Ş. (2020). Konuşma sesi bozukluğu olan çocukların yürütücü işlevler ve karmaşık sözdizimi becerilerini arttırmaya yönelik geliştirilmiş uygulamalı terapi programının etkinliğinin araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Dotor Tezi* . Ankara.
- Bakkaloğlu, H., Sucuoğlu, B., & Özbek, A. B. (2019). Okul öncesinden özel gereksinimli olan ve normal gelişen çocukların sosyal kabul düzeylerinin incelenmesi. *Elementary Education Online* 18 (2), 521-538.
- Baltacı, A. (2018). Nitel üzerinde örnekleme ve örnekleme hacmisalı üzerinden kavramsal bir nceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 7 (1) , 231-274.
- Barela, J., Dias, J., Freitas, P., Godoi, D., & AR., V. (2011). Postural control and automaticity in dyslexic children: The relationship between visual information and body sway. *Research in Developmental Disabilities*, 32(5), 1814–1821.
- Başar Şenyılmaz, P. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu ve down sendromu olan bireylerde oral motor beceriler ve beslenme problemlerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi.* Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilginer, H. (2002). Down sendromlu çocuklarda dil durumu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* , 19.
- Bochner, S., & Jones, J. (2005). *Child language development: Learning to talk*. London: England: Whurr Publishers Ltd.
- Botting, N., & Conti-Ramsden, G. (1999). Otizmsiz pragmatik dil bozukluğu. *Söz konusu çocuklar. otizm* , 3 (4) , 371-396.
- Bucci, M., Gerard, C., & Bui-Quoc, E. (2013). The effect of a cognitive task on the postural control of dyslexic children. . *Research in Developmental Disabilities*, 34(11), 3727-3735.
- Bull, M. J. (2020). Down syndrome. *New England Journal of Medicine*, 382(24) , 2344-2352.
- Canlı, M. (2018). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocuklarda pragmatik dil, duygu tanıma ve zihin kuramı becerilerinin değerlendirilmesi. (Tıpta uzmanlık tezi).* Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Cappelli, G., Noccetti, S., Arcara, G., & Bambini, V. (2018). Pragmatic competence and its relationship with the linguistic and cognitive profile of young adults with dyslexia.
- Carbó-Carreté, M., Guàrdia-Olmos, J., Giné, C., & Schalock, R. (2016). A Structural Equation Model of the relationship between physical activity and quality of life. . *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 16(2), 147–156.
- Cardillo, R., Garcia, R., Mammarella, I., & Cornoldi, C. (2018). Pragmatics of language and theory of mind in children with dyslexia with associated language difficulties or nonverbal learning disabilities. . *Applied neuropsychology. Child.* Jul-Sep;7(3):245-256.

- Cengiz, D. U., Emre, O., & Çalışkan, Z. (2017). Down sendromlu çocuklarda dil gelişimi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, ; 6 (2) , 47-56.
- Ceylan, G., Deniz, E., & Hüseyin, Y. (2009). De Novo 21/21 Translokasyonu Olan Down Sendromlu İki Olgu: Literatür Araştırması. *Fırat Tıp Dergisi*, 14(4) , 280-282.
- Chow, B., McBrideChang, C., Cheung, H., & Chow, C. (2008). Dialogicreadingandmorphologytraining in Chinesechildren: Effects on languageandliteracy. *DevelopmentalPsychology*, 44(1), 233–244.
- Cüceloğlu, D. (2011). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: 22. Baksı, Remzi Kitabevi.
- Çakır, T. (2003). Çocukta Dil Gelişimi ve Kuramsal Yaklaşımlar. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 , 139-164.
- Çelik, i. (2017). Noam Chomsky ve Psiko-Linguistik Dil Gelişim Kuramı. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 12/28 , 193-208.
- Çiyilmete, M. (2010). *Dil ve Konuşma Gelişiminde Sorunlara Yol Açan Nedenler*. (Editör: S. Seyhun Topbaş). *Dil ve Kavram Gelişimi*. Ankara: Kök Yayınları.
- Çongur, H. R. (1995). Söz Sanatı II. *TÖMER Dil Dergisi* 5 .
- Daniel, G., & McLeod, S. (2017). Childrenwithspeechsounddisorders at school: Challengesforchildren, parentsandteachers. . *AustralianJournal of TeacherEducation*, 42(2), 81-101.
- Dinçer, S. (2014). *Down sendromlu çocukların gelişimsel durumlarının genişletilmiş-gelişimi izleme ve destekleme rehberi(G-GİDR)ile değerlendirilmesi*. Malatya: İnönü Üniversitesi / Tıp Fakültesi / Çocuk Sağlığı Bölümü / Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı.
- Doğan, H. (2008). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Konya: Nesnel Yayıncılık.
- Doğan, M. (2020). *Biyoloji öğretmen ve biyoloji öğretmen adaylarının Down Sendromu hakkındaki görüşleri. Yüksek Lisans Tezi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Doman, J. R. (1999). Language Acquisition in Children with Down Syndrome.” [Down Sendromlu Çocuklarda Dil Edinimi]. *Journal of the National Association for Child Development*, 12(1).
- Dönmez, B. N., & Arı, M. (1992). 12-30 Aylık Türk Çocuklarında dilin Kazanılması. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 3.
- Erden, M., & Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Erşahin Şafak, N. (2016). *Okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri, alıcı dil ve dikkat becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul: Betkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Etlan, E., & Acarlar, F. (2021). Öğrenme Güçlüğü Olan ve Olmayan Öğrencilerde Pragmatik Dil İle Okuduğunu Anlama Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1) , 66-84.
- Farquharson, K. (2015). Afterdismissal: Examiningthelanguage, literacy, andcognitiveskills of childrenwithremediatedspeechsounddisorders. . Perspectives on School-BasedIssues, 16(2), 50- 59.
- Filipe, M., Veloso, A., Frota, S., & Vicente, S. (2020). Executivefunctionsandpragmatics in childrenwithhigh-functioningautism. Reading andWriting, 33(4), 859-875.
- Freed, J., Adams, C., & Lockton, E. (2011). Literacyskills in primaryschool-agedchildrenwithpragmaticlanguageimpairment: A comparisonwithchildrenwithspecificlanguageimpairment. . International Journal of Language andCommunicationDisorders, 46(3), 334- 347.
- Gander, M., & Gardiner, H. (2015). *Bebeklikte Gelişim. Çocuk ve Ergen Gelişimi (8. Baskıdan Çeviri). (Çev. Ed. B. Onur). İstanbul: İmge Kitabevi.*
- Girgin, C., & Büyükköse, D. (2019). *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Dil ve Konuşma Terapisi Hizmetinin Sunulma Süreci, Bir Eylem Araştırması.* Eskişehir: Anadolu Üni. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Hausken, E., & Rathbun, A. (2002). Adjustmenttokindergarten: child, family, andkindergarten program factors. . Paperpresented at theAnnual Meeting of theAmericanEducationalResearchAssociation, New Orleans, LA.
- Hayes, A., & Batshaw, M. L. (1993). Down syndrome. *Pediatric Clinics of North America*, 40(3) , 523-535.
- Hsiao, M., Tseng, W., H., H., & Gau, S. (2013). Effects of autistictraits on socialandschoolAdjustment in childrenandadolescents: Themoderating of ageandgender. Research in DevelopmentalDisabilities, 34, 254-265.
- İpek, N., & Bilgin, A. (2007). İlköğretim Çağı Çocuklarında Kelime Dağarcığı Gelişimi İlköğretim Online , 6 (3). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8603/107152> , 344-365.
- Karacan, E. (200). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri*, 3(4) , 263-268.
- Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi C.3, S.4* , s.263-268.
- Karagöl, B. S., & Karagöl, A. (2011). Down Sendromu ve Trombositopeni. *Çocuk Dergisi*, 11(3) , 97-101.
- Kaya, M. F., Sungurtekin, D., & Deniz, S. (2017). Üniversitelerde öğretim elemanı kaynaklı iletişim sorunları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1).
- Keklik, S. (2011). Türkçede on bir yaşına kadar çocuklara öğretilmesi gereken, birleşim gücü yüksek ilk bin kelime. *ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(4) , 90-95.

- Kılıç Tülü, B., & Ergül, C. (2015). Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Sözel Olmayan İpuçları ile Aktarılan Duyguları Algılama Becerileri. *Türk Psikoloji Dergisi* , 30(76), 32.
- Kırbaş, Z. Ö., & Özkan, H. (2013). Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeylerinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 3(3) , 171-180.
- Kıyak, Ü., & Diken, Ö. (2018). Zihinsel yetersizliği olan ilköğretim öğrencilerinin pragmatik dil becerileri ile sosyal becerileri, problem davranışları ve akademik yeterlilikleri arasındaki ilişki. *Elementary Education Online*, 17 (1), 239-254.
- Kocasavaş, Y. (2010). Kuşaklar Arasındaki İletişimde Etkili Ve Kalıcı Dil Eğitiminin Önemi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , (20) , 151-160.
- Konar, N., & Şanal, A. (2019). Spor yapan ve yapmayan zihinsel engellilerin bazı motorik ve kuvvet parametrelerinin karşılaştırılması. *Sportive*, 2 (2) 36-41.
- Kumin, L. (2012). *Early Communication Skills in Children with Down Syndrome: A Guide for Parents and Professionals (Third edition)*. . Bethesda, MD: Woodbine House.
- Küçükkaragöz, H. (2018). *Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi*. İstanbul: 20. Baskı. Pegem Akademi.
- Lee, S., Song, S., Ham, J., Song, D., & Cheon, K. (2015). Idiom comprehension deficits in high-functioning autism spectrum disorder using a Korean autism social language task. *Yonsei Medical Journal*, 56(6), 1613-1618.
- Lever, R., & Senechal, M. (2011). Discussing stories: on how a dialogic reading intervention improves kindergartners' oral narrative construction. . *Journal Of Experimental Child Psychology*, 108(1), 1-24.
- Levey, S. (2019). *Introduction to language development*. San Diego: Plural Publishin, Inc.
- Lewis, B., Freebairn, L., & Taylor, H. (2000). Follow-up of children with early expressive phonology disorders. . *Journal of learning Disabilities*, 33(5), 433-444.
- Liu, H., & Chien, H. (2020). Speech sound errors of Mandarin-speaking preschool children with co-occurring speech sound disorder and developmental language disorder. . *Clinical Linguistics & Phonetics*, 34(12), 1130-1148.
- Macrae, T., & Tyler, A. (2014). Speech abilities in preschool children with speech sound disorder with and without co-occurring language impairment. . *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 45, 302-313.
- Maiano, C., Hue, O., & April, J. (2019). Fundamental movement skills in children and adolescents with intellectual disabilities: . A systematic review. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 32(5), 1018-1033.

- Malak, R., Kotwicka, M., Krawczyk, A., Mois, E., & Szamborski, W. (2013). Motor skills, cognitive development and balance functions of children with Down syndrome. *Annals of Agricultural and Environmental Medicine*, 20(4).
- Martin, G. E., Klusek, J., Estigarribia, B., & Roberts, J. E. (2009). Language characteristics of individuals with Down syndrome. *Topics in language disorders*, 29(2) , 112.
- McCormack, J., McLeod, S., & Crowe, K. (2019). What do children with speech sound disorders think about their talking?. *Seminars in Speech and Language*, 40(2), 94–104.
- McLeod, S., Crowe, K., Masso, S., Baker, E., McCormack, J., Wren, Y., et al. (2017). Profile of Australian preschoolers with speech sound disorders at risk for literacy difficulties. *Australian Journal of Learning Difficulties*, 22, 15-33.
- Mortimer, J., & Rvachew, S. (2010). A longitudinal investigation of morpho-syntax in children with speech sound disorders. *Journal of Communication Disorders*, 43, 61–76.
- Mürsel, K., Kadioğlu, N., Özel, Ş., & Ustun, Y. E. (2019). Down Sendromu için Gebelere Yapılan Prenatal Tarama ve Tanı Testlerinin Sonuçları; Maliyet Analizi. *Ankara Medical Journal*, 19(1) , 108-114.
- Ninio, A., & Bruner, J. (1978). Etiketlemenin başarısı ve öncülleri. *Çocuk dili dergisi*, 5 (1) , 1-15.
- Norbury, C. (2004). Practitioner review: Social (pragmatic) communication disorder conceptualization, evidence and clinical implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(3): p. 204-216.
- Öncül, V., & Öztürk, S. (2019). Çocuk Dil Gelişiminde İki Dillilik (Çince-Türkçe Örnekleme). *Mecmua*, (7) , 44-61.
- Özbay, M. (2009). *Anlama Teknikleri: II Dinleme Eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Öztürk, F. D., & Dağbakan, D. (2007). Dil Ve Çocukta Dil Gelişim Kuramları. *Milli Eğitim*, 36(174) , 155-161.
- Paul, R., Baker, L., Cantwell, & DP. (1996). Development of communication. Child and Adolescent Psychiatry, M Lewis (Ed). *USA, William & Wilkins* , 191-192.
- Prutting, C. A., & Kittchner, D. M. (1987). A clinical appraisal of the pragmatic aspects of language. *Journal of Speech and hearing Disorders*, 52(2) , 105-119.
- Sausa, A. D. (2000). How the brain learns. *California: Corwin Press* .
- Seçkin Yılmaz, Ş., & Şemşedinovksa, B. (2020). Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan öğrencilerin pragmatik dil becerilerinin incelenmesi. *Dil, Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi*. doi: 10.30964/auebfd.588849”.
- Seferoğlu, E. (2018). Düzenli fiziksel aktivite yapan ve yapmayan zihinsel engelli çocukların uyku alışkanlıkları ve yaşam kalitelerinin karşılaştırılması (Yayımlanmamış doktora tezi). *Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum*.

- Sherman, S. L., Allen, E. G., Bean, L. H., & Freeman, S. B. (2007). Epidemiology of Down syndrome. . *Mental retardation and developmental disabilities research reviews*, 13(3) , 221-227.
- Simmons, E., Paul, R., & Volkmar, F. (2014). Assessingpragmaticlanguage in autismspectrumdisorder: the Yale in vivoPragmatic Protocol. . *Journal of Speech, Language, andHearingResearch*, 57(6), 2162-2173.
- Soleymani, Z., & Shakeri, N. (2017). Phonologicalawareness in preschoolPersianspeakingchildrenwithspeechsounddisorder: Impact of comorbidlanguageimpairment. *Journal of Modern Rehabilitation*, 11(4), 237-244.
- Şahin, S., Yalçınkaya, F., Bayar Muluk, N., Bülbül, S. F., & Çakir, I. (2009). Abilities of pragmaticlanguageusage of thechildrenwithlanguagedelayafterthe completion of normal languagedevelopmenttraining. . *TheJournal of International Advanced Otology*, 5(3), 3.
- Temizyürek, F. (2007). Çocukta Dil Gelişim Süreci . Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16655/340875> , 169-176.
- Tepetaş- Cengiz, G. (2015). Okul öncesi öğretmenlerinin resimli öykü kitabı okuma etkinlikleri ile çocukların dil gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.
- Tezel, D. (2015). Erken çocuklukta günlük iletişim becerilerinin pragmatik profillerinin değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi Doktora Tezi* . Edirne.
- Topbaş, S. (2010). *Dil ve Kavram Gelişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Topbaş, S. (2006). Türkçe sesletim-sesbilgisi testi: Geçerlik-güvenirlik ve standardizasyon çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58) , 39-56.
- Topbaş, S. (2006). Türkçe sesletim-sesbilgisi testi: Geçerlik-güvenirlik ve standardizasyon çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58) , 39-56.
- Topbaş, S., & Kopkallı, H. (1994). Sesbilim ve Sesbilgisi Terimleri Üzerine. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 5. , 310-322.
- Topbaş, S., Güven, S., Uysal, A., & Kazanoğlu, D. (2016). Türkçe konuşan çocuklarda dil bozukluğu. *Türkçenin çocuklukta kazanılması*. 295-324.
- Töret, G., & Acarlar, F. (2011). Otizmlı, down sendromlu ve normal gelişim gösteren Türk çocukların dil öncesi dönemdeki jest kullanım becerilerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3) , 1461-1478.
- Uygun, D. (2006). Evrensel Dil Bilgisi ve Dil Yetisi: Eleştiriler, Yeni Yaklaşımlar. *Dilbilim*, 15 , 275-287.
- Uzuner, S. (2016). Down sendromlu çocuklarda motor beceri, fonksiyonel durum ve solunum fonksiyonları: Karşılaştırmalı çalışma. Yüksek Lisans Tezi. *Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)* , Kuzey Kıbrıs.

- Van der Wilt, F., Boerma, İ., VanOers, B., & Van der Veen, C. (2019). Theeffect of threeinteractivereadingapproaches on languageability: an exploratorystudy in earlychildhoodeducation. *EuropeanEarlyChildhoodEducationResearchJournal*, 27(4), 566-580.
- Wasik, B., & IannoneCampbell, C. (2012). Developingvocabularythroughpurposeful, strategicconversations. . *The Reading Teacher*, 66(2), 321-332.
- Wesseling, P., Christmann, C., & Lachmann, T. (2017). Sharedbookreadingpromotes not onlylanguagedevelopment, but alsographemeawareness in Germankingergartenchildren. *Frontiers in Psychology*, 8, 364,.
- Whorrall, J., & Cabell, S. (2016). Supportingchildren's oral languagedevelopment in thepreschoolclassroom. *EarlyChildhoodEducationJournal*, 44, 335-341.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri-Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Basım Yayım.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri-Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Basım Yayım.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuğumuzun İlk Altı Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A., & Ege, P. (2015). . Down sendromu olan çocukların temel kavramları ile ortalama sözce uzunlukları arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı) , 17-41.